

Eva Laakso

”OLEN MIE KOTOISIN TUOLTA PERÄPOHJOLASTA, TARKEMMIN SANOTTUNA HAAPARANNALTA”

En fallstudie om platsskapande och regional identitet i
samtida tornedalsk populärmusik

SAMMANDRAG

Eva Laakso: "Olen mie kotoisin tuolta Peräpohjolasta, tarkemmin sanottuna Haaparannalta" –
En fallstudie om platsskapande och regional identitet i samtida tornedalsk populärmusik
Pro gradu-avhandling
Tammerfors universitet
Magisterstudier i flerspråkig kommunikation och översättningsvetenskap
Studieinriktning översättning, svenska
November 2023

Denna pro gradu-avhandling är en fallstudie om platsskapande och regional identitet i samtida tornedalsk populärmusik. Syftet med studien är att belysa hur plats- och identitetsskapande sker genom imaginära representationer i populärmusikaliskt material som har skapats ur ett inifrånperspektiv. Den teoretiska referensramen utgår från socialkonstruktionistiska resonemang om språk som verklighetsskapande och kopplas till Henri Lefebvres (1991) teoretisering om det sociala rummets roll i platsskapande processer samt tidigare etnomuskologisk forskning om musik och plats.

Min primära forskningsfråga är hur Tornedalen skildras i samtida, lokalproducerad populärmusik, vars utgångspunkt har varit språkpolitisk. Mer specifikt fokuserar fallstudien på hurdana representationer och diskurser som artikuleras med Tornedalen i materialet samt förekomsten av geografiskt anknutna stereotyper och narrativa grepp i samband med dessa.

Det undersökta materialet består av folkreggae-gruppen The Meänlands låttexter. Låttexterna har transkriberats från musikmaterial som finns tillgängligt på streamingtjänsterna Spotify och YouTube. Som kontextualiserande material används dels presentationstexter från streamingtjänsterna och gruppens sociala medier, dels bakgrundsinformation om den svenska språkpolitik som har berört Tornedalen historiskt samt den svenska språkpolitikens senare utveckling med särskilt fokus på den lokala diskussionen om meänkielis språkstatus.

Avgränsningsmetoden för materialet bygger vidare på Toivo Burlins (2008 & 2015) representationsmodell, en etnomuskologisk kvalitativ innehållsanalys som har utvecklats särskilt för systematisk analys av fonografiska verk. Det avgränsade materialet består av 10 låttexter och den närmare analysen av dessa utgår från Lefebvres teoretisering av platsskapande processer samt tidigare forskning om stereotyper, regional identitet, musik och litterärt platsskapande.

Resultaten visar att skildringarna av Tornedalen är komplexa sammansättningar av lokalhistoria, stereotyper, politiska ställningstaganden, globala kulturella influenser, intertextuella hänvisningar och olika narrativa grepp. Anmärkningsvärt är att många stereotyper som förknippas med "norr" eller specifikt Tornedalen upprepas i det analyserade materialet, men att dessa simultant kullkastas. En annan anmärkningsvärd iakttagelse är att materialet på flera olika sätt skapar en tydligt markerad koppling till en finsk kulturell gemenskap.

Nyckelord: platsskapande, det sociala rummet, diskursiv verklighet, meänkieli, motståndskartografi, regional identitet, språkpolitik, stereotyper

Publikationens ursprunglighet har kontrollerats med programmet Turnitin Originality Check.

TIIVISTELMÄ

Eva Laakso: "Olen mie kotoisin tuolta Peräpohjolasta, tarkemmin sanottuna Haaparannalta" –
En fallstudie om platsskapande och regional identitet i samtida tornedalsk populärmusik
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriohjelma
Ruotsin kääntämisen opintosuunta, suomi A-työkielenä
Marraskuu 2023

Tämä pro gradu -tutkielma tarkastelee paikan luomista ja alueellisen identiteetin ilmentämistä tornionlaaksolaisessa nykypopulaarimusiikissa. Tapaustutkimuksen tarkoitus on selvittää miten paikkaa ja identiteettiä luodaan kuvitteellisten representaatioiden kautta paikallisesti tuotetussa populaarimusiikissa. Tutkielman teoreettinen viitekehys pohjautuu sosiaalikonstruktivistiseen kielikäsitteeseen, jonka mukaan kieli luo todellisuutta. Lisäksi tutkielma nojaa Henri Lefebvren (1991) teoriaan sosiaalisen tilan merkityksestä paikkaa luovissa prosesseissa ja aiempaan etnomusikologiseen tutkimukseen musiikin ja paikan yhteyksistä.

Pääasiallinen tutkimuskysymys on kuinka Tornionlaaksoa kuvaillaan paikallisessa nykypopulaarimusiikissa, jonka lähtökohdat ovat olleet kielipoliittiset. Tutkimuskysymystä tarkennetaan kahdella kysymyksellä: minkälaisia representaatioita ja diskursseja analysoidussa aineistossa artikuloidaan Tornionlaaksoon sekä minkälaisia alueellisia stereotyyppioita ja kerronnallisia keinoja näiden esittämisessä aineistossa ilmenee.

Tutkimusaineisto koostuu The Meänland-nimisen folkreggae-yhteen sanoituksista. Sanoitukset on litteroitu kappaleista, jotka ovat kuunneltavissa striimauspalveluissa Spotify ja YouTube. Tutkimusta kontekstualisoivana aineistona käytetään sekä striimauspalveluissa että yhteen sosiaalisissa medioissa olevia esittelytekstejä ja taustatietoa Ruotsin Tornionlaakson kielipoliittisesta historiasta sekä Ruotsin nykykielipolitiikan kehityksestä. Nykytilanteesta huomioidaan erityisesti meänkielen kielistatuksesta käytävä paikallinen keskustelu.

Varsinaisen tutkimusaineiston rajaamisessa hyödynnän Toivo Burlinin (2008 & 2015) kehittämää representaatiomallia. Burlinin representaatiomalli on etnomusikologinen laadullinen sisällönanalyysi, joka on kehitetty fonografisten teosten systemaattista tarkastelua varten. Rajattu aineisto koostuu 10 kappaleen sanoituksista, joiden tarkempi analyysi pohjaa Lefebvren teoriaan paikan luomisen prosesseista sekä aiempaan tutkimukseen stereotyyppioista, alueellisesta identiteetistä, musiikista ja kirjallisesta paikan luomisesta.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että kuvitteellinen Tornionlaakso luodaan aineistossa yhdistelemällä paikallishistoriaa, stereotyyppioita, poliittisia kannanottoja, globaaleja kulttuurisia vaikutteita, intertekstuaalisia viittauksia ja erilaisia kerronnallisia keinoja hyödyntämällä. Erityisen huomion arvoista on, että vaikka aineistossa toistetaan "pohjoiseen" tai Tornionlaaksoon liitettäviä stereotyyppioita, ne samalla nyrjäytetään. Toinen huomionarvoinen tulos on, miten monipuolisesti aineistossa luodaan yhteyttä suomalaiseen kulttuuriyhteisöön.

Avainsanat: paikan luominen, sosiaalinen tila, diskursiivinen todellisuus, vastakartografia, kielipolitiikka, meänkieli, alueellinen identiteetti, stereotyyppiat

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla

INNEÅLLSFÖRTECKNING

1	INTRO – Mikä soon popyläärimysiikkiä?.....	1
1.1	Syfte och forskningsfrågor	8
1.2	Disposition.....	9
2	DEN LOKALA SCENEN	10
2.1	Språk- och identitetspolitik i Tornedalen	11
2.2	Tidigare forskning	16
2.2.1	Identitet och stereotyper – ”främling i Sverige och gäst i Finland”	17
2.2.2	Tornedalsk musik – gränslöst folklig?	21
2.2.3	Representationer av <i>Meänmaa</i>	26
2.3	Forskarpositionering och etiska reflektioner	30
3	PLATSSKAPANDE & DET SOCIALA RUMMET	35
3.1	Det fysiska/materiella rummet.....	38
3.2	Det mentala/ideologisk-institutionella rummet	39
3.3	Det sociala/imaginär-affektiva rummet	41
3.4	Sammanfattning av teorikapitlet.....	44
4	METOD & MATERIAL.....	46
4.1	Metod.....	46
4.2	Material.....	49
5	ANALYS & RESULTAT	52
5.1	Språklig representation	52
5.2	Geografisk representation.....	60
6	OUTRO – Sammanfattande diskussion	71
7	LOPUKSI.....	81
	KÄLLOR.....	84
	BILAGOR	99
	SUOMENKIELINEN LYHENNELMÄ.....	i

1 INTRO – Mikä soon popyläärimysiikkiä?

Musical identities can challenge accepted social norms, configuring reactions to ‘mainstream’ cultural practices, and asserting new styles. Popular music, alongside other media such as art and literature, operates at many levels, providing a platform for the expression of marginalized voices, while illuminating global alliances and cultural flows. The performance and reception of popular music in particular local circumstances may be ‘an effective form of resistance to the homogenizing forces of the culture industry, not necessarily by producing an alternative sound, but by enabling people to experience music in distinctive localized ways’ (Smith 1994:237)

(John Connell & Chris Gibson i *sound tracks – popular music, identity and place* 2003, 15)

I denna avhandling undersöker jag vad som förmedlas om Tornedalen via samtida lokalproducerad populärmusik. Materialet som analyseras är folkreggaebandet The Meänlands produktion – ett tornedalskt band som grundats med ett språkpolitiskt syfte kring år 2010 (SR 17.10.2014; Yle 21.9.2019). Med de i avhandlingens rubrik nämnda *platsskapande* och *regional identitet* avser jag i sammanhanget hur Tornedalen och tornedalsk identitet skildras i det undersökta materialet. Syftet med avhandlingen är att undersöka hur plats och regional identitet skapas genom språklig och geografisk representation. Studien knyter an till både sociolingvistik, etnomusikologi och kulturgeografi och bygger på socialkonstruktivistiska teoretiska resonemang. Något förenklat kan man säga att enligt socialkonstruktionismen är språket inte endast en spegling av verkligheten, utan språkbruk skapar vår verklighet (Jokinen m.fl. 2000, Winther Jørgensen & Phillips 2000). En följd av detta blir att språkliga representationer, olika narrativ och de diskurser som bygger upp dessa är ett sätt att skapa den sociala verklighet som beskrivs i dem. Med *representation* avser jag i detta sammanhang föreställningar och beskrivningar som kan vara både explicita och implicita. När diskurser artikuleras med, alltså kopplas till, en plats uttrycks samtidigt i regel någon viss synvinkel – *hur* dessa artikulationer görs påverkar i sin tur innebörden som de skapar (se kapitel 3 för mer ingående resonemang). Det musikaliska beaktas med huvudfokus på kulturella och kontextuella aspekter. Som Connell och Gibson (2003, 15) framför i det inledande citatet kan populärmusik vara en mycket effektiv motståndsform. Musik är förutom en kommunikativ handling även en social praktik – *något man gör* för att skapa (en representation av) en plats i en specifik kulturell kontext. Att närma sig musik som kontextbunden social praktik belyser hur de narrativ som populärmusik förmedlar spelar en roll i formandet av vår sociala verklighet – och i detta fall en plats.

Mitt intresse för ämnet beror främst på två saker: för det första är jag född och uppvuxen i södra Tornedalen, och jag är intresserad av fenomen som berör min hembygd. För det andra, det som fått mig att fästa uppmärksamhet vid ämnet, ter det sig som om de populärmusikaliska narrativen som berör de nordligaste regionerna av Fennoskandien har varit ett tilltagande fenomen under 2000-talet. Under de senaste åren har norra Norrland framstått som nästintill trendigt i Sverige: ta till exempel Gällivare-duon Hoojas P3 Guld-nominering till och vinst av priset Årets artist 2022 med motiveringen att de ”porträtterar den stereotypiska glesbygden med en enastående träffsäkerhet” (SR 6.12.2022) – en porträttering som även har debatterats just på grund av den stereotypa framställningen (se till exempel DN 11.3.23; SVT 11.7.2023; Medium 13.7.23; Norran 15.7.23). Att debatten kring hur regionen framställs även tilltar är en naturlig påföljd. En ökad kollektiv medvetenhet om klimatförändringar, urfolksrättigheter och utvinningen av naturresurser i norra Fennoskandien samt protester som berör dessa gör att man stöter på många olika narrativ kopplade till plats i både traditionella och sociala medier. Vad gäller de populärkulturella narrativen produceras långfilmer, tv-serier, skönlitteratur – och musik – som skildrar livet ”norrut”, ofta av utomstående skapare och utan att precisera händelseplats. För mig som har levt i (och fortfarande har en aktiv koppling till) denna region framstår många av skildringarna som förstärkande upprepningar av stereotyper eller som rentav exotiserande, men bland dem finns även narrativ och representationer som utmanar dessa.

Andy Bennett (2004, 2) påpekar i inledningen av *Music, Space and Place* att kartläggning av förhållandet mellan musik, plats och rum kräver förståelse för hur dessa är sammanflätade – och hur musikskapandet anknyter till kollektiv kännedom av lokalkunskap och delade erfarenheter. I ett tornedalskt sammanhang innefattar detta framför allt erfarenheter och konsekvenser av svensk språkpolitik. Tornedalens kulturella utveckling under de senaste 200 åren har präglats starkt av gränsdragningen längs Torne-, Muonio- och Könkämäälven år 1809. Gränsdragningen har inverkat på den regionala språkliga utvecklingen i framför allt svenska Tornedalen och för att förstå plats- och identitetsskapande i den tornedalska musik som produceras idag måste dessa geopolitiska händelser beaktas. För att förstå den språkpolitiska diskussionen som pågår i Tornedalen är det även viktigt att skilja på begreppen *språk*, *dialekt* och *varietet*. Vad som är ett språk och vad som är en dialekt (av ett språk) är svårdefinierat: språk sammanfaller ofta med statsgränser, men inom en och samma stat kan det till exempel förekomma dialekter som skiljer sig från varandra så pass mycket att talarna har svårigheter att

förstå varandra. Samtidigt kan språk i olika stater likna varandra så mycket att talarna förstår varandra. Exempel på detta är älvdalskan och överkalixmålet inom Sveriges gränser, samt hur svensk- och norsktalande ofta kan kommunicera genom att använda respektive språk: både älvdalskan och överkalixmålet tenderar att ses som svenska dialekter eftersom de talas i Sverige, trots att de kan vara svåra för en svenskspråkig att förstå; svenska och norska definieras däremot som separata språk eftersom de sammanfaller med olika stater, trots att talarna ofta kan förstå varandra. *Språklig varietet* är ett begrepp som kringgår denna typ av definitionsproblematik: det kan innebära språk eller dialekter, men även andra slags variationer av talat språk som förutom plats kan vara kopplade till exempel till klass, kön, ålder, tid eller etnicitet (Norrby & Håkansson 2015). Således kan svenskan, norskan, älvdalskan och överkalixmålet alla beskrivas som olika varieteter av nordiska språk.

I Tornedalen längs den svensk-finska riksgränsen talas en regional varietet av finska som fortfarande ibland kallas för tornedalsfinska, men i och med den svenska språk- och minoritetspolitikens utveckling har namnet *meänkieli* ('vårt språk') vunnit mark. Tornedalingarna utgör sedan millennieskiftet en av de fem svenska nationella minoriteterna och *meänkieli* är jämte de samiska språken, romani chib, jiddisch och finskan ett av Sveriges nationella minoritetsspråk. Av dessa fem är tornedalingarna den nationella minoritet som svenskar upplever sig ha sämst kunskaper om (Österberg 2021). Tornedalingarna definieras alltså som en från sverigefinnarna separat nationell minoritet, även om dessa också kan vara överlappande. Den samtida svenska språkpolitiken skiljer på de tornedalska och sverigefinska varieteterna av finska, det vill säga *meänkieli* och finska är separat språk, åtminstone ur en språkpolitisk synvinkel (mer om detta i kapitel 2.1 Språk- och identitetspolitik i Tornedalen). Den svenska språkpolitiken har sedan millennieskiftet haft lagstadgad avsikt att skydda och främja de nationella minoriteterna och deras språk. (Prop. 1998/99:143; SOU 2002:27.)

Något som mer sällan syns eller hörs utanför Tornedalen är den oenighet som råder kring det lokala språket och dess historik eller samtida betydelse. *Meänkielis* språkstatus, varietetens betydelse och hur varietetens talare har behandlats historiskt har länge varit ämnen för en polariserad lokaldebatt bland dess talare – och de som av en eller annan anledning har förlorat språket (se till exempel Arvola 2002; Hyltenstam 2016; Ridanpää 2017 & HB 2021c). Opinionsinlägg i Haparandabladet har bland annat behandlat turerna kring föreningen Svenska

Tornedalingars Riksförbund-Tornionlaaksolaiset (STR-T) samt den sannings- och försoningskommission om svenska statens behandling av tornedalingar, lantalaiset och kväner som upprättades under år 2020 (se till exempel HB 2020a; 2020b; 2020c; 2020d; 2020e; 2020f; 2020g; 2020h; 2020i; 2021a; 2021b; 2021c; 2021d).

Tornedalens historia, den svenska språkpolitikens utveckling och den kunskapslucka som svenskar upplever sig ha om dessa och tornedalingar över lag är alla viktiga orsaker till att skildringar av regionen och dess invånare bör uppmärksammas. Utöver detta är de cirkumpolära – alltså härstammande kring norra polcirkeln – narrativen som har ett inifrånperspektiv till stor del okända, vilket gör de till desto viktigare studieobjekt (Chartier 2019). På grund av de inre konflikter som existerar kring den regionala varieteten av finska är geografiskt anknutna språkliga representationer som skapas ur ett inifrånperspektiv i dagens Tornedalen särskilt intressanta. Jag är framför allt intresserad av hur förhållandet mellan språk och plats återges och skapas i populärkulturella narrativ om Tornedalen och tornedalingar samt huruvida de stereotyper som ofta förknippas med norra Sverige, tornedalingar, sverigefinnar eller finländare över lag förekommer och i så fall hur. Även om ordet ”stereotypi” knappast skapar positiva konnotationer är stereotyper inte något entydigt negativt. Madeleine Eriksson (2010), som har undersökt stereotypa framställningar av Norrland i svensk reklam, långfilm och nyhetsmedia, påpekar att regionen och dess invånare ofta framställs både som något genuint, ”äkta” och simultant som omodernt eller förlegat. Enligt Eriksson är det denna dubbelhet som gör Norrlands-diskurserna svåra att greppa: samtidigt som stereotypierna i Norrlandsskildringarna är positiva ingår det en kritik i dem. Eriksson beskriver detta som skildringar av ”en intern annan” (*internal other*), det vill säga någon/något inom nationalstaten Sverige som avviker från ideal svenskhet. Denna diskurs, som framhäver olikhet inom en nationalstat, kallas för den *interna orientalismens* diskurs. Olikheterna legitimeras diskursivt bland annat genom att blanda ”fakta” med ”fiktio” i filmatiserade narrativ, men även i narrativ på individnivå. (Eriksson 2010, 141–142.) De geografiskt anknutna Norrlands-stereotypierna handlar med andra ord till stor del om att framhäva olikheter på både gott och ont, oavsett om utsagan görs ur ett inifrån- eller utifrånperspektiv.

När det kommer till bruket av stereotyper och representationer av ”det nordliga” bör just perspektivet hållas i åtanke, eftersom ”det nordliga” skapas med en dubbel blick. En skildring

med ett utifrånperspektiv är en framställning *av* det nordliga, medan en skildring med ett inifrånperspektiv är en framställning *från* det nordliga. Inifrån- och utifrånperspektiven har tidigare beskrivits som två diskursiva lager som sällan möts. (Chartier 2019, 115–117.) Det intressanta i sammanhanget för denna avhandling är just mötet, eller kanske dynamiken, mellan dessa diskursiva lager. Många av de lokalproducerade populärkulturella skildringarna av livet i Norrland som når större framgångar söderut – och därmed får större spridning – använder sig ofta av samma stereotyper som de skildringar som produceras med en utomstående blick (ta till exempel den redan tidigare refererade Gällivare-duon Hooja). Samtidigt tycks de skildringar som görs ur ett inifrånperspektiv ändå ofta utmana de upprepade stereotypierna, men det är inte alltid lätt att sätta fingret på exakt *hur* de gör det. Om det *narrativa greppet*, alltså berättarstilen, i en stereotyp skildring är humoristiskt, vad är det som avgör om det är själva stereotypin eller den grupp som stereotypin förknippas med som man skrattar åt? Skiljelinjen mellan att förstärka eller utmana stereotypa representationer kan kännas svårutpekad, och som sagt verkar representationer av ”det nordliga” ofta göra både och samtidigt. Att undersöka dessa representationer handlar inte om att undersöka deras överensstämmelse med ”verkligheten”: det handlar i stället om att undersöka hur vår verklighetsuppfattning formas diskursivt genom narrativ, skildringar, föreställningar (Winther Jørgensen & Phillips 2000, 28) – i detta fall av en plats, ett språk och ett kulturarv.

Kristian Borg (2016) skriver i förordet till antologin *Finnjävlar* att ”den finska erfarenheten värker” och hänvisar till de skönlitterära skildringarna *Populärmusik från Vittula* (Mikael Niemi 2000) och *Svinalängorna* (Susanna Alakoski 2006). Niemis skildring utspelar sig i Pajala, Alakoskis i Ystad – båda under 1960–70-talen och i Sverige, men geografiskt nästan så långt ifrån varandra som möjligt inom landets gränser. Det som kan avläsas ur sammanhanget är att de tornedalska och sverigefinska erfarenheterna av finskhet i Sverige har gemensamma drag, även om mycket också skiljer de åt. Både verken i sig och hänvisningen till dessa är exempel på det ovan nämnda samspelet mellan ”fakta” och ”fiktio”. Samma dynamik förekommer i populärmusikaliskt berättande, men skiljer sig från skönlitteratur i det avseende att populärmusik är ett särskilt effektivt medium för att nå en yngre publik. Revitalisering av minoritetsspråk riktar sig ofta till en ny generation av talare för att uppnå bästa möjliga resultat, och populärmusikaliska representationer av minoritetsspråk har potentiellt stor genomslagskraft tack vare deras lättillgänglighet. Populärmusik är även ett viktigt identitetsskapande medel för unga och minoriteter – och ett sätt att förmedla kritik och berätta

historier som motarbetar stereotyper som förknippas med den egna gruppen. Genrer som hiphop och reggae är starkt förknippade med språkliga och kulturella minoriteter och har en lång historia av att vara politiskt ställningstagande. (Bennett 2000; Suutari 2000, 2005 & 2020; Strand & Lahtinen 2006; Strand 2008; Westinen 2014; Arvidsson 2015 & 2017; Sykäri m.fl. 2019.) Samtliga ovan framförda argument talar för att den lokalproducerade tornedalska populärmusiken utgör en viktig del av det språkliga revitaliseringsarbetet samt den kulturella mobilisering som har pågått i Tornedalen och kulminerat i erkännandet av tornedalingarna som nationell minoritet.

Sedan inträdet i Europeiska unionen år 1995 och det påföljande erkännandet av finska och meänkieli som separata nationella minoritetsspråk har forskningen som berör språk i Tornedalen tilltagit och det finns en hel del historisk forskning om Tornedalen och dess språkliga utveckling (se till exempel Hederyd m.fl. 1991; Hederyd & Alamäki 1993; Huss 1999; Elenius 2001; Catomeris 2004; Arola 2006; Elenius m.fl. 2009 & 2015; Vaattovaara 2009a & 2009b; Arola m.fl. 2010; Westergren & Åhl 2016; Ridanpää 2018). Den tornedalska musiken har ändå undersökts relativt lite och forskning som berör regional identitet och representation av norra Norrland i samtida populärmusikaliskt material har främst behandlat vad som i relation till Tornedalen kan beskrivas som svensk musik (se Arvidsson 2015 & 2017). Tidigare forskning om tornedalsk musik innefattar främst historisk kartläggning av folkmusiken i Norrbotten och Tornedalen (Hedström & Lindqvist 1990; Nordberg 2002; Alatalo 2004; Mustakallio 2009; Burlin 2015). Utöver detta finns en del journalistisk dokumentation om lokal ungdomskultur och konsumtion av global populärmusik i det tornedalska gränsområdet och finska Lappland (Junttila 2003, 2014 & 2018). I förordet till *Poppia Väylän pyörtheistä II* konstaterar musikjournalisten Arto Junttila (2014, 5) att historien om populärmusiken från norr i hög grad är ett oskrivet blad och att det är omöjligt att få tag på akademisk forskning som berör ämnet. De forskare som är/har varit aktiva inom nordisk etnomusikologi och litterärt platsskapande (Alf Arvidsson, Juha Ridanpää, Pekka Suutari) och som jag har rådfrågat om publikationer inom ämnesområdet har samtliga konstaterat att det inte existerar sådana publikationer. Det finns alltså ingen akademisk forskning om den samtida lokalproducerade tornedalska populärmusiken.

Begreppen *populärkultur* och *populärmusik* har i forsknings samband definierats på många olika sätt, till exempel som majoritetskultur, kulturindustri, mediakultur, underhållning, motkultur, stadskultur, samtida folktradition, arbetarklasskultur – till och med som en livsstil eller som motsatsen till konst. Institutionella definitioner, som formas av till exempel kritiker, media, historieskrivning och utbildning, brukar skilja populärmusik från till exempel klassisk musik, folkmusik, utomeuropeisk musik och jazz. Av ovanstående definitioner och skiljelinjer kan man mellan raderna läsa att begreppet även är laddat med värderingar: det populära är lågkultur, mindre värt, estetiskt sämre. (Aho & Kärjä 2007, 9–15.) Detta är något som också framkommer i den tidigare nämnda recensionen (av Po Tidholm) av Hoojas musik, image och framträdande. I diskussioner om populärmusik lyfts ofta dess särskilda affektivitet, samt koppling till vardag och media, fram som särdrag. Det som skiljer populärmusik från andra typer av musik kan alltså inte motiveras med enbart musikanalytiska argument. Eftersom populärmusikalisk innebörd inte skapas enbart genom ljud eller på notblad kräver analys av den även andra teoretiska referensramar än de musikteoretiska. (Suutari 2005, 317.) Populärmusik bör med andra ord inte ses som en strikt avgränsad, specifik genre som bär på vissa musikaliska drag, eller som något statiskt. Således är det inte överraskande att de teman som under 2000-talet har varit särskilt aktuella inom forskning som berör populärmusik är vitt spridda och behandlar till exempel musikalisk innebörd, publiken, musikindustrin och lokal anknytning. Ser man över forskningsmaterialet och -intresset inom populärmusikalisk forskning kan tre gemensamma nämnare ofta urskiljas: 1. gränsöverskridande vad gäller såväl sociala, nationella, etniska som stilmässiga gränser; 2. kopplingen till teknologisk utveckling och 3. massproduktion och kommersialism. (Aho & Kärjä 2007, 9–12.) Materialet som behandlas i denna avhandling avviker inte från de uppräknade nämnarna – tvärtom är samtliga aktuella och mycket intressanta ur ett plats- och innebördsskapande perspektiv: för det första är materialet ”gränsöverskridande” på alla förutnämnda sätt, för det andra har den teknologiska utvecklingen, särskilt sociala medier, möjliggjort att marginella narrativ inom den musikaliska undergroundscenen är mer tillgängliga och får en allt större spridning bland åhörare på gräsrotsnivå och för det tredje snappas dessa narrativ tack vare denna större spridning eventuellt upp av kommersiella skivbolag. Allt detta sammantaget gör att de representationer av språk och plats som förekommer i den lokalproducerade tornedalska musiken har potentialen att nå en allt större publik.

1.1 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med denna avhandling är att undersöka hur plats och regional identitet skapas genom språklig och geografisk representation i samtida tornedalsk populärmusik och mer specifikt musik som har haft språkpolitiska grunder. Det analyserade materialet består av ett urval av gruppen The Meänlands produktion. Eftersom namnet på gruppen, The Meänland, hänvisar till Tornedalen och till begreppet *Meänmaa*, som även kan beskrivas som en geopolitisk ideologi om Tornedalen (se Heith 2020) är utgångspunkten för undersökningen att materialet utgör en representation av platsen. Denna fallstudie undersöker vilken slags plats som skapas och hur platsskapandet sker genom att artikulera stereotypier och språklig samt geografisk representation med Tornedalen. Jag är särskilt intresserad av hur språklig identitet skildras (och skapas) och kopplas till plats, och huruvida de stereotypier som ofta förknippas med norra Sverige (se Eriksson 2010) eller de identitetsdrag och -markörer som förknippas specifikt med tornedalingar (se Alalehto 2017, 2019a, 2019b, 2021 & 2022) återfinns i materialet samt om dessa dementeras eller förstärks, eller om specifika tornedalska stereotypier kan urskiljas. På grund av Tornedalens språkpolitiska historik läggs särskilt fokus vid språklig representation och metaspråkande – det vill säga vilka språkvarieteter som förekommer samt om språkbruket kommenteras – i materialet och huruvida de bakomliggande språkpolitiska ideologierna som legat som grund för musikprojektet synliggörs, och i så fall hur. Eftersom lokaldebatten (se samtliga tidigare referenser till opinionsinlägg i Haparandabladet) om meänkielis språkstatus länge har varit och fortfarande tenderar att vara binärt oppositionell – att meänkieli entydigt är, eller inte är, ett eget språk – är jag även intresserad av om detta speglas i materialet.

Forskningsfrågorna som analysen utgår ifrån är:

- Hur skildras Tornedalen i samtida, lokalproducerad populärmusik, vars utgångspunkt har varit språkpolitisk?
- Hurdana språkliga och geografiska representationer och diskurser artikuleras med Tornedalen i materialet?
- Vilka geografiskt anknutna stereotypier och narrativa grepp i samband med dessa kan identifieras i materialet?

1.2 Disposition

I kapitel 1 har jag sammanfattat avhandlingens utgångspunkter samt beskrivit dess syfte och forskningsfrågor. Dispositionen för resten av avhandlingen är som följer: I kapitel 2 behandlar jag bakgrundsinformation om språk- och identitetspolitik som berör Tornedalen. Jag redovisar även den tidigare forskning som finns tillgänglig om tornedalsk identitet och stereotyper, musik och platsskapande samt övrig relevant forskning inom dessa ämnesområden. Kapitel 2 avslutas med reflektioner kring min forskarposition och de etiska frågor som bör beaktas i sammanhanget. Kapitel 3 behandlar rumslig teoretisering med fokus på Henri Lefebvres (1991) trialektiska modeller av platsskapande processer. I kapitel 4 beskriver jag undersökningens avgränsnings- och analysmetod samt presenterar det undersökta materialet. Kapitel 5 består av den närmare analysen av det avgränsade materialet och har delats in i två underkapitel som namngetts efter avgränsningskriterierna. Slutligen förs en sammanfattande diskussion i kapitel 6, där jag för vidare resonemang om analysresultaten och vidare forskningsbehov.

2 DEN LOKALA SCENEN

Det blev dålig stämning. Det blir alltid dålig stämning. När man pratar med folk i inlandet, där skogsjobben försvunnit och ingreppen gjort naturen helt oanvändbar om man inte sitter i en skotare. När man pratar om vattenkraften, långtradartrafiken och malmbrytningen. Vargen nämner jag aldrig.

(Po Tidholm i essän "Vildmarken")

Eftersom ett grundantagande som denna studie utgår ifrån är att innebörd är kontextbunden spelar den kulturella och samhällliga kontexten en stor roll i analysarbetet. Som Po Tidholm (2014, 28) skriver i det inledande citatet är vissa samtalsämnen sådana som lätt orsakar dålig stämning i Norrlands inland. Tornedalen är en del av Norrland och de samtalsämnen som Tidholm räknar upp berör även Tornedalen, men till de tornedalska motsvarigheterna hör också det lokala språket, dess historik och den samtida svenska språkpolitiken. Detta bakgrundskapitel inleds därför med en översikt av språksituationen och dess utveckling i Tornedalen. Därefter redogör jag för den tidigare forskning som är relevant för avhandlingens övergripande ämne. Slutligen går jag igenom forskningsetiska aspekter för forskning som befattar sig med imaginära framställningar av "det nordliga" (Chartier 2019). Jag reflekterar också kring min forskarposition och personliga koppling till Tornedalen. Att reflektera kring den egna forskarpositionen innefattar till exempel redogörelse av forskarens subjektiva uppfattning om det hen undersöker samt hens epistemologiska uppfattningar, till exempel vilken typ av vetenskaplig kunskap som anses vara legitim (Darwin Holmes 2020). Jag granskar min position som forskare i förhållande till avhandlingens ämne, språkval och teoretiska referensram.

Utöver ovan nämnda reflektioner bör forskning som berör kulturella fenomen som existerar i det cirkumpolära området, alltså regionen kring och ovanför polcirkeln, beakta forskningsetiska perspektiv specifika för just forskning som berör imaginära framställningar av "det nordliga". De cirkumpolära kulturerna är sammanflätade och för att förstå de måste de relateras till varandra. Tornedalen är sammanflätat inte endast med svenska Norrland och det gränsöverskridande Sápmi, utan även med finska Lappland och norra Norge. På grund av den mångfald av kulturer som existerar i de nordliga regionerna bör forskningen beakta såväl ursprungsfolksperspektiv som icke-ursprungsfolksperspektiv – annars riskerar man ovillkorligen att misstolka regionen (Chartier 2019, 129). Förutom att forskningsansatserna bör vara tvärvetenskapliga bör perspektivet vara både mångkulturellt och cirkumpolärt – "det

nordliga” bör ses som en helhet. Ett cirkumpolärt perspektiv synliggör behovet av gemensamma lösningar, reflexioner och förhållningssätt: samtidigt som de olika regionala kulturerna och språken uppmärksammas, belyser perspektivet även inomregionala konflikter. (Chartier 2019, 134.) Mycket av den litteratur som hänvisas till i detta kapitel berör således även akademisk urfolksforskning, eftersom assimilationspolitiken i norra Sverige har påverkat såväl det samiska som det tornedalska. Det ingår även i det socialkonstruktivistiska resonemanget att aldrig anta någon ”sanning” som objektiv, och att det som presenteras som självklara sanningar bör granskas kritiskt (Ledman 2015). Den röda tråden i detta kapitel om språksituationen i Tornedalen, tidigare forskning samt forskningsetik kan sammanfattas i en retorisk frågeställning om objektiv analys överhuvudtaget existerar.

2.1 Språk- och identitetspolitik i Tornedalen

I Tornedalen talas en varietet av finska som ibland fortfarande kallas för tornedalsfinska, men numera allt oftare för *meänkieli*. Huruvida man väljer att benämna språkvarieteteten som *meänkieli*, *tornedalsfinska*, eller *tornionlaaksonmurre* (tornedalsk dialekt) och beskriva det som en dialekt eller ett eget språk är en identitetspolitisk brännpunkt längs den svensk-finska gränsen. Debatten kring vad den lokala varieteteten heter och huruvida det är ett språk eller en dialekt har pågått länge och verkar inte avta (se till exempel Arvola 2002, Hyltenstam 2016 och tidigare hänvisade opinionsinlägg i Haparandabladet) – detta trots att varieteteten erkänts som nationellt minoritetsspråk för över 20 år sedan och *meänkieli* har varit språkets officiella namn sedan dess.

Direkt översatt betyder *meänkieli* ’vårt språk’. *Meänkieli* är ett finsk-ugriskt språk och tillhör språkgruppen östersjöfinska språk, tillsammans med bland annat estniskan och karelskan. *Meänkieli*, som är närmast besläktat med finska och kvänska (en liknande norsk-finsk språkvarietetet), har utvecklats längs Torne-Muonio-Könskämä gränsälva i mötet mellan svenskan och finskan. Bokstaven H är en märkbar dialektmarkör i *meänkieli*, men dess säregna bruk kan även sägas vara en regional identitetsmarkör. *Meänkieli* delas i dagsläget in i tre varieteter: tornedalsvarieteteten som talas främst i Pajala, Övertorneå (’Matarenki’) och Haparanda; gällivarevarieteteten i Gällivare och *lannankieli* i Kiruna, Kurravaara och Jukkasjärvi. Enligt Institutet för språk och folkminne (ISOF 2023b), den svenska språk- och kulturarvsmyndighet

vars syfte är att se till att de svenska språk- och kulturpolitiska målen uppfylls, förstår talare av kvänska och meänkieli varandra och meänkielitalare och finskspråkiga förstår varandra till stor del. Mer sannolikt är att meänkielitalare och talare av nordfinska varieteter förstår varandra än finsktalande från södra Finland, eftersom de nordfinska varieteterna har ett större gemensamt ordförråd med meänkieli. I Sverige förs ingen statistik över antalet talare av olika språk och därför har man heller inga exakta siffror av antalet talare av meänkieli. Uppskattningsvis finns 40–75 000 meänkielitalare, lite beroende på om man åsyftar modersmålstalare eller talare generellt. Räknar man med de som förstår men inte talar meänkieli har antalet uppskattats vara kring 150 000. (Tano 2007; Vaattovaara 2009a & 2009b; Minoritet.se 2022; ISOF 2023b; 2023c.)

Trots att de transnationella nordiska minoriteterna – samerna, tornedalingarna och kvänerna – har en sammanflätad historia har de språkpolitiska förutsättningarna i de olika nationalstaterna varit varierande (Huss 1999). När Sverige år 1999 ratificerade Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och riksdagen samma år antog två lagar till skydd för finska, samiska och meänkieli fick den svenska språkpolitiken en ny riktning (SOU 2002:27, 459–460). Redan propositionen om nationella minoriteter i Sverige (Prop. 1998/99:143) nämner uttryckligen att avsikten med den föreslagna minoritetsspråkpolitiken är att skydda och främja de nationella minoriteterna och deras språk.

I lagen (Lag 2009:742) om nationella minoriteter och minoritetsspråk anges kommunerna Gällivare, Haparanda, Kiruna, Pajala och Övertorneå som förvaltningsområden för meänkieli. Senare har även Kalix, Luleå, Umeå och Stockholm tillagts som förvaltningsområden. Dessa kommuner och regioner har enligt lagen ansvaret att informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter. Skollagen (2010:800) specificerar att förutnämnda kommuner är skyldiga att erbjuda barn förskoleundervisning helt eller delvis på meänkieli samt att vårdnadshavare vid ansökan om förskoleplats ska tillfrågas om de önskar en sådan förskoleplats. Under årskurserna 1–9 har en elev som tillhör den nationella minoriteten tornedalingar rätt till modersmålsundervisning i meänkieli om eleven önskar sådan undervisning och om det finns en lämplig lärare. Några krav på förkunskaper eller att språket ska vara dagligt umgängesspråk finns inte. På gymnasienivå finns utöver förutnämnda ett krav på goda förkunskaper för att eleven ska ha rätt till modersmålsundervisning i meänkieli. (Minoritet.se 2022; ISOF 2023a;

Skolverket 2023.) Forskning har visat att intresse för att använda meänkieli som undervisningsspråk över lag finns bland såväl lärare som elever, men att det upplevs som svårt att förverkliga inom ramarna för den svenska läroplanen. Under skoldagarna används meänkieli flitigt, men främst utanför undervisningen. (Poromaa Isling 2020.)

Den språkpolitiska utvecklingen i Sverige har även haft effekten att en allt större uppmärksamhet riktats mot hur den finsk- och meänkielitalande befolkningen i norra Sverige har behandlats historiskt. Den 9 april 2018 överlämnade Svenska Tornedalingars Riksförbund - Tornionlaaksolaiset (STR-T) och Met Nuoret (förbundets ungdomsförening) förstudien *”Då var jag som en fånge” Statens övergrepp på tornedalingar och meänkielitalande under 1800- och 1900-talet* (Persson 2018) och en skriftlig uppmaning om upprättandet av en sannings- och försoningskommission (STR-T 2018) till den dåvarande kultur- och demokratiministern Alice Bah Kuhnke. I mars 2020 publicerade Kulturdepartementet ett kommittédirektiv under rubriken *”Uppgörelse med historiska kränkningar och övergrepp mot tornedalingar, kväner och lantalaiset”* och i maj 2020 överlämnade STR-T en skrivelse till Amanda Lind, dåvarande kultur- och demokratiminister och Jennie Nilsson, dåvarande landsbygdsminister. I skrivelsen framför man kravet på urfolksstatus för den nationella minoriteten tornedalingar (STR-T 2020). En motsvarande sannings- och försoningskommission för svenska statens behandling av urfolket samerna upprättades i slutet av år 2021. Kommittédirektivet stipulerar att en sannings- och försoningskommission som granskar svenska statens kränkningar och övergrepp mot tornedalingar, kväner och lantalaiset ska utreda assimileringpolitiken som bedrevs mot förutnämnda under 1800- och 1900-talen. Kommissionen ska verka för att synliggöra minoritetens erfarenheter, ge den kollektiv upprättelse och motverka att något liknande inträffar i framtiden. Ursprungligen skulle uppdraget redovisas i maj 2022, men utredningstiden har förlängts två gånger och den slutliga tidsfristen var den 15 november 2023. Kommissionen har publicerat ett delbetänkande där man redovisar berättelser om språkförlust, tiden i arbetsstugorna och upplevelser i skolan. Delbetänkandet behandlar även hur den svenska rasbiologin och insamling av mänskliga kvarlevor har bedrivits i Tornedalen samt vilka musei- och universitetssamlingar som kvarlevorna ingår/har ingått i. Det cirka 700 sidor långa slutbetänkandet överlämnades till kulturminister Parisa Liljestränd i Folkets hus i Pajala den 15 november 2023. Slutbetänkandet påtalar även musikens roll och samband med bevarandet av den tornedalska kulturen, men detta består av knappt en sida och innefattar ett fåtal exempel på insamlingar av historiskt musikmaterial (SOU 2023:68, 536). Slutbetänkandet speglar alltså

situationen för forskningen av tornedalsk musik: det finns knappt något att utgå ifrån (för en ingående presentation av forskningen om tornedalsk musik se kapitel 2.2.2).

Förutom att slutbetänkandet synliggör de historiska kränkningar som svenska staten och kyrkan gjort sig skyldiga till lyfter den även i slutet fram att det finnas ett stort behov av akademisk forskning över lag som berör Tornedalen, dess historia, språk och samhälle. Särskilt påtalas till exempel behovet av mer kunskap vad gäller frågor om klass, genus, etnicitet och det etniska uppvaknandet, rennäringen och koncessionssamebyarna, markfrågor och naturresurser samt assimileringpolitiken i Sverige i förhållande till Norge och Finland (SOU 2023:68, 620). (Dir. 2020:29; Dir. 2021:49; Dir. 2021:103; SOU 2022:32; Dir. 2023:15; SOU 2023:68.)

Den svenska språk- och minoritetspolitiken ser alltså tornedalingarna och meänkieli som en separat kulturell och språklig gemenskap och det lingvistiska standardiseringsarbetet har pågått i drygt 20 år, trots att talarna själva inte är eniga i språkfrågan. Tage Alalehto (2017) behandlar språkliga spänningar i sin analys av tornedalsk identitet, och framför att han ur ett språkperspektiv inte finner någon ”laddad ’vi och dom’ mentalitet” mellan samer, svenskar och tornedalingar – alltså inom nationalstaten Sveriges gränser. Om man i stället antar ett transnationellt perspektiv uppdragas ett delvis annorlunda läge, där tornedalingar relaterar språkskillnader till landsgränsen. I intervjuer med ungdomar i finska Tornedalen framkommer bland annat att meänkieli upplevs som ett svenskt fenomen, eller att den varietet som talas i svenska Tornedalen är det som är ”riktig” meänkieli. Samtidigt beskriver en signifikant andel av informanterna meänkieli som det språk som talas på båda sidor om den svensk-finska statsgränsen (Vaattovaara 2009a, 129–136).

Intervjuer med en äldre generation som har vuxit upp i svenska Tornedalen med finska eller meänkieli som hemspråk indikerar att informanterna upplever det som idag kallas för meänkieli, det vill säga den varietet av finska som innehåller rikligt med svenska låneord, som främmande – samtidigt som informanterna skojar om att de själva är ansvariga för att ha ”förstört meänkieli” genom att blanda in så mycket svenska (Tapio 2010, 178–180). Sammantaget visar informanternas svar på att uppfattningarna om vad meänkieli har varit, vad det har utvecklats till och i dagsläget är varierar, något som den lokala språkpolitiska debatten i svenska Tornedalen också återspeglar. Språkligt finns det alltså ett slags ”vi och dom”-mentalitet, men den förekommer snarare *inom* gruppen meänkieli-talare än mellan samer,

svenskar och tornedalingar. Ålder, nationell tillhörighet och på vilken sida av statsgränsen man har sitt hem framträder som viktiga faktorer, eftersom den äldre generationen i svenska Tornedalen upplever dagens meänkieli som främmande och ”förstörd”, medan den yngre generationen i finska Tornedalen beskriver det som ”riktig meänkieli”.

Den språkpolitiska utvecklingen i Sverige har även lett till att Tornedalen har fått ett alternativt namn: Meänmaa. Meänmaa betyder ”vårt land” och hänvisar dels till det område där meänkieli talas, dels det geografiska område som på svenska heter Tornedalen och på finska Tornionlaakso. *Meänmaa* är även ett registrerat varumärke som delar den lokala opinionen (Prokkola & Ridanpää 2011; Heith 2020, 105). Intressant i sammanhanget är även att nutida historieforskning beskriver det Tornedalen som existerade år 1809 som finskspråkigt, området kallades för Finnbygden (av svenskar) och dess invånare för finnar (Elenius m.fl. 2015, 154). Tage Alalehto (2017) lyfter fram att den samtida svenska minoritetspolitiken strävar efter att ”tornedalifiera” Tornedalen i stället för att försvenska den, det vill säga främja det som anses specifikt tornedalskt. Oklart är dock om de språkpolitiska målen och revitaliseringsarbetet avser att främja och stärka språket och kulturen som existerade före assimileringpolitiken och försvenskningsprocessen som tornedalingarna utsattes för – eller det språk och den kultur som har uppstått som följd av dessa. Som redan tidigare konstaterats har den finska varietet som talas i svenska Tornedalen sedan gränsdragningen år 1809 fått alltmer influenser från svenskan och utvecklats i en annan riktning än varieteterna i finska Tornedalen till den grad att äldre talare i svenska Tornedalen upplever dagens meänkieli som främmande (Tapio 2010). Om målet är att stärka och främja de varieteter som talas idag, och som alltså är ett resultat av den forna assimilationspolitiken och försvenskningsprocessen, kunde man även argumentera för att denna typ av revitalisering är ett slags fortsatt försvenskning av Tornedalen. I ljuset av historieforskningen och beskrivningarna av området, dess språk och kultur kan man även fråga sig om det som inom den svenska språk- och minoritetspolitiken ofta benämns som en del av Sveriges kulturarv (se till exempel ISOF 2021) – så som den tornedalska kulturen och de tillhörande regionala språkvarieteterna – faktiskt utgör en del av *Sveriges* kulturarv, eller om det i stället är assimilationspolitiken och försvenskningsprocesserna som är en del av det svenska kulturarvet medan de i norra Sverige historiskt etablerade kulturerna och språken utgör ett separat kulturarv. Anders Öhman (2017) som har undersökt Norrlands-skildringar frågar sig vad det betyder för självkänslan och identiteten att som ung ständigt mötas av platsskildringar med budskapet att man bor i ett ödeland. En likande kritik och frågeställning kan i dagsläget

riktas mot de framställningar och diskurser som förekommer inom svensk språkpolitik: vad blir effekten om man ständigt möts av budskapet att man är en *svensk* nationell minoritet och att samisk respektive tornedalsk historia och dessas kulturarv är *svenska*?

2.2 Tidigare forskning

I detta delkapitel presenteras sådan tidigare forskning som är relevant för avhandlingens ämne. En reflekterande analys om platsskapande och språkligt landskap i samtida tornedalsk populärmusik kräver utöver en dialog med tidigare musikforskning även reflektioner kring regional identitet och geografiskt anknuten representation. Tornedalsk identitet, musik och platsskapande är även sammanflätat med det transnationella norra Fennoskandien och skildringar av ”det nordliga” (se Chartier 2019). Det första underkapitlet 2.2.1 *Identitet och stereotypier – ”främling i Sverige, gäst i Finland”* berör forskning om språklig och regional identitet samt stereotypier. Rubriken hänvisar till det svensk-tornedalska talesättet ”tornedalingen är främling i Sverige och gäst i Finland” och beskriver hur tornedalsk identitet kopplas till plats genom språklig och nationell tillhörighet. Svenska Tornedalen är en del av norra Norrland och således har de norrländska stereotypierna en inverkan på tornedalsk identitet och självuppfattning, men eftersom Tornedalen även ligger i Finland har även finska stereotypier en inverkan. Det andra underkapitlet 2.2.2 *Tornedalsk musik – gränslöst folklig?* går igenom tidigare musikforskning som finns tillgänglig om specifikt tornedalsk musik, men även relevant etnomusikologisk forskning i det cirkumpolära området inom nationalstaterna Norge, Sverige och Finland, det vill säga den nordliga transnationella kulturgemenskap som Tornedalen är en del utav. Rubriken är en ordlek som hänvisar till hur Tornedalen ofta beskrivs som gränslöst, men den existerande folkmusikforskningen framhäver genomgående gränsens betydelse för det lokala musikkivet. Samtidigt framstår den tornedalska musiken som gränslös inom det cirkumpolära, eftersom den på många sätt har mer gemensamt med den musik som skapas i grannländernas nordliga områden än med den från södra Sverige. Det tredje underkapitlet 2.2.3 *Representationer av Meänmaa* behandlar forskning om tornedalskt litterärt platsskapande och konceptet *Meänmaa*. *Meänmaa* betyder ”vårt land”. Även här är synvinklarna både svenska och finska. Eftersom begreppet *Meänmaa* framhäver språkvarieteteten meänkielis betydelse är användningen av begreppet en viktig del i tornedalskt nationsskapande.

2.2.1 Identitet och stereotypier – ”främling i Sverige och gäst i Finland”

Detta underkapitel behandlar regionalt och kulturellt identitetsskapande, vad som kan tillskrivas *tornedalsk identitet* samt stereotypier om ”det nordliga”. Enligt kulturteoretikern Stuart Hall (1999) och den postmoderna uppfattningen är *identitet* ombytligt, något som är i ständig utveckling och formas i förhållande till omvärlden. På samma sätt som språklig innebörd skapas genom skillnader, skapas identitet: vem ”jag” eller ”vi” är skiftar efter kontext och i förhållande till andra subjekt. Det är en berättelse som vi berättar om oss själva, dels för oss själva, dels för utomstående, och som förmedlas på många olika sätt, bland annat via lokal kulturproduktion och musik. Berättelser om och kollektiva minnen av nationen, dess folk och seder är representationer som vi kan förhålla oss till och till exempel ta avstånd från eller identifiera oss med. Eftersom berättelserna som vi berättar om oss själva är i ständig utveckling är identitet även avhängigt av *tid* och *rum*. Att identitet är ett slags berättelse som till och med kan vara fiktiv betyder inte att dess diskursiva, materiella eller politiska inverkan inte kan vara verklig (en synvinkel som framträder även i Henri Lefebvres teoretisering om platskapande, se kapitel 3). (Hall 1999, 23–60 & 251; Ridanpää 2017.)

Det Stuart Hall beskriver kan också kallas för *narrativ identitet* och i samband med plats för *rumslig identitet* (Ridanpää 2017). Talesättet i rubriken – ”tornedalingen är främling i Sverige och gäst i Finland” – är ett exempel på detta och beskriver det som ofta ansetts vara utmärkande för den svensk-tornedalska identiteten: även om man kanske är svensk medborgare är man egentligen inte riktigt svensk på grund av språket och samhörigheten med den finska kulturella gemenskapen, men eftersom man bor i Sverige och på många sätt (till exempel via svensk populärkultur och det svenska skolsystemet) även tillhör en svensk kulturell gemenskap är man heller inte riktigt finsk. Samtidigt som man tillhör en kulturell gemenskap med både svenska Norrland och norra Finland står man utanför båda. Detta mellanförskap speglas även i *meänkieli*, som ibland beskrivs som en blandning av svenska och finska, men som talare med kunskaper i enbart antingen eller kan ha svårt att förstå.

Definitionen av identitet väcker frågor om huruvida det är något som överhuvudtaget existerar om vi inte själva aktivt skapar den genom att berätta om oss själva. Denna syn på identitet och autenticitet ekar även i den samtida debatten om inifrån- och utifrånperspektiv och huruvida det spelar någon roll vem som skildrar vem och varför det kan kännas etiskt tveksamt att en

utomstående blick ges makten att skildra och definiera ”den andra” – oavsett om det handlar om fakta eller fiktion, vetenskap eller skönlitteratur (för fortsatt resonemang kring etiska frågor se kapitel 2.3 Forskarpositionering och etiska reflektioner).

Gränsdragningen år 1809 skedde under en tidsperiod då etno-nationalistiska ideologier var på uppgång i de nordiska länderna och på grund av de rådande idealen om en enhetlig nationell identitet bedrevs en relativt aggressiv assimileringpolitik i svenska Tornedalen. Dessa historiska händelser har format tornedalingarnas självuppfattning och behandlingen av tornedalingarna och den varietet av finska som talades i svenska Tornedalen har till och med kallats för *kultur mord* (Hjertström 2001). Sedan 1980-talet och framåt har grundantagandet varit att det finns en tornedalsk kultur och identitet som är kopplade till bland annat plats, språk, mentalitet eller religion (Alalehto 2017). Forskningen om svensk-tornedalsk identitet har tagit avstamp ur den nutida svenska språk- och minoritetspolitiken: i och med erkännandet av tornedalingarna som en från sverigefinnarna separat nationell minoritet framställs Tornedalen och gränsområdet längs älven allt oftare som ett avgränsat kulturellt område, separat från både Norrlands inland i väst och finska Lappland i öst. Ett eventuellt skäl till detta är att just statusen som nationell minoritet gjort det allt viktigare att lyfta fram vad det är som är unikt tornedalskt, vilket ofta innebär det lokala språket, den laestadianska väckelserörelsen och den koloniala försvenskningpolitik som har berört området (Alalehto 2021, 7). Hit kan man även räkna kulturella fenomen som har uppstått på grund av den svensk-finska statsgränsen och som förekommer så ofta i den narrativa tornedalska identiteten att de blivit ett slags stereotyper, som till exempel *joppaus* (’smuggling’) och *poikkinainti* (’giftermål där parterna är bosatta i finska respektive svenska Tornedalen’). Karaktärsdrag som i identitetsforskning har förknippats med tornedalingar är bland annat lågmäldhet, tillbakadragenhet och en inbunden avvaktande hållning (Alalehto 2017). De förstnämnda dragen kopplas ofta till laestadianismen, och har utpekats som en eventuell faktor för den framgångsrika assimilationspolitik som har bedrivits i norra Sverige. Ett uttryck som i dagsläget ofta förknippas med tornedalsk mentalitet är ”ei se kannate” (på svenska ”det lönar sig inte”, min översättning). Uttrycket speglar uppgivenhet och underkastelse i förhållande till auktoriteter. Detta är en mentalitet som i historiskt intervjumaterial inte helt entydigt framträder, men som nutida tornedalska informanter ger uttryck för. Uppgivenheten som ofta kopplas till tornedalsk identitet kan alltså vara ett relativt nytt fenomen. (Alalehto 2021 & 2022.) Det som är unikt tornedalskt är enligt Tage Alalehto ändå inte nödvändigtvis förutnämnda drag eller erfarenheter – religionen,

assimilationspolitiken, mellanförskapet och uppgivenheten – utan något som uppstått ur allt sammantaget: *den tysta demonstrationens attityd*. Den tysta demonstrationens attityd kan beskrivas som ett slags skepticism och misstänksamhet mot auktoriteter och som ett förhållningssätt särskilt till den svenska staten. (Alalehto 2017, 2019a & 2019b.) Denna attityd uttrycks inte nödvändigtvis explicit, utan kan i stället komma till uttryck genom lokala praktiker och kulturella fenomen, till exempel som en viss acceptans för *joppaus* (smugglingen över den svensk-finska gränsen) eller en negativ inställning till den svenska språkpolitiken och *meänkieli* som separat språk från finskan. Här bör även inflikas att en liknande attityd och utövande av passivt motstånd mot centralmakten även har identifierats i glesbygdsbefolkningen i norra Sverige över lag, något som i tidigare forskning beskrivits med begreppet *motsträvighet* (Hansen 1998).

I och med den svenska språkpolitikens utveckling har tornedalsk identitet och dess koppling till bland annat humor, språk och den svensk-finska nationalstatsgränsen varit föremål för akademiskt intresse (Elenius 2010; Ruotsala 2014; Alalehto & Sköld 2014; Ridanpää 2014 & 2017; Alalehto 2017, 2019a, 2019b, 2021 & 2022). Tidigare forskning har bland annat lyft fram att tornedalingars identitet har en stark koppling till nationalstatsgränsen, men också att den gränsöverskridande samhörighetskänslan numera är avtagande (Waara 1996; Jukarainen 2000; Pudas 2005; Vaattovaara 2009a). Trots att man kan identifiera en mängd drag som är förknippade med tornedalsk identitet och som avviker från ”majoritetssvensken” kan den tornedalska *etniska* identiteten ändå i dagsläget enligt Alalehto (2021, 106) beskrivas som övervägande svensk. *Meänkieli* är ett exempel på hur något både kan skapa och splittra en kollektiv regional identitet, eftersom begreppet har laddats med en mängd olika betydelser. Ur en språkvetenskaplig synvinkel är *meänkieli* en nordfinsk dialekt, men i svensk språkpolitik ett eget språk separat från finskan (Vaattovaara 2009a & 2009b). Tidigare sociolingvistisk forskning har till exempel visat att ungdomar bosatta i finska Tornedalen förvisso ser språket som en viktig identitetsmarkör, men vilka innebörder språket och i förlängning den regionala identiteten tillskrivs varierar ofta i förhållande till den svensk-finska riksgränsen (Vaattovaara 2009a). Intervjuer med fokusgrupper har även visat att den individuella upplevelsen av regional tornedalsk identitet är splittrad: vissa identifierar sig med nationalstaterna Sverige och Finland som utgångspunkt, medan andra i första hand identifierar sig som tornedalingar (Karlsson 2006). Informanter har även gett svar som indikerat att självidentifikation som tornedaling inte är direkt avhängig av att vara bosatt i Tornedalen, utan grundar sig på till exempel att vara

uppvuxen i Tornedalen eller (negativa) upplevelser av att tala det lokala språket (Boström & Ekersund 2020). Även forskning om etniskt och kulturellt identitetsskapande bland karelska ungdomar i samband med språkrevitalisering har visat att konstruktionen av språklig och etnisk identitet inte nödvändigtvis kräver en kontinuerlig kontakt med den geografiska plats som deras identitet är kopplad till, utan andra typer av kulturell kontakt – till exempel karelsk musik – utgör en viktig del av att känna tillhörighet med den egna gruppen (Suutari 2020).

Som redan framkom av Halls definition ovan är självuppfattning och identitet något som även skapas genom andras projiceringar och stereotypa uppfattningar. Trots en avtagande samhörighetskänsla med finska Tornedalen och de olika utvecklingar av de regionala varieteterna av finska som har uppstått har svenska Tornedalen och dess invånare en historisk koppling till en finsk kulturell gemenskap. Således sammanfaller stereotypa uppfattningar om tornedalingar delvis med finska stereotypier. De finska stereotypierna kan sammanfattas med kniv, sprit och sisu – alltså ett slags benägenhet till antisociala beteenden som aggression, våldsamhet och alkoholism men också ihärdighet (Ågren 2006 & 2016). Eftersom svenska Tornedalen är en del av norra Norrland har också de norrländska stereotypierna en inverkan på den tornedalska självuppfattningen. De norrländska stereotypierna skapas i kontrast till södra Sverige. Norrland utgör cirka 60 % av Sveriges yta och som diskussionerna ovan och i tidigare kapitel visat rymmer det en stor kulturell och språklig variation. Begreppen *Norrland* och *norrlänningar* skapar en naiv och homogeniserad framställning av regionen och är på så sätt problematiska (Öhman 2001). Norrland och dess invånare skildras ofta i svensk nyhetsmedia, film och reklam i positiv mening med beskrivningar som något simultant autentiskt, genuint och oskyldigt och i negativ mening som något föråldrat, outvecklat och underlägset. Stereotypier som förknippas med norra Sverige är till exempel vildmark, traditionalitet och gammalmodighet, att befolkningen består av en fattig vit arbetarklass som är tystlåten, seg, ärlig och arbetsför men samtidigt okultiverad, stagnerad och oföretagsam. De norrländska stereotypierna rymmer med andra ord diskursiva motstridigheter som både legitimerar och kritiserar. (Öhman 2001; Eriksson 2010.) Samtliga Norrlands-skildrare som vill skildra landskapet ur ett inifrånperspektiv tvingas förhålla sig till denna dubbla blick som länge riktats mot det (Öhman 2016 & 2017). Det samma gäller skildringar av Tornedalen och tornedalingar som görs ur ett inifrånperspektiv. Ett motsvarande exempel på stereotypier som både legitimerar och kritiserar är stereotypin om tornedalsk maskulinitet som bäst förklaras med dess antites, det regionala uttrycket *knapsu*, som betyder feminin, känslös, svag man (Alalehto &

Sköld 2014). Den stereotypa tornedalska maskuliniteten innefattar alltså sådant som universella, hegemoniska maskulinitetsideal över lag: ett tydligt uttryck av maskulina drag och styrka (både fysisk och psykisk), men som framkommer av antitesen även ett slags känslolöshet. Anmärkningsvärt är dock att det stereotypa maskulinitetsidealet är och länge har varit så pass framträdande i den tornedalska kulturen att det till och med har utvecklats ett regionalt begrepp för att uttrycka dess motsats.

Stereotypierna, de diskursiva motstridigheterna och den dubbla blicken berör de nordliga landsdelarna oavsett vilken sida av den svensk-finska nationalstatsgränsen man befinner sig på. Litterära framställningar av norra Finland och dess invånare som är skrivna ur ett inifrånperspektiv använder i samband med stereotypa representationer till exempel humor och metafiktiv självvironisering som ett emancipatoriskt narrativt grepp (Ridanpää 2007). I en nordsvensk kontext har även forskning om samisk *artivism* (aktivism i samband med olika former av konst, se till exempel Poch & Poch 2018) visat hur bildkonst och spoken word-poesi används för att dels skildra samisk identitet, dels kolonial problematik i Norrland (Sandström 2020). Kritiken av centrum–periferi-makt(o)balansen, erfarenheter av utanförskap och motstånd mot kolonialt förtryck är alltså gemensamma drag i skildringar av såväl nordfinsk, norrländsk, samisk som tornedalsk identitet. Oavsett etnisk eller nationell tillhörighet är identitet, precis som nationen i sig, en konstruktion som byggs diskursivt, i förhållande till andra och genom användning av konst och symboler som till exempel flaggor, kartor, språk – ett fenomen som påträffas även inom populärmusikaliska skildringar (Kärki 2020). Att producera och konsumera musik kan följaktligen vara dels ett sätt att bygga en självbild, dels konstruera den sociala värld som ens identitet opererar inom. Följande underkapitel presenterar både forskning som berör tornedalsk och norrländsk musik, men även etnomusikologisk forskning som är relevant för denna studie.

2.2.2 Tornedalsk musik – gränslöst folklig?

Identitetsskapande i anknytning till plats har varit ett växande forskningsområde inom etnomusikologin (se till exempel Bennett 2000; Connell & Gibson 2003; Whiteley m.fl. 2004; Fagerheim & Larsen 2015; Arvidsson 2015 & 2017). Regional identitet påtalas i norrländsk, samisk och tornedalsk musik, men framhävandet av den varierar. Artister som inte särskilt

framhäver sin regionala identitet, men påtalar den i enstaka sånger som berör hembygden, tenderar att måla upp en romantiserad idealbild av regionen. De artister som däremot tydligt framhäver sin regionala identitet och förankring tenderar att förmedla en delvis annan bild: de lyfter fram bland annat lokalkännedom och den starka kopplingen till naturen. Naturförhållandet beskrivs dock snarare realistiskt än romantiserat. I stället för att endast beundra och beskriva de vackra vyerna skildras naturen ofta som en viktig resurs både för industrin och på individnivå. I dessa beskrivningar ligger dock en kritik: på individnivå brukas naturresurserna hållbart, medan industrierna beskrivs som till exempel exploatering och förgiftning – en synvinkel som sällan tas upp i de romantiserade idealbilderna. (Arvidsson 2017.) Hänvisningar till stereotypa händelsemiljöer och gestaltningar av en plats kan i populärmusikaliska sammanhang även vara ett medel för att bygga trovärdighet och autenticitet (Westinen 2014). Att påtala exploateringen av de norrländska naturresurserna och eventuella andra upplevda socioekonomiska orättvisor kan följaktligen ses som ett medel för att uttrycka autenticitet i förhållande till regional identitet.

Den existerande forskningen om tornedalsk musik består av historieskrivning och uppteckning av lokal folkmusik. I samband med kartläggning av norrbottnisk folkmusik definieras folkmusik som 1. Musik som saknar känd upphovsman och 2. Musik som lever genom muntlig tradition (Hedström & Lindqvist 1990, 11). Trots denna definition har äldre folkmusik mycket gemensamt med det som vi idag ofta benämner som populärmusik och mycket av det som i norrbottnisk musikhistoria beskrivs som folkmusik kunde även beskrivas som sin tids populärmusik (Hedström & Lindqvist 1990, 158–159), särskilt vad gäller de funktioner som musiken har haft. De olika slags visor och undergenrer som påträffas i Tornedalen har haft olika funktioner: de gamla balladerna har till exempel jämförts med TV-såpor, i den mening att deras funktion var att ”skänka förströelse och spänning i en annars grå och trist vardag” (Alatalo 2004, 176). Något som också framkommer i tornedalsk musikhistorik är att förutom att musiken har varit underhållning och förströelse, har den haft en mycket stark social funktion: musiken och musicerandet var ett sätt att vara tillsammans (Alatalo 2004, 12). Tidigare forskning har också lyft fram att till exempel proletära protestsånger och folkmusik utgör en del av den regionala populärkulturen i norra Norrland och genren *nordsvensk folkmusik*, som snarare är en regional än stilmässig avgränsning, har föreslagits. (Arvidsson 2008; Burlin 2015.) Begreppet avser ”musik med folkligt ursprung i de nordsvenska länen Västerbotten och Norrbotten, inklusive de samiska och finska traditionerna i området” (Burlin 2015, 204). Denna geografiskt

betingade definition breddar genren, eftersom ”musik med folkligt ursprung” kan innefatta en hel del. Att den regionala samiska och finska musiken benämns som just *nordsvensk* kan dock även ses som metodologisk nationalism: genom att beskriva något som svenskt blir detta svenskt.

I forskning som berör den tornedalska musikens historik är just nationell tillhörighet, språkfrågor och den svensk-finska statsgränsen en röd tråd som löper genom allt. Det regionala språkbruket har uppmärksammats av folkmusikforskare som har påpekat att till exempel ortnamn i gamla sångtexter vittnar om att området tidigare har varit samisk- och finsktalande (Hedström & Lindqvist 1990, 19). Att språkfrågor är särskilt viktiga i samband med tornedalsk musikforskning framkommer även genom att Hans Alatalo (2004, 12), som har sammanställt en historik över folkmusiken i Norrbottens så kallade finnbygder för tidsperioden 1677–1984, kommenterar sin egen språkstrategi för nedtecknandet av de visor som han har samlat in: han har gått efter uttal. Om personerna på inspelningarna har sjungit på tornedalsfinska har hans stavning följt detta. Om visorna däremot har varit färdigt nedtecknade har språket oftast varit standardfinska. Detta återspeglar det läge som länge gällde för de finska varieteterna i norra Sverige: det fanns inget standardiserat skriftspråk. Av de sammanlagt cirka 160 visor som Alatalo har dokumenterat är alla utom en nedtecknade på någon finsk varietet. Visorna som Alatalo har dokumenterat sjöngs på både den svenska och finska sidan av Tornedalen och han menar att det tornedalska kulturområdet före gränsdragningen år 1809 varit enhetligt just tack vare det gemensamma språket. (Alatalo 2004, 12–13.)

Hur 1809 års gränsdragning påverkade det gränsöverskridande tornedalska musiklivet och de samtida musikpraktikerna under det påföljande århundradet har kartlagts av Marja Mustakallio (2009). De samtida musikpraktikerna innefattade andlig musik, folkmusik och visor, samt en del politiska sånger. Undersökningen ställer frågor om huruvida musiktraditionerna och musiken som social praktik lyckades överbrygga de politiska och statliga skiljelinjerna under 1800-talets förhärskande nationalromantiska ideologi. Det nations- och identitetsbygge som uppstod i Tornedalen efter gränsdragningen kan enligt Mustakallio (2009, 243–251) urskiljas i musiklivet, till exempel i musikundervisningen eller genom behandlade teman i sångtexterna. Även folkrörelserna – till exempel väckelsen, nykterhetsrörelsen, arbetarrörelsen – har haft en inverkan på den norrbottniska musiken (Hedström & Lindqvist 1990, 56–59; Alatalo 2004,

222–233; Mustakallio 2009, 196–212). Under senare hälften av 1800-talet var ändå musiken som spelades i Haparanda ideologiskt obunden och lättsam i jämförelse med musiken i Torneå (Mustakallio 2009, 246). Forskning som har fokuserat på senare tornedalsk musik har lyft fram att det tornedalska folkmusikbandet Norrlåtar (som var verksamt under 1970–90-talen) skapade musik som sammankopplade politik och ideologiska strömningar med protestsångens traditioner (Arvidsson 2008). Norrlåtar blandade även svenska, finska, samiska och norska musikkulturer och traditioner, vilket har tolkats som att etniskt ursprung underordnats det nordliga regionala perspektivet (Burlin 2015, 202). Även Alatalo (2004, 13) understryker att en del av texterna eller musiken från perioden 1677–1984 inte har sitt ursprung i området. Den tornedalska musiken eller kulturen har alltså inte heller historiskt sett varit något statiskt som uppstår i ett tomrum, snarare tvärtom. Musikproduktionen i norr har genomgående snarare framhävt en cirkumpolär eller transnationell kulturell sammanhållning än en samhörighet med respektive lands sydliga delar. Ett fenomen som också framträder i den lokala folkmusiken är den tornedalska muntliga berättartraditionen: uppteckningarna av den norrbottniska folkmusiken påvisar hur historiska händelser återges genom både musik och lyrik. De narrativa funktionerna som folkmusiken har tillför ett historiskt underlag som gör det möjligt att reflektera kring hur tornedalskt musikaliskt berättande har utvecklats. Eftersom Tornedalens historik är sammanflätad med både norra Norrland, norra Finland och Sápmi är även de regionala musiktraditionerna sammanflätade, vilket ofta blir synligt genom de teman som behandlas i sångtexterna. Språkrevitalisering i samband med finsk och samisk hiphop från de nordliga och nordöstra delarna av finska Lappland är ett nutida exempel på detta (Leppänen & Pietikäinen 2010).

Den tornedalska musik som analyseras i denna studie har beskrivits som *folkreggae*. Genrevalet och -beskrivningen är i sammanhanget ett viktigt innebördsskapande medel som visar på hur det transnationella tornedalska musikaliska uttrycket har vidareutvecklats. Att reggae anammats i norra Sverige och Norge är ett exempel på *musikalisk migration*. Med *musikalisk migration* avses till exempel genrer, instrument och tekniker som förflyttar sig geografiskt eller elektronisk/medial spridning av musik och dess praktiker (Fagerheim 2015, 157–158). Musikalisk migration kopplar samman olika kulturer och skapar på så sätt nya innebörder (Arvidsson 2015 & 2017; Fagerheim 2015). Paal Fagerheim (2015) lyfter fram att i nordnorsk reggae där sångerna framförs på lokal dialekt överskrider identifikationen med genren själva musikpraktiken: identifikationen är snarare emotionell och ideologisk. Detta ses även som ett avståndstagande

från nationell identifikation och som ett framhävande av social marginalisering både geografiskt och kulturellt. (Fagerheim 2015.) I norrländsk reggaemusik har *vemod* och *motstånd* definierats som särpräglade uttryck för regional och lokal identitet (Arvidsson 2015 & 2017). Dessa drag och teman återfinns i flera norrländska folkmusikgruppers produktion sedan 1970-talet – det nya i sammanhanget är musikgenren reggae. I den från Arvidsjaur härrörande reggae-gruppen Glesbygd's produktion stöder genrevalet till exempel sångernas antikapitalistiska budskap, politiska ställningstaganden och motståndssattityder. Sångtexterna uttrycker dock en specifikt nordlig identitet, inte en rastafariansk världsåskådning på nordsvensk dialekt. Därmed bör användningen av reggae inte nödvändigtvis tolkas som en identifikation med de förtryckta folk som genren har utvecklats bland, utan snarare som ett uttryck för solidaritet med förtryckta folk över lag. (Arvidsson 2015.)

Populärmusikaliskt identitets- och platsskapande handlar alltså inte enbart om vilka berättelser som framförs: det är en komplex sammansättning av globala och lokala kulturella praktiker där innebörd ofta skapas genom lokal appropriering av globala fenomen (Bennett 2000, 60). Med andra ord: innebördsskapande i populärmusik sker bland annat genom hur de nya influenserna tillskrivs innebörd när de kopplas samman med en annan kulturell kontext (Bennett 2000, 61–62; 138). Olika musikstilar approprieras i specifika sociala rum och används samtidigt för att konstruera dessa sociala rum. Den ovan diskuterade musikaliska migrationen och anammandet av reggaemusiken är ett exempel på just detta. Fenomenet kan även ses som ett slags motberättelse i förhållande till regionala stereotyper. Alla ovan nämnda faktorer och olika funktioner som musiken har haft – den muntliga berättartraditionen, folkrörelsernas inverkan, musiken som social praktik och dess kopplingar till politiska och ideologiska strömningar – talar starkt för att kontextuella och sociala aspekter är viktiga innebördsskapande element i de nordliga musiktraditionerna. De transnationella kopplingarna som framkommer i tidigare forskning visar hur det tornedalska musiklivet kan beskrivas som gränslöst, samtidigt som det växande avståndet till den finska kulturella gemenskapen synliggörs genom att merparten av den tornedalska folkmusikhistoriken har skrivits på svenska. Den lokala musikhistoriken och den geopolitiska utvecklingen är viktiga för förståelsen av de samtida populärkulturella representationerna av Tornedalen – eller, som det även har kommit att kallas, av *Meänmaa*.

2.2.3 Representationer av *Meänmaa*

Det tidigare diskuterade begreppet *narrativ identitet* är tätt kopplat till representation och platsskapande processer: genom regional kulturproduktion berättar vi vilka vi är och skapar oss själva som geografiskt förankrad etnisk kategori (Heith 2012b). En liknande definition och tankegång som tidigare presenterats för *identitet* kan appliceras på begreppet *plats*. Precis som människor existerar ju onekligen geografiska områden oavsett om vi berättar om dem eller inte – det geografiska området som kallas för Tornedalen eller Meänmaa finns även om ingen någonsin yttrar ett ord om platsen. Hur platsskapande sker genom representationer förklaras inom rumslig teoretisering bland annat med begreppen det *upplevda* eller *imaginära* rummet. Med hjälp av dessa kan man granska hur representationer, det vill säga framställningar, skildringar, narrativ, av och om platser till exempel kan ha verkliga, materiella, institutionella konsekvenser (detta diskuteras mer ingående i kapitel 3; se även Lefebvre 1991; Soja 1996; Elden 2004; Rönnlund & Tollefsen 2016; Heith 2019; Phan 2021). Det teoretiska resonemanget kring att platser eller identitet är något som skapas genom representation, narrativ och i relation till andra ifrågasätter vad en plats eller en identitet egentligen är. Denna frågeställning är central i rumslig teoretisering och belyser samtidigt den makt som berättandet besitter, för var går gränsen mellan ett geografiskt område och våra föreställningar om platsen?

Imaginära representationer av platser har undersökts till exempel inom litteraturvetenskapen, litterär geografi och kulturgeografi, som utifrån forskningsintresse definierat begreppen *plats* och *rum* (engelska *place/space*, finska *paikka/tila*) lite olika (Ridanpää 2005, 6–13). Betydelseskillnaderna mellan dessa begrepp i olika språk bör hållas i åtanke: varken engelskans *space* eller finskans *tila* är helt ekvivalenta med svenskans *rum* (Rönnlund & Tollefsen 2016). Definitionerna för begreppen *plats* och *rum* i denna studie utgår från hur de används i Lefebvres (1991) teori: *plats* är dels ett geografiskt faktum, dels våra föreställningar om en konkret plats. Begreppet *rum* är en abstraktion som kan jämföras med 'dimension': medan *plats* är en helhetsbild är det summan av olika *rum* som skapar platsen. För att konkretisera: en viss stad är ett geografiskt faktum, men vår uppfattning om staden – vad den är och har för innebörd – byggs upp av en mängd olika faktorer som kan bestå av både fakta och fiktion, materiella och immateriella ting (för mer ingående resonemang se kapitel 3).

För att förstå det platsskapande som sker i Tornedalen är det även viktigt att skilja på begreppen *nationalstat* och *nation*, där det förra hänvisar till ett självständigt land med organiserad ledning, och det senare till kulturellt och/eller geografiskt sammanhållna grupper som inte nödvändigtvis sammanfaller med statsgränser eller har självstyre (Heith 2015). Skapandet av *Meänmaa* är ett nationsbygge som sker genom till exempel litterära skildringar inom många olika genrer, bildning av lokalföreningar och genom formgivning och bruk av lokalt förknippade symboler. I den platsskapande processen för *Meänmaa* ingår förutom namngivning till exempel visuella medel som kartor och flaggor, men också olika symboliska element som artikuleras med tornedalskt kulturarv och etnicitet. Detta kan ses som en pågående avkoloniseringsprocess och ett kulturellt avståndstagande i förhållande till svenska staten. (Heith 2018b.) *Meänmaa* som koncept är bundet till den regionala språkvarieteteten *meänkieli*: *Meänmaa* hänvisar till området där varieteteten talas. Området överlappar med delar av Sápmi (som på liknande vis är bundet till de geografiska områden där varieteter av samiska historiskt har talats) samt gränsområdet mellan nationalstaterna Sverige och Finland. I sammanhanget bör nämnas att *Meänmaa* även är en förening och sedan år 2008 ett registrerat varumärke som grundats av den tornedalske författaren Bengt Pohjanen. Pohjanen (2006) har introducerat begreppet *gränsens tredje rum* för att skildra den regionala och kulturella marginaliseringen, språkförlusten samt utanförskapet i området. Pohjanen (2006, 105) har även beskrivit den tornedalska etniska tillhörigheten med begreppet *l'Ugritude*, som har lanserats efter en ökad medvetenhet om svensk inre kolonialism och är avsett att framställa en positiv fenno-ugrisk identitet. Begreppen framhäver kopplingen till finskhet och den unika kulturella gemenskap som uppstått i gränsområdet. (Prokkola & Ridanpää 2011; Heith 2018a, 2018b & 2020, 158.)

I de platsskapande representationerna av *Meänmaa* ingår även sammanställningen av ett regionalt litteraturkanon. Eftersom tornedalingarnas status som nationell minoritet i Sverige baseras bland annat på självidentifikation är detta, alltså att en författare själv identifierar sig som tornedalsk, en viktig aspekt när tornedalska författarskap definieras. I det tornedalska litteraturkanon som har sammanställts av Bengt Pohjanen och Kirsti Johansson (2007 & 2009) och som har publicerats i två delar har främst finska författare inkluderats. Dessa har approprierats och satts in i en ny kontext, men litteraturhistoriken i sig är skriven på svenska. Detta indikerar att läsaren inte antas kunna *meänkieli* eller finska. Projektet har tolkats som en problematisering av nationalstaternas historia och som ett svar på svenska minoritets- och språkpolitiska styrdokument i vilka det har påpekats att det finns en kunskapslucka om de

nationella minoriteternas historia. (Heith 2013, 2015, 2016a & 2020, 111–124.) Narrativet kring *Meänmaa* är i sitt gränsöverskridande alltså en motberättelse mot tidigare nationella narrativ (Prokkola & Ridanpää 2011). Ur ett platsskapande perspektiv är det även värt att poängtera att det litteraturkanon som har tagits fram för Tornedalen kulturhistoriskt tar avstånd från svenskhet och svensk kulturell gemenskap och i stället närmar sig finskhet och finsk kulturell gemenskap. Även om litteraturhistoriken är skriven på svenska dekonstruerar den följaktligen svensk kulturell homogenisering i norra Sverige på ett liknande sätt som de svenskspråkiga musikhistorikerna.

Tornedalskt platsskapande och representationer av Tornedalen och/eller Meänmaa samt de delvis överlappande områdena Sápmi och finska Lappland har främst undersökts i skönlitterära romaner och olika identitetspolitiska och aktivistiska projekt ur geokritiska och postkoloniala perspektiv. Såväl statliga som språkliga gränser är ofta förekommande motiv och teman i skildringar av Tornedalen. Återkommande i narrativen är språkförlust, skamkänslor över den egna bakgrunden och kulturen, svenska statens koloniala förhållningssätt till norra Norrland samt skolans och kyrkans roll i assimilationspolitiken som tornedalingar och samer har utsatts för, något som nutida tornedalsk kulturell mobilisering även hänvisar till och uttrycker ett motstånd mot. Ett exempel på platsskapande språklig representation är filmatiseringen *Elina – som om jag inte fanns*, som skildrar assimileringpolitiken som pågick i svenska tornedalska skolor under första hälften av 1900-talet. Filmatiseringen bygger på barnboken *Som om jag inte fanns* (av Kerstin Johansson i Backe, 1978). Boken skildrar området som finskspråkigt/meänkielitalande, men filmatiseringen snarast som svenskspråkigt vilket resulterar i att den platsskapande effekten av representationerna i detta fall blir helt olika i de olika versionerna: i stället för att lyfta fram finskan har den filmatiserade versionen av berättelsen snarare osynliggjort det lokala språket och etniciteten till förmån för det svenska. (Heith 2012a, 2017, 2018a & 2018b.) Många utav de analyserade narrativen innehåller även geografiskt eller kulturellt förknippade stereotyper. I analyserna framkommer hur till exempel olika slags nationella symboler används för att förstärka uppfattningen om ett geografiskt område som en egen nation. Det tornedalska, nordfinska och norrländska imaginära platsskapandet innefattar ofta tidstypiska politiska strömningar och olika narrativa grepp (humor, ironi) som artikuleras med de geografiskt bundna stereotypierna. När man talar om humor i samband med etniska och kulturella minoriteter kommer man troligtvis förr eller senare fram till reflektioner om hur humoristiska eller ironiska skildringar egentligen inte är harmlösa

skämt, utan tvärtom något politiskt laddat och ”seriöst”. Humor är ett möjligt grepp för att ifrågasätta stereotypa föreställningar och för att konstruera en alternativ plats. För minoriteten svenska tornedalingar har humor setts som ett extra viktigt plats- och identitetsskapande medel i imaginära narrativ. Detta har kopplats ihop med att det tornedalska språket och den regionala kulturen länge har varit stigmatiserade. Enligt Juha Ridanpää (2005, 302) är upprepning av stereotypa föreställningar, men med något avvikande ”fel” inkluderat det enklaste sättet att bryta ner stereotypin. (Jama 1995; Hjertström 2001; Gröndahl m.fl. 2002; Ridanpää 2005, 2007, 2014 & 2017; Tapio 2010; Prokkola & Ridanpää 2011; Heith 2012a, 2012b, 2013, 2015, 2016a, 2016b, 2017, 2018a, 2018b, 2019 & 2020; Westergren & Åhl 2016.)

En problematik som bör lyftas fram i samband med diskussioner kring och teoretisering av plats och rum och hur dessa skapas är att den kulturella kontexten – ”det lokala” – i sig knappast är en homogen enhetskultur, utan kan uppfattas på många olika sätt och variera såväl individuellt som över tid (se till exempel tidigare resonemang kring hur den regionala varieteten av finska upplevs av olika talare). Innebörden som tillskrivs en plats är precis som identitet inte något statiskt eller slutgiltigt – snarare är den i ständig förändring, och består dels av fakta, dels av fiktion (Bennett 2000, 63). Detta har även kopplingar till att kulturarv är något som skapas i nuet (Heith 2019; Pettersson 2021): vad vi väljer att lyfta fram i berättandet av vår historia formar de sociala rum som vi opererar i och därmed vår uppfattning och upplevelse av plats i nutid (Lefebvre 1991). Ett exempel på detta i samband med undersökandet av tornedalsk folkmusik är hur kärleksvisor tidigare utelämnades ur den tornedalska musikhistoriken och hur skribenter av senare uppteckningar i stället gjort ett medvetet val att lyfta fram dem (Hedström & Lindqvist 1990, 11; Alatalo 2004, 14–45) – och hur detta i sin tur kan påverka den tornedalska identiteten och kulturen.

Eftersom både historieskrivning och forskning om platsskapande beskriver platser kan dessa i sig ses som en del av platsskapandet (för mer ingående teoretiskt resonemang se kapitel 3). Historieskrivning, även sammanställningar av och forskning som berör den tornedalska musiken, är resultat av en urvalsprocess. Att 1800-talets folkmusikupptecknare utelämnat råa och oanständiga texter till förmån för de fosterländska och naturromantiska eller att det upptecknande som gjordes i Norrbotten under 1970-talet favoriserade proletära teman framför till exempel kärleksvisor, trots att sångerna med proletära teman är jämförelsevis få, är exempel

på hur Tornedalen skapas i forskningssammanhang genom urval av material. Eftersom folkmusikforskningen ofta har intresserat sig för letandet efter ett slags ”folksjäl” har forskare i detta letande emellanåt varit hypotesstyrda och blinda inför sin egen bekräftelsebias, vilket tydligt visar på den koppling som finns mellan urvalet av material och forskningsetik (Hedström & Lindqvist 1990, 11). Även om det inte är konstigt att forskare är extra intresserade av att undersöka samtida fenomen är insikten om hur samtida ideologiska strömningar dels styr riktningen av forskningsintressen, dels påverkar de tolkningar och analyser som forskare gör oerhört viktig. Enligt denna logik är musikhistorieskrivning och -forskning även ett sätt att skapa folkgrupper, enhetskultur och till och med platser – de val som forskare gör bör därför granskas kritiskt. I följande delkapitel redogör jag därför för min egen forskarposition och diskuterar de forskningsetiska aspekter som specifikt bör beaktas i forskning som berör det nordliga och dess minoriteter.

2.3 Forskarpositionering och etiska reflektioner

De forskningsetiska reflektionerna i detta delkapitel tar avstamp ur Daniel Chartiers (2019) resonemang kring etiska principer för forskning som berör det föreställda nordliga och urfolksforskaren Linda Tuhiwai Smiths (2021, 226) etiska frågeställningar för forskning som berör urfolk. Smiths frågor är applicerbara i samband med forskning som befattar sig med minoriteten tornedalingar, eftersom mycket av den koloniserande assimilationspolitik som har bedrivits i norra Sverige har berört tornedalingarna. Enligt Smith (2021, 226) är det viktigt att belysa för vem forskningen har ett värde och relevans, men också vem som påstår detta och vem som har formulerat forskningsproblemet. Det är viktigt att avväga vilken kunskap dels forskaren, dels den undersökta kulturella gemenskapen får ut av studien, samt vilka eventuella följder studien kan ha och hur eventuella negativa följder kan undvikas (Smith 2021, 226). Chartier (2019, 116–117) framför att precis som alla framställda rum skapas ”det nordliga” med en dubbel blick – dels utifrån, dels inifrån. I skapandet av representationer av livet i norr använder sig både utanför- och innanförperspektiven utav en gemensam estetisk bas som består av karaktäristiska drag som förknippas med ”det nordliga”, men dessa drag och tecken har ofta definierats av utomstående blickar (Chartier 2019, 118–122). Fenomenet har i forskning som berör regionalt identitetsskapande i litterära representationer av Norrland benämnts som en *språklig postkolonial problematik* (Öhman 2016). Det begreppet hänvisar till är att språket är laddat med utomstående föreställningar som har projicerats på det som gestaltas. Detta innebär

att rumsliga innebördsskapande processer, som platsskapande och regional identitet, ständigt förhåller sig till utomstående uppfattningar och stereotypier – och att självuppfattning delvis skapas genom andras reflektioner. Chartier (2019, 117) frågar sig därför bland annat huruvida man kan definiera det nordliga genom dess representationer och skildringar, samt enligt vilka etiska principer forskare bör betrakta de nordliga kulturerna för att få en så fullständig bild som möjligt – och särskilt inkludera de kulturer som blivit koloniserade av det sydliga. För att kunna analysera representationer av livet i norr behöver forskare alltså förstå den grundläggande skillnaden mellan skildringar som skapas ur ett utifrånperspektiv versus ett inifrånperspektiv, men vi behöver också förstå hur dessa står i dialog med och påverkar varandra – och sträcka oss utanför strikta disciplinära ramar. Chartier (2019, 128–129) understryker även att ”det nordliga” på grund av dess komplexitet bör betraktas ur ett tvärvetenskapligt perspektiv – han ser det till och med som en förutsättning för all forskning som berör det nordliga.

Den dubbla blick som Chartier (2019, 116–122) hänvisar till kan vara svår att greppa om man inte själv har någon erfarenhet av den, det vill säga om man endast har ett utifrånperspektiv. Samtidigt kan det vara svårt att uppfatta hur föreställningar och stereotypier som projiceras utifrån påverkar självuppfattningen om de berör en personligen. Inifrånperspektivet för även med sig ett ansvar gentemot den egna gruppen. Urfolksforskaren Linda Tuhiwai Smith (2021, 157–159) menar att en forskare med ett inifrånperspektiv i den kulturella gemenskapen som hen undersöker måste vara ödmjuk inför uppgiften eftersom man själv är en del av det man undersöker. Att som forskare anta att inifrånperspektivet är det enda som krävs för att bedriva forskning är enligt Smith arrogant. Inifrånperspektivet kräver ständig reflexivitet, men Smith påpekar också att forskarpositionen i sig samtidigt skapar ett utanförperspektiv och en viss status som bör hållas i åtanke. Smith menar att oavsett inifrån- eller utifrånperspektiv måste forskare självfallet förhålla sig kritiskt till sina egna processer och kvalitén på data och analys, men att den stora skillnaden är att forskare som är en del av den undersökta gruppen och samhället måste leva med konsekvenserna som den egna forskningen eventuellt har. Mina personliga erfarenheter av språk i Tornedalen och dess inverkan på självuppfattning består av hur det är att växa upp som finskspråkig i svenska Tornedalen. Under 1990-talet upplevde jag det finska språket ofta som skamfyllt, främst inom den svenska skolmiljön. Jag informerades heller aldrig om rättigheten till hemspråksundervisning. I förhållande till det som den svenska språkpolitiken i dagsläget benämner som *meänkieli* har jag alltså ett utifrånperspektiv i den bemärkelse att min släkt härstammar från södra Finland, där jag även varit bosatt sedan 2007.

Min koppling till området är dock fortfarande aktiv: jag har familj och vänner bosatta i Tornedalen som jag besöker med jämna mellanrum, och det jag framför i min analys kommer eventuellt att beröra min bekantskapskrets personligen.

På grund av tidigare svensk språkpolitik och de konsekvenser som den har haft bör forskning som berör språk(politik) i Tornedalen reflektera kring de språkliga val som forskare gör. Även om det är relativt länge sedan den assimilerande språkpolitiken bedrevs aktivt i norra Sverige syns dess inverkan än idag genom att många vars släkt tidigare har varit finsk-, samisk- eller meänkielitalande numera är svenskspråkiga. I finska Tornedalen är historiken en annan: man har inte förlorat sitt språk och söker inte efter svar på frågor som berör ämnet från samma utgångspunkter. Förutom att språkvalet hänger ihop med vilken kunskap samhället i fråga kan få ut av studien har det även en direkt koppling till avhandlingens värde och relevans och vilka eventuella positiva följder studien kan ha, eftersom svenskar enligt självuppskattning upplever sig ha sämst kunskaper om den nationella minoriteten tornedalingar och deras historik (Österberg 2021). Jag har fritt fått välja om jag skriver min pro gradu på svenska eller finska. I likhet med sammanställningen av det tornedalska litteraturkanon som behandlades i föregående underkapitel och tornedalsk musikhistorik som behandlar finskspråkigt material men skrivs på svenska anser jag att det i första hand är just svenskspråkiga läsare som innehållet i denna studie bör rikta sig till. Studien som skriftligt dokument är en fortsättning på den historiska kartläggningen av det tornedalska musiklivet och bidrar förhoppningsvis till en ökad förståelse för vikten av en mångsidig lokal kulturproduktion. Att jag har valt att skriva på svenska har även ett samband med det analyserade materialet i sig, eftersom materialet har skapats på språkpolitiska grunder. Den språkpolitik som hänvisas till är den svenska, men merparten av materialet framförs på finska varieteter. Tanken jag har haft bakom valet av material och forskningsfrågorna som ställs är att försöka ta samtalet vidare från debatten om språk vs. dialekt som de tornedalska språkpolitiska samtalen ofta hamnar i – och i stället försöka rikta uppmärksamheten mot hur Tornedalen och tornedalingar representeras i ett material som uppstått ur språklig ångest (SR 17.10.2014; Yle 21.9.2019). Intressant i sammanhanget är inte meänkielis språkstatus i sig, utan hur upplevelsen av platsen och situationen skildras ur ett inifrånperspektiv.

Den ovan förda diskussionen om inifrån- och utifrånperspektiv samt bakgrundsredogörelsen ringar in en epistemologisk fundering som jag ofta återkommer till: Hur kommer det sig att man inom olika discipliner förhåller sig så olika till forskare som har både substanskunskap och personlig erfarenhet av sitt ämne? Att insatthet i och kännedom om det egna ämnet i vissa fall ses som en meriterande fördel och i andra som en – åtminstone delvis – diskrediterande nackdel? Och vilka är det som har makten att avgöra vilken typ av insatthet som är en fördel respektive nackdel? Att forskaren har ett inifrånperspektiv i det hen forskar om kan innebära både och: dels ställer man frågor som utomstående kanske inte skulle komma att tänka på, dels har man en subjektiv uppfattning om och upplevelse av sitt ämne som man måste kunna förhålla sig till med vetenskaplig skarpsynthet (Chartier 2019; Darwin Holmes 2020; Smith 2021). Med detta sagt anser jag att nästintill all forskning på ett eller annat sätt bygger på ett inifrånperspektiv där forskaren har en personlig uppfattning om ämnet hen tar sig an. Jämför med hur forskarens kompetens att undersöka ett ämne motiveras med substanskunskap och insatthet i både ämnet och kontexten, till exempel pedagoger som undersöker undervisningsmaterial eller översättare som kartlägger kompetenser som är viktiga i översättningsarbete. När det kommer till forskning som berör etnicitet, kultur eller minoriteter anses det i stället ofta vara något negativt och en risk vad gäller objektivitet om forskaren har en nära koppling till den undersökta gruppen (Ledman 2015). I stället för att se forskarpositionen som en dikotomi som entydigt positionerar forskaren på insidan eller utsidan, som subjektiv eller objektiv, kunde all forskning dra nytta av att snarare se perspektiven som ett kontinuum (Darwin Holmes 2020; Smith 2021, 157). Forskarens perspektiv och position är föränderliga och består av flera intersektionella faktorer – kort och gott är forskare alltid mer eller mindre subjektiva i sin forskning (Darwin Holmes 2020).

Slutligen kvarstår etiska frågetecken kring eventuella negativa effekter som forskningen kan ha. Här vill jag även rikta uppmärksamheten mot hur plats- och identitetskapande processer fungerar, eftersom en studie som denna är ett slags skildring av Tornedalen. Socialkonstruktionismen ser ofta forskning som en del av diskursiva konstruktioner, det vill säga forskningen utgör en del i skapandet av innebörd (Winther Jørgensen & Phillips 2000, 111) och enligt rumsteoretikern Henri Lefebvre (1991) är forskning och akademiska institutioner en del av platsskapande processer. Med dessa teoretiska utgångspunkter står man som forskare inför dilemmat att ens forskning och narrativet som framförs i den blir en del utav platsskapandet: när jag väljer att analysera ett material med fokus på platsskapande tillskrivs en

platsskapande funktion till materialet. Detta är kanske inte entydigt negativt, men även om studien bygger på teoretiska resonemang är analysen av materialet min tolkning. Det jag framför kan eventuellt upplevas som främmande eller missrepresentation av vissa som ingår i den kulturella gemenskapen. Det undersökta materialet är även relativt litet och studien har således inga ambitioner att göra generaliseringar av vad platsen Tornedalen eller tornedalskhet innebär.

Jag inledde detta delkapitel med påståendet att vi behöver göra skillnad på skildringar som skapas ur ett inifrånperspektiv och ur ett utifrånperspektiv för att förstå representationer av ”det nordliga”, men också för att förstå hur de olika perspektiven påverkar varandra. Behovet av att göra skillnad på inifrån- och utifrånperspektiv är något som även kan läsas mellan raderna i Lefebvres (1991, 415) kommentar om att ifall (akademisk) institutionell kunskap anses vara viktigare än den upplevda verkligheten är följderna potentiellt katastrofala. Följande kapitel presenterar dessa teoretiska utgångspunkter som förklarar hur vår uppfattning av plats och verklighet formas av olika slags skildringar och utsagor – och varför inifrånperspektiven är viktiga.

3 PLATSSKAPANDE & DET SOCIALA RUMMET

[...] who can grasp ‘reality’ – i.e. social and spatial practice – without starting out from a mental space, without proceeding from the abstract to the concrete? No one.

(Henri Lefebvre 1991, 415)

I detta kapitel ges en översikt över Henri Lefebvres teoretisering av rumsliga förhållanden och platsskapande och hur dessa är sammanlänkade med språkligt landskap, diskursiv verklighet och representation. Lefebvres (1991) begreppsapparater är så kallade rumsliga triader där tre rum påverkar varandra dynamiskt och helheten skapar en plats. Triaderna förklarar hur olika rumsliga praktiker samverkar i skapandet av (vår uppfattning om) en plats och i förlängningen formländet av vår verklighetsuppfattning. Utgångspunkten är att innebörd är något som skapas genom sociala praktiker – i detta fall genom representationer av plats. Materialet som jag analyserar i denna studie består av imaginära narrativ och hör till det som brukar beskrivas som det tredje rummet. Mer eller mindre synonyma begrepp är *det imaginär-affektiva rummet* och de engelska översättningarna i två av Lefebvres triader: *lived space* och *representational spaces*. Även det i rubriken nämnda *sociala rummet* är ett tredje rum. Kapitlet inleds med hur platsskapande, representation och socialkonstruktionism förhåller sig till varandra. Underkapitlet är indelade enligt Lefebvres trialektik och de tre rummen presenteras i den ordning som Lefebvre beskriver dem. Det inledande citatet ovan summerar den teoretiska grundfrågeställningen som resonemanget tar avstamp ur: var går gränsen mellan *en plats* och *vår uppfattning* om platsen?

De rumsliga teorier som Lefebvre utvecklade har sin grund i socialkonstruktionismen. *Socialkonstruktionism* kan beskrivas som ett paraplybegrepp som rymmer flera teorier om kultur och samhälle. Den socialkonstruktionistiska synen på innebördsskapande härstammar från tidigare strukturalistisk och poststrukturalistisk teoretisering. Resonemanget kan sägas bygga vidare på strukturalisten Ferdinand de Saussures teori om förhållandet mellan språk och verklighet: något förenklat kan man säga att enligt Saussures teori får tecken, till exempel ord, sin betydelse bland annat i förhållande till och genom att skilja sig från andra tecken. Det Saussures teori la grunden för är tanken att innebörd inte är något givet eller självklart, utan något som skapas i ett slags social överenskommelse. Detta är den teoretiska utgångspunkten i socialkonstruktionistiska resonemang: att innebörd skapas socialt, i växelverkan mellan många olika faktorer och att *språkbruk har konsekvenser*. (Jokinen m.fl. 2000, 18; Winther Jørgensen

& Phillips 2000, 11–17.) Samma slags resonemang kan appliceras på platser: platser är komplexa sammansättningar som skapas av till exempel erfarenheter, narrativ, diskurser, materialitet, kultur och minne (Chartier 2019, 120; Heith 2020, 11; Phan 2021).

Det sociala rummet bildar en triad med *det fysiska* och *det mentala rummet*. Det fysiska rummet innefattar fysiskt påtagliga aspekter som byggnader, skyltar, natur, medan det mentala rummet innefattar framställningar av det fysiska rummet, till exempel stadsplanering och olika styrdokument (mer om dessa i underkapitlen 3.1 och 3.2). Både det fysiska och det mentala rummet skapar förutsättningar för det sociala rummet, men Lefebvre (1991, 86–88) menar att trots att vi oftast talar om ”det sociala rummet” handlar det inte om endast *ett* socialt rum, utan flera, och att dessa genom kombinationer i sig kan skapa många olika sociala rum. Enligt Lefebvre (1991, 77) definieras det sociala rummet dels av naturen (klimat, geografisk plats), dels av historiken som är kopplad till platsen, men han menar också att dessa inte räcker för att förklara platsen som helhet. *Rum* är inte något som existerar naturligt och ”upptäcks” av människor, utan de skapas och formas av människorna när en plats ockuperas (Elden 2004, 183). Det sociala rummet består av en mångfald av objekt, både naturliga och sociala. Med ’objekt’ avses här inte enbart fysiska ting, utan även förhållanden som formas socialt. Ett (socialt) rum är en hyperkomplex sammansättning: inte ett ting, utan snarare en uppsättning av relationer mellan både materiella och immateriella ting. Immateriella ting kan till exempel vara narrativ, och till exempel handlingar på gruppnivå såsom ideologier, kunskapsutveckling och representationer, måste beaktas i analyser av rumsskapande. (Lefebvre 1991, 83–88.) Även om Lefebvre menar att rum främst skapas på en kroppslig nivå, inte en språklig, har hans ståndpunkt tolkats som att det sociala rummet är en social produkt (Elden 2004, 183–184). Här bör inflikas att det sociala rummet inte enbart är en social produkt eller självständigt, utan som ovan diskuterats likväl är avhängigt av både det mentala och det fysiska rummet – de tre rummen är i ett dynamiskt förhållande till varandra (Merrifield & Muschamp 2006, 104).

Lefebvre (1991, 136) ser en koppling mellan språk, diskurs och rum, men anser att de innebördsskapande processer som formar rum och skapar platser inte kan reduceras till talat eller skrivet språk. Lefebvre (1991, 414) påpekar även att lingvistiska system är otillräckliga i sina uttrycksmöjligheter när det gäller rumsliga praktiker. Detta menar han beror på att språklig utveckling alltid ligger en bit efter den (upp)levda verkligheten. Dock summerar han sin kritik

med att lyfta fram att det inte går att förstå ”verkligheten” utan att ha upplevelsen av detta som utgångspunkt. Lefebvre (1991, 415) menar att man måste börja i det abstrakta för att komma fram till det konkreta. För språkvetare är detta resonemang inte helt främmande, men vi kanske skulle tillägga att trots att det ligger i språkets natur att släpa efter i utvecklingen är språket samtidigt ett innebördsskapande medel – och att språksystem i sig är betydelsebärande, långt utöver det som blir sagt.

Något som också inledningsvis bör lyftas fram är Lefebvres (1991, 65) syn på hur de språkliga aspekterna – skildringar av det upplevda, imaginära, affektiva – har en retroaktiv inverkan på rumsskapandet. Genom skildringar blir det förflutna sett i ett nytt ljus och både historiska händelser och nya perspektiv görs till en del av nutiden (Lefebvre 1991, 65). Platser och regioner skapas enligt Lefebvre (1991) genom rumsliga sociala relationer, representationer och narrativ, som i sig formar de sociala och kulturella förhållandena kopplade till platsen. Denna process skapar förutsättningar för både det fysiska och det mentala rummet, och dessa i sin tur återkopplar till det sociala och upplevda rummet. En plats är förutom något fysiskt påtagligt dels en social formation, dels en mental konstruktion. Teoretiseringen kring platskapande processer har således mycket gemensamt med hur lingvister ser på skapandet av språklig innebörd och med socialkonstruktionistiska tankegångar: det tredje/ imaginära/ sociala rummet är inte enbart en konfliktfylld arena, det är även objektet som konflikterna handlar om. Att ett narrativ om en plats är en föreställning, imaginärt och eventuellt till och med fiktivt, bör inte nödvändigtvis tolkas som en enkel dikotomi i förhållande till verkligheten. Det sociala rummet är både verkligt och imaginärt, en kombination som kunde kallas för ”den upplevda verkligheten”. Den upplevda verkligheten kan beskrivas som något mellan fakta och fiktion, en blandning av båda – ett slags socialt faktum. Att till exempel tala om verkligheten som en social eller diskursiv konstruktion gör att den strikta dikotomin fakta/fiktion förlorar sin grund. Det intressanta blir i stället förhållandet mellan dessa – hur det ena bygger upp det andra. (Elden 2004, 183–185; Ridanpää 2005, 11–18; Prokkola & Ridanpää 2011.)

Lefebvre (1991) utvecklade rumsliga begreppstriader och flera delvis överlappande begreppsapparater för att förklara platskapandets hyperkomplexitet och hur olika rumsliga aspekter samverkar. Den ena begreppsapparaten består av 1. *perceived*, 2. *conceived*, 3. *lived space* och den andra av 1. *spatial practice*, 2. *representations of space*, 3. *representational*

spaces. Dessa två begreppsapparater motsvarar och överlappar delvis varandra och likställs ibland med indelningen i *det fysiska/ mentala/ sociala rummet* (se till exempel Merrifield & Muschamp 2006, 104). Lefebvre (1991, 40) påpekar att om begreppsapparaterna förblir abstrakta modeller, om de inte kan operationaliseras och omsätts i praktiken är de värdelösa. Följande delkapitel presenterar ovan nämnda begrepp, hur de har tolkats och vidareutvecklats av senare teoretiker samt hur de kan appliceras i språkvetenskaplig forskning.

3.1 Det fysiska/materiella rummet

Den första dimensionen, *perceived space* och *spatial practice*, utgörs bland annat av vår fysiska omgivning och hur vi för oss i den (Lefebvre 1991, 39). Lefebvres *perceived space* och *spatial practice* tolkas ofta som motsvarigheter till ”verklighet”, det materiella och fysiskt påtagliga (Soja 1996, 10–11). Edward Soja (1996) kallar detta för *Firstspace*, det första rummet. Enligt Soja (1996, 10–11) innefattar det första rummet sådant som kan kartläggas och mätas empiriskt. Rönnlund och Tollefsen (2016, 40) använder begreppet *det materiella rummet* som motsvarar Lefebvres definition: det första rummet är det materiella, vardagliga och rutinmässiga. I ett språkvetenskapligt sammanhang kan detta betyda språken som är närvarande i ens omgivning; det som lingvister brukar kalla för språkligt landskap (se till exempel Phan 2021). Konkret innebär detta olika former av text i omgivningen, till exempel skyltar, reklamblad, graffitimålningar osv.

Även om Lefebvres *perceived space* och *spatial practice* ofta tolkas som motsvarigheter till ”det fysiska och materiella” är begreppen i sig inte så entydiga: ordagrant hänvisar de engelska översättningarna till *det uppfattade rummet* och till *rumsliga praktiker*. Rumsliga praktiker i samband med språkligt platsskapande kan som ovan nämnts studeras som språkliga eller semiotiska landskap, det vill säga att iaktta vilka språk, varieteter, budskap eller vilken typ av kommunikation som är synlig i omgivningen. För minoritetsspråk i glest befolkade områden har synlig närvaro ansetts vara särskilt viktig. Forskning har bland annat lyft fram att ortnamnen i norra Sverige visar på den långa flerspråkiga historien, men att de många språk som är historiskt etablerade och fortfarande talas i området inte alltid är synliga på motsvarande sätt, trots att de varit ständigt närvarande i århundraden. (Jaworski & Thurlow 2011; Marten m.fl. 2012; Edlund 2013; Korhonen 2016; Andersson 2020; Phan 2021.) Betydelsen av *perceived*

space, det vill säga vad vi kan uppfatta i vår omgivning, är mer mångtydigt. Att uppfatta sin omgivning innebär naturligtvis mycket mer än sådant vi kan uppfatta visuellt, till exempel ljud: ett språk kan vara fysiskt närvarande som ljudvågor och vi uppfattar det med hörselsinnet trots att det inte är synligt i omgivningen.

Senare rumslig teoretisering har påpekat att Lefebvre förhöll sig kritisk till den vikt som strukturalister la vid språkets funktion och att analyser av platsskapande inte kan förbise tid – det vill säga historisk kontext (Elden 2004, 173; Bauer 2018, 214–215). Den socialkonstruktivistiska synen på språk gör dock att kritiken blir något av ett icke-problem: det är i stället ett grundantagande att tid och historisk samt kulturell kontext är oundvikliga delar av språkliga innebörds- och platsskapande processer. Elden (2004, 186) menar att det rumsliga språkbruket med sina metaforer har sin plats, men att det är viktigt att förstå varför detta språkbruk är så användbart: det rumsliga språkbruket belyser stridigheter, tvister och produktivitet. Enligt Elden (2004, 186) beror detta på att språket återspeglar det faktiska bruket och upplevelsen av rummet. Det är inte heller riktigt så entydigt att språket, som Elden (2004, 186) framför, är en reflektion av (upplevelsen av) rummet, utan språket och dess möjliga varieteter har sin del i att skapa både det mentala och det sociala rummet – och upplevelsen av platsen som helhet.

3.2 Det mentala/ideologisk-institutionella rummet

Den andra dimensionen i Lefebvres (1991, 39) triader, *conceived space* och *representations of space*, kan beskrivas som mentala rumsliga praktiker. Dessa består till exempel av styrdokument, lagar, stadsplanering, vetenskaplig forskning – alltså olika framställningar av ”verkligheten” (Lefebvres 1991, 39). Enligt Sojas (1996, 10–11) termer innefattar *Secondspace*, det andra rummet, idéer och mentala representationer av det första, materiella rummet. Rönnlund och Tollefsens (2016, 40) svenska översättning av begreppet, *det ideologisk-institutionella rummet*, motsvarar ovan nämnda definitioner: *conceived space* och *representations of space* är uttänkta rum, bestående av abstrakta föreställningar och planer gjorda av till exempel arkitekter och dylika experter. Rönnlund och Tollefsens översättning ringar in betydelsen väl, eftersom det inte enbart handlar om neutrala beskrivningar av det första, materiella rummet.

I samband med språkligt platsskapande innefattar det mentala rummet till exempel språkpolitiska lagar, styrdokument och ställningstaganden, och hur språken och deras samhälleliga betydelse framställs i dessa. Det ideologisk-institutionella rummet kan alltså liknas vid ett slags *diskursiv verklighet*, det vill säga idealistiska och ideologiska verklighetsskildringar som är avsedda att vägleda samhällsutvecklingen – till exempel språkpolitiska styrdokument som Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter. I inledningen till detta kapitel nämndes Ferdinand de Saussures teori om innebördsskapande som grund för senare socialkonstruktionistisk teoretisering. Detta gäller i högsta grad diskursiv verklighet: flera diskursiva verkligheter kan samexistera och upprätthållas av olika aktörer. Ordet 'diskurs' kan på en allmän nivå definieras som samtal kring något specifikt ämne och av formellare slag. I språkvetenskapliga sammanhang sägs begreppet innebära ett sätt att resonera inom ett visst område, ofta i samband med studium av uppbyggnaden av samtal, texter och dylikt, som ofta är förknippade med förhärskande omständigheter och ideologi, men avgränsningen är svårbestämd. (SAOL 2015; SO 2021.)

Diskursteoretiska utgångspunkter är bland annat att språket inte är en avspeglning av en redan existerande social verklighet, utan att språket konstruerar social verklighet. Innebörd ses inte som något entydigt eller statiskt, utan mångfacetterat och föränderligt: det finns flera parallella diskurser, alltså uppfattningar om och synsätt på till exempel sociala mönster. Dessa parallella diskurser försöker etablera sig och "tävlar" om den slutgiltiga innebörden för det omtalade ämnet. En enskild diskurs avser alltså en specifik synvinkel, ett sätt att tala om något. De enskilda diskurserna kan vara antagonistiska, det vill säga konkurrera eller stå i konflikt med varandra, och sträva efter en hegemonisk position, men diskurser som berör samma ämne är inte nödvändigtvis i konflikt med varandra. När man talar om att diskurser är innebördsskapande sociala praktiker är det detta man syftar på – att sättet att tala om något är en praktisk handling som *artikulerar*, det vill säga sammankopplar och tillskriver en viss innebörd till det omtalade. Förenklat kan *artikulation* i detta sammanhang förklaras med att olika ord, begrepp eller diskurser kopplas samman och skapar en innebörd som inte är slutgiltig. (Laclau & Mouffe 1985; Winther Jørgensen & Phillips 2000, 7–18; 64–65.) Ett exempel på ovanstående är den allmänna debatten kring meänkieli och utvecklingen av den svenska språkpolitiken. Att detta är något som skiftar över tid blir påtagligt i iakttagelser av den svenska språkpolitikens historiska utveckling och hur de finska varieteterna som har talats i Tornedalen

har artikulerats med betydelser som *halvspråkighet* och att ett barns språkutveckling hämmas om hen lär sig både finska och svenska (Elenius 2016; Hansegård 2016; Hyltenstam 2016; Pekkari 2016; Svonni 2016; Wande 2016; Winsa 2016).

Diskursanalys är således analys av sociala mönster, och applicerbar inom en rad olika tvärvetenskapliga discipliner som alla definierar begreppet på sitt sätt. *Diskursanalys* som begrepp kan dock vara något vilseledande, eftersom det inte handlar om en tydligt avgränsad analysmetod, utan snarare en bred teoretisk referensram som innefattar en hel del parallella och överlappande begrepp. (Jokinen m.fl. 2000, 17; Winther Jørgensen & Phillips 2000, 7.) De i tidigare kapitel diskuterade inifrån- och utifrånperspektiven har i samband med representationer av ”det nordliga” till exempel beskrivits som två diskursiva lager som sällan möts (Chartier 2019, 115–116). Diskursanalys av platsskapande representationer är alltså inte enbart analys på textuell nivå, utan även analys av sammanhanget som en utsaga framförs i, hur vi berättar om något, hur det skildrade blir framställt och vad som kopplas till narrativet – eller utelämnas från det.

Förutom språkpolitiska styrdokument kan diskursiva verkligheter även innefatta fiktiva skildringar och har bland annat undersökts i samband med narrativt platsskapande. Sättet vi talar om vår omvärld och vår plats i den har potentialen att forma vår uppfattning om dessa och i förlängningen vår materiella verklighet. Begreppet *diskursiv verklighet* och synen på plats och rum som något som skapas genom representationer och narrativ styr forskningsintresset bort från dikotomier som verklighet/fantasi och fakta/fiktion. Det som i stället blir intressant är hur dessa används, eventuellt blandas och hur verkligheten framställs och byggs upp. (Ridanpää 2005, 17–21.)

3.3 Det sociala/imaginär-affektiva rummet

Den tredje dimensionen i Lefebvres triaektiker, *lived space* och *representational spaces*, består av upplevelsen av platsen – det är något imaginärt, affektivt, narrativt. Medan *lived space* är upplevelsen av plats och ett slags socialt rum, är *representational spaces* mer specifikt föreställningar av platsen eller beskrivningar av upplevelsen (Lefebvre 1991). Lefebvres *representational spaces* är följaktligen ett slags diskursiv praktik och det i föregående delkapitel

introducerade begreppet *diskursiv verklighet* kan appliceras även på denna typ av narrativ. Edward Soja (1996, 61) föreslår att en mer passande översättning av Lefebvres begrepp till engelska vore *spaces of representation*, eftersom det bättre beskriver innebörden. Soja (1996, 10–11) själv använder dock begreppet *Thirdspace*, det tredje rummet, för att beskriva denna dimension. *Thirdspace* är simultant verkligt och föreställt – ett resultat av rumsliga föreställningar (Soja 1996, 10–11). Sojas beskrivning av *Thirdspace* som både imaginärt och verkligt ligger nära Lefebvres definitioner av *lived space* och *representational spaces*. Rönnlund och Tollefsen (2016, 40) använder översättningen *det imaginär-affektiva rummet* och sammanfattar med att detta är det levda rummet – ”hela människans existentiella rum”. Detta kan enligt Lefebvre (1991, 39) innefatta sådant som bilder, symboler och olika slags skildringar framförda av till exempel artister, skribenter och filosofer. Det berättande som sker genom till exempel låttexter och musik kan således ses som en diskursiv platsskapande process som både skapar och förmedlar betydelser inom en specifik geografisk, social och historisk kontext (Arvidsson 2017, 14).

Att Lefebvres *representational spaces* är imaginärt, inte materiellt, samtidigt som han beskriver det som ”directly lived” har problematiserats tidigare (Bauer 2018). Hur ska man tolka sammansättningen att något är både imaginärt och ”direkt (upp)levt”? Detta till synes dikotoma motsatsförhållande har tidigare ofta tolkats som en kombination av de två första rummen, det vill säga det fysiska och det mentala (Soja 1996, 19). *Lived space* och *representational spaces* och det dynamiska förhållandet med de två andra rummen kan sägas vara essensen i Lefebvres trialektik: den tredje dimensionen innefattar till exempel handlingar, erfarenheter och känslor. Dessa sociala aspekter av livet skapar en platskänsla genom att de har en koppling till de två andra dimensionerna. (Rönnlund & Tollefsen 2016, 40–41; Phan 2021, 90.) Den grundläggande förklaringen till hur den tredje dimensionen av Lefebvres platsskapande trialektik är simultant verklig och imaginär är att det imaginära är *en direkt upplevelse*, och eftersom denna upplevelse har potentialen att omforma de andra rummen och platsen som helhet är det imaginära inte mindre verkligt än till exempel de fysiskt påtagliga rumsliga aspekterna.

Lefebvre (1991, 182) använder spegeln som konkretiserande exempel för att beskriva effekten av representationer och det dynamiska förhållandet mellan verkligheten och det imaginära. Bauer (2018, 214) jämför Lefebvres spegelmetafor med Lacans motsvarande och framför att

Lacans teoretisering av hur självuppfattning eller identitet skapas genom att iaktta den egna reflektionen ligger nära Lefebvres tankegångar. Både Lefebvres och Lacans spegelmetaforer grundas på treenigheter: ett objekt som reflekteras, ett objekt som möjliggör reflektionen, och själva reflektionen som skapas. Så som Lacan menar att barnet bygger sin självuppfattning genom att iaktta sin spegelbild kan man säga att Lefebvre i sitt rumsliga teoribygge menar att en plats och det sociala rummet skapas genom våra upplevelser och representationer av dem. (Bauer 2018, 214.) De två första dimensionerna, ”verkligheten”, motsvaras av spegeln och objektet som reflekteras i den. Spegeln och objektet som reflekteras är verkliga, medan bilden i spegeln är en representation – men *effekten* av denna representation är verklig. Spegelmetaforen kan också kopplas till Chartiers (2019, 118–122) framförande om hur det föreställda nordliga oavsett utifrån- eller inifrånperspektiv skapas ur en gemensam estetik som oftast definierats av utomstående: oavsett vem som skapar representationen har den en effekt på det som representeras.

Ett konkret exempel på ovan beskrivna representationsskapande är en plats, en text (om platsen) och hur platsen ”ser ut” i denna text – eller en plats, en karta och hur platsen representeras i kartografin. Utav ovan nämnda begrepp har Edward Sojas *Thirdspace* tidigare kopplats till Tornedalen genom att den tornedalske författaren Bengt Pohjanen (2006) har beskrivit platsen som *gränsens tredje rum*, ett slags liminalt mellanförskap som uppstått i det geografiska området som även kallas för *Meänmaa*. Både beskrivningen av Tornedalen som ”gränsens tredje rum” och det alternativa namnet *Meänmaa* är exempel på platsskapande representation och det som Angelika Sjöstedt Landén (2017) kallar för *motståndskartografi*. Sjöstedt Landén (2017) har lanserat begreppet *motståndskartografi* som är applicerbart i analys av sammanhang där imaginärt platsskapande artikuleras med ideologiska ställningstaganden eller till exempel motståndsrörelser och aktivism. Begreppet grundas på kulturgeografiska och antropologiska studier som undersöker motstånd mot maktinstitutioner och det kopplar samman känslor och platser med ”ett kritiskt förhållningssätt till kartor som ifrågasätter att dessa visar en objektiv verklighet” (Sjöstedt Landén 2017, 170). Samtidigt som kartor är materiella är de symboler för kampen om tolkningsföreträde av en plats: de skapar gränser både materiellt och symboliskt och kan även framställa olika scenarier som möjliga eller omöjliga (Sjöstedt Landén 2017). Sjöstedt Landén (2017) påpekar att de kartografiska motståndsberättelserna ofta framhäver kopplingar mellan det lokala och det globala och att berättelser om platser i detta sammanhang

kan ses som ideologiska och affektiva fenomen. Platsskildringar som flyttar på de gränser som ”verkliga” kartor skildrar är således ett slags motståndskartografier.

Förutom att det imaginär-affektiva rummet och motståndskartografier kan beskrivas som en diskursiv verklighet har dessa även en koppling till regionalt identitetsskapande och stereotypier. Enligt kulturforskaren Stuart Hall (1999, 23–26) kan individen i sitt identitetsskapande till exempel anta olika subjekspositioner som kopplar samman olika diskurser. Platsskapandet genom representationer och stereotypier fungerar på ett liknande vis. Inom den lokala språkpolitiska debatten har till exempel diskursen om Tornedalen som ett gränsområde där olika språk och språkliga varieteter förekommer en obestridd, hegemonisk position, men diskurserna kring vad dessa olika språk och språkliga varieteter innebär och vad som artikuleras med deras talare kan variera rejält. Tornedalska motståndskartografier kan till exempel vara samstämmiga i framställandet av det geografiska området *Meänmaa*, men samtidigt artikulera olika språkliga representationer till detta område. Om Tornedalen eller *Meänmaa* artikuleras med till exempel ”språkkonflikt” uppstår en viss betydelse och om det artikuleras med ”flerspråkighet”, ”gränsöverskridande samarbete” eller ”naturnära livsstil” uppstår en annan (jämför begreppet ”Norrländ” i Ljuslinder 2017, 72). Dessa är även exempel på diskurser som inte nödvändigtvis står i konflikt med varandra.

3.4 Sammanfattning av teorikapitlet

Vart och ett av begreppen i Lefebvres trialektiker understryker hur platsskapandet sker dynamiskt mellan de olika rumsliga dimensionerna och hur det fysiska rummet är kopplat till upplevelser och representationer av det (Phan 2021, 90). Samtliga ovan presenterade rumsliga triader, deras dynamiska förhållanden och hur de samverkar och formar vår uppfattning om en plats kan sammanfattas med att 1. det fysiska/materiella rummet består av fysiskt påtagliga objekt och förutsättningar som 2. regleras och reflekteras i det mentala/ideologisk-institutionella rummet för att sedan 3. genom den individuella upplevelsen och representationer och narrativ bilda och bli en del av det sociala/imaginär-affektiva rummet. Alla förut nämnda rum har även en inverkan på platsen som helhet: det fysiska och det mentala rummet skapar förutsättningar för det sociala rummet, och det sociala rummet formar både det fysiska och det mentala rummet. Ett imaginärt narrativ, det vill säga en representation som berör en geografisk

plats (det fysiska rummet) kan till exempel bli till en del av det fysiska eller mentala rummet i formen av en bok, en (kart)bild eller en cd-skiva.

Följden av socialkonstruktionistisk rumslig teoretisering blir att representationer av och diskurser kopplade till platser utgör en del av platsskapandet. Imaginära eller fiktiva narrativ och representationer som kommenterar eller tar ställning till fakta bygger en diskursiv verklighet. Representationer av upplevd verklighet har således potentialen att forma både det fysiska, det mentala och det sociala rummet, oavsett om representationerna består av fakta eller fiktion – eller en blandning av dessa. Detta gäller i högsta grad språkpolitiskt beslutsfattande och minoriteters rättigheter, eftersom representationer kan inverka på de mentala rumsliga praktikerna som utgörs av till exempel styrdokument, lagar, stadsplanering eller vetenskaplig forskning. Intressant i ett platsskapande sammanhang är att se hur det dynamiska förhållandet mellan fakta och fiktion, inifrån- och utifrånperspektiv och bruket av stereotyper inverkar på vår verklighetsuppfattning när det kommer till något så fysiskt påtagligt som en geografisk plats. Lefebvres triader visar dynamiken bakom platsskapandet oavsett om det sker avsiktligt eller inte: hur det fysiska rummet är sammanflätat med både upplevelser kopplade till det materiella rummet och imaginära representationer av dessa, samt hur representationerna och det imaginära i sin tur kan ha en effekt på ”verkligheten”. Följande kapitel presenterar analysmetoden för och avgränsningen av ett material som är en del av de platsskapande, imaginära skildringarna av Tornedalen som har framförts ur ett samtida inifrånperspektiv.

4 METOD & MATERIAL

I detta kapitel presenteras avhandlingens analysmetod och det analyserade materialet. Analysmetoden bygger vidare på Toivo Burlins (2008 & 2015) representationsmodell. Analysmetoden och avgränsningskriterierna för materialet presenteras i underkapitlet 4.1 Metod. Som redan tidigare nämnts kan gruppsnamnet The Meänland användas som argument för att allt material som gruppen producerar är ett slags platsskapande. Underkapitlet 4.2 Material inleds därför med en presentation av gruppen The Meänland samt dess produktion i sin helhet för att ge en överblick och utgångspunkt för avgränsningen av materialet. Eftersom syftet med denna studie är att undersöka hur plats- och identitetsskapande sker i samtida tornedalsk populärmusik som haft språkpolitiska grunder samt söka svar på frågorna hur Tornedalen skildras och hurdana språkliga och geografiska representationer som artikuleras med Tornedalen sållas och sorteras materialet i kategorierna *språklig* och *geografisk representation*.

4.1 Metod

Eftersom metodologiska val utgör en grundläggande del i skapandet av ny kunskap och framställning av ”verklighet” är valet av analysmetod en delvis forskningsetisk fråga, inte minst genom att forskare har egna värderingar och subjektiva åsikter. För att undvika positivism, alltså antagandet att forskning och forskare är objektiva, är det viktigt för forskare att kritiskt granska och argumentera för sina metodologiska val. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 32–38; 51–87; Smith 2021, 216.) Vad gäller diskursanalys och representationer kan det till exempel inom ämnesområden som ligger forskaren själv nära vara en utmanande metod och teoretisk utgångspunkt, eftersom det kan vara svårt att se diskurserna som just diskurser, det vill säga som olika synvinklar på och förhållningssätt till det som en utsaga berör (Winther Jørgensen & Phillips 2000, 28). Detta är en viktig poäng och bör hållas i åtanke när forskare tar sig an frågor som på ett eller annat sätt berör hen själv. Dock är det minst lika viktigt att förhålla sig kritiskt till det som kan läsas mellan raderna: att en utomstående forskare automatiskt skulle vara objektiv i sin forskning.

De olika innebördsskapande praktikerna, alltså diskurserna, och de diskursiva aktörerna är kontextbundna, det vill säga innebörd uppstår inte enbart genom till exempel påståenden eller narrativ, utan i växelverkan mellan en utsaga och dess kontext. Förutom att språkbruk har en omedelbar kontext i vilken ett yttrande (till exempel ett samtal, en text, en bild, ett musikstycke) framförs, har det en till exempel en *kulturell kontext* som sträcker sig långt utöver detta. Att den kulturella kontexten beaktas i analysen innebär att forskaren i sin tolkning strävar efter att lyfta fram sådana aspekter som förutsätter att hen medvetet använder sig av sin kännedom om de egna kulturellt bundna traditionerna, stereotypierna eller det allmänna samhällsklimatet. Fördelen med detta är att någon som känner till den kulturella kontexten väl kan göra upptäckter i sitt material som någon utan denna kännedom eventuellt skulle missa. En eventuell risk är att den subjektiva uppfattningen eller upplevelsen styr analysarbetet. (Jokinen m.fl. 2000, 17–33; Winther Jørgensen & Phillips 2000, 7–18.)

I enlighet med det diskursanalytiska tillvägagångssättet är analysmetoden i denna avhandling inte avsedd att vara ett mekaniskt sorterande av texternas egenskaper, utan analysen är en tolkning som forskaren kan motivera och argumentera för. Analysmetoden i denna avhandling baseras på ett slags kvalitativ innehållsanalys som har utvecklats specifikt för fonografiska verk (Burlin 2008 & 2015). Analysen utgår från den teoretiska referensramen om hur platsskapande sker och är på så sätt deduktiv. Analysmetoden är dock induktiv, eftersom materialet sållas och grupperas utifrån en kategorisering som grundar sig på sådant som framkommer ur själva materialet (se resonemang senare). Analysen avser inte att avgöra om en representation överensstämmer med ”verkligheten”, utan syftet är att se över hur det upplevda och imaginära rummet, som enligt de teoretiska utgångspunkterna har potentialen att forma ”verkligheten”, framställs i det analyserade materialet. (Jokinen m.fl. 2000, 17–32; Winther Jørgensen & Phillips 2000, 28; Tuomi & Sarajärvi 2018, kapitel 4.) Som jag ser det är det nödvändigt att kvalitativ innehållsanalys delvis baseras på forskarens insatthet i det analyserade materialets kulturella kontext för att kunna dra slutsatser av analysresultaten: annars riskerar analysen att reduceras till just ett uppräknande av materialets egenskaper.

De grundläggande stegen i innehållsanalys är att inledningsvis bestämma vad i materialet som är det väsentliga för forskningsintresset. Efter att forskningsintresset är klarlagt följer en systematisk genomgång av materialet. Detta steg i analysen brukar kallas för att materialet

kodas, vilket innebär att materialet sållas och de delar som berör forskningsintresset markeras. Allt material som inte berör det tidigare formulerade forskningsintresset utelämnas ur undersökningen och resultatet av detta steg är ett reducerat material. Efter detta följer en beskrivande gruppering av materialet genom till exempel klassificering eller tematisering och analysen avslutas med en sammanfattning. (Tuomi & Sarajärvi 2018, kapitel 4.1.)

Etnomusikologen Toivo Burlin (2008 & 2015) har utvecklat en analysmetod som han kallar för *representationsmodellen*. Burlins representationsmodell kan beskrivas som ett slags musikvetenskaplig innehållsanalys avsedd för systematisk analys av fonografiska verk, det vill säga inspelad musik. Enligt representationsmodellen är det fonografiska verket en representation av musik (jämför med notation eller livespelning, där notation är en skriftlig representation av musiken och livespelning är musiken i sin originalform). I likhet med innehållsanalys utgår Burlins representationsmodell från en kategorisering som baseras på forskningsintresset. Enligt Burlin (2015, 205) kan ett fonografiskt verk förstås som en eller flera parallella representationer av till exempel historiska, estetiska eller musikaliska parametrar i inspelningen. Jag tillämpar Burlins analysmodell, men ser det fonografiska verket som en *representation av plats* i stället för en representation av musik.

Forskningsintresset i denna avhandling berör hur en geografisk plats och dess språkliga landskap skapas genom populärmusikalisk representation. Analyskategorierna som används för att sålla och gruppera materialet är därför: 1. Språklig representation och 2. Geografisk representation. *Språklig representation* innebär dels språklig variation, alltså de olika språk som förekommer i materialet, dels det metaspråkande, alltså kommentering av språkbruket, som förekommer i materialet. *Geografisk representation* innebär explicita hänvisningar till verkliga platser. Under kodningen av materialet plockas de låttexter som innehåller språklig variation och/eller metaspråkande och/eller hänvisningar till geografiska platser ut. På grund av de språkpolitiska meningsskiljaktigheter som länge har funnits och fortsättningsvis består i Tornedalen är *språklig* och *geografisk representation* både historiskt relevanta och dagsaktuella fenomen för den språkpolitiska utvecklingen i norra Norrland. Eftersom Tornedalens historia är starkt färgad av olika språkpolitiska ansatser och ideologier är språklig representation mycket relevant för det regionala platsskapandet. Vilka språk som förekommer i tornedalska sångtexter är även något som tidigare regional musikhistorisk forskning har fäst uppmärksamhet vid och

denna studie är en fortsättning på diskussionen. I analysen läggs även särskilt fokus vid bruket av stereotypier som ofta förknippas med norra Sverige och/eller tornedalsk identitet. Följande delkapitel 4.2 Material inleds med en presentation av gruppen The Meänland samt en genomgång av de inspelade låtar som jag har lyckats hitta. Materialet kodas och sällas enligt de presenterade kategorierna *språklig* och *geografisk representation* och delkapitlet avslutas med en sammanfattning av det reducerade materialet.

4.2 Material

Det undersökta materialet i denna fallstudie, The Meänlands låttexter, är en del av de imaginära narrativen *från* det nordliga, det vill säga de framförs ur ett inifrånperspektiv. Jag har valt materialet dels för att gruppens namn är en direkt hänvisning till Tornedalen, dels för att presentationer av gruppen ofta fokuserar på just språk och plats. Gruppnamnet är ett slags flerspråkig ordlek av *Meänmaa*, det vill säga Tornedalen, men har även ideologiska, nationsbildande kopplingar (Heith 2020). Presentationerna innefattar i regel grundläggande information om att bandet grundades år 2010 i Haparanda och att det är världens enda reggaeband som sjunger på meänkieli. Språkfokuset i sig är inte förvånande eftersom gruppens sångare Adam Huuva har uttalat sig om att gruppen bildades på språkpolitiska grunder (SR 17.10.2014; Yle 21.9.2019). Materialet är även intressant eftersom gruppen har bildats under en tidsperiod då norra Sveriges nationella minoriteter redan har haft lagfästa språkliga rättigheter i ungefär ett decennium.

Eftersom The Meänland har bildats och aktivt verkar i Tornedalen samt i sina låttexter ofta skildrar det lokala livet hör dessa narrativ är dessa föreställningar *från* Tornedalen. Materialet består alltså av representationer som skapats med ett inifrånperspektiv. Eftersom gruppens namn hänvisar till en plats och/eller en ideologi om en plats är analysens utgångspunkt att all kommunikation som sker under gruppnamnet The Meänland utgör ett platsskapande material. För att förtydliga: gruppens namn kan läsas som ett slags rubrik och allt som publiceras under rubriken "The Meänland" som innebördsskapande. Utöver gruppens hela katalog kunde även till exempel kommunikation via gruppens officiella sociala medier således läsas som platsskapande representation, men behandlas i denna avhandling som kontextualiserande aspekter.

The Meänland består av fem medlemmar: Adam Huuva (sång, melodica), Sami Bergman (sång, gitarr), Ville Vuoti (trummor, slagverk), Jani Nikula (basgitarr) och Mika Mustonen (gitarr). The Meänland beskriver sig själv på sina sociala medier (Instagram, Facebook, Spotify) som ett folkreggaeband som grundats år 2010 i Haparanda. På svenska beskrivs språkbruket dels med att deras sånger främst framförs på tornedalsfinska, dels att de använda språken är både finska och meänkieli. I de finsk- och engelskspråkiga beskrivningarna omnämns varieteten som meänkieli, bland annat med specificeringen att det är en finsk dialekt ("Peräpohjolan murre" respektive "local Finnish dialect"). Presentationen på Instagram (bilaga 1) är endast på engelska och lyder "Reggae from Torne Valley sung in local "patois" i.e. Torne valley Finnish. #meänkieli #reggae #fireggae". Musiken beskrivs som omväxlande humoristisk, andlig och ställningstagande. (Bilaga 1, bilaga 2 & bilaga 3.) Den visuella delen av bandets Facebook-sida innefattar profilbilder med gruppens logotyp. Bakgrunden till logotypen har bland annat bestått av tre olika flaggor: Tornedalens flagga ('meänmaan flagu', 'meänflagu') (bilaga 4), Ukrainas flagga (bilaga 5) samt en variant av den samiska flaggan, där färgsättningen bytts ut till röd, gul, grön och svart (bilaga 6). Denna variant av den samiska flaggan har även använts som skivomslag till en del singelsläpp. Färgsättningen hör ihop med musikgenren reggae och som den tidigare nämnda jämförande hänvisningen till *patois*¹ skapar detta ett globalt samband mellan förtryckta (språk)minoriteter.

Till de kontextuella aspekterna av materialet hör även andra visuella ting utöver logotyper och flaggor. Gruppens debutalbum (The Meänland – The Meänland) från år 2019 har ett skivomslag som har designats av Jenny Eriksson (bilaga 7). Bilden på albumets framsida föreställer ett ganska ödsligt landskap med två berg och en dal med ett vattendrag mellan dessa. Himlen är täckt av texter, närmare bestämt tidningsurklipp som placerats huller om buller. Texterna är svåra att urskilja, men samtliga verkar vara på finska. Gruppen har även producerat musikvideor där åskådaren tydligt kan urskilja till exempel skyltar, byggnader och vyer belägna i Haparanda och Torneå. Enligt avhandlingens teoretiska referensram kan hela det ovan beskrivna materialet ses som en del av det imaginär-affektiva rummet, eftersom det består av fiktiva narrativ och skildringar av den upplevda verkligheten. Samtidigt kan delar av materialet beskrivas som en del av det materiella rummet, eftersom musiken delvis existerar i en fysisk form, det vill säga debutalbumet som tryckt cd-skiva.

¹ alternativt patwa, jamaikansk kreol, varietet av engelska.

Debutalbumet (The Meänland – The Meänland) har getts ut av skivbolaget Reggaedog och består av 12 låtar: Tyttöni; Juuret (ft. Stepa); Miksen mie? (ft. Talonpoika Lalli); Letkeätä rekkeetä; Rakastelhaan (ft. Krista Tiitinen); Tosi rakkaus (ft. Talonpoika Lalli); Pajala; Sole mikhään (ft. Jope Ruonansuu); Akka huutaa ja pauhaa; Rojalist, javisst; Katoavaista och Gii mun lean. Av dessa 12 låtar framförs en på svenska och en på en samisk varietet. Resterande 10 låtar framförs på en varietet av finska. Utöver detta har bandet gett ut fyra singlar: Pilkin; Olhaan ihmisiksi; Oijojoi; Sommarsiken/Kesäsiika, som finns tillgängliga (åtminstone) på streamingtjänsterna Spotify och YouTube. Av dessa fyra framförs samtliga på någon varietet av finska, men två av låtarna är flerspråkiga och framförs även på svenska respektive engelska. The Meänland har även gett ut åtminstone fyra översatta covers: Nouse, seiso; Vaphauen laulu; Länsmannin ammuin; Naista en saa, av Bob Marleys låtar Get up, stand up; Redemption Song; I Shot the Sheriff; No Woman, No Cry. De översatta coverlåtarna har publicerats i videoformat på YouTube och samtliga framförs på en varietet av finska.

Materialet, det vill säga låttexterna, avgränsas vidare för att möjliggöra en mer detaljerad analys. Avgränsningen görs enligt kategoriseringen som har presenterats i föregående delkapitel 4.1 Metod: de texter som explicit nämner platser och/eller i vilka olika språk eller metaspråkande förekommer, väljs ut för närmare analys. Materialet som efter avgränsningen kvarstår är fyra låttexter där andra språk än finska varieteter används, två låttexter på finska varieteter som innehåller metaspråkande och fem låttexter som explicit nämner platsnamn. En av låttexterna platsar i båda kategorierna. De fyra låttexter som framförs på andra språk än finska varieteter är; Gii mun lean; Sommarsiken/Kesäsiika; Rojalist, javisst och Olhaan ihmisiksi. Låttexterna Nouse, seiso och Sole mikhään innehåller metaspråkande i form av både explicita och implicita ställningstaganden om språkbruk och regionala talesätt. De fem låttexter som explicit nämner platser är: Pilkin; Pajala; Länsmannin ammuin; Miksen mie? och Sommarsiken/Kesäsiika. Följande kapitel presenterar den mer detaljerade analysen och resultaten.

5 ANALYS & RESULTAT

I detta kapitel presenteras den närmare analysen av det sållade materialet. Samtliga låttexter finns inkluderade som bilagor (bilaga 8–16). Samtliga låttexter har transkriberats av mig själv och eventuella fel i dem är mina egna. Kapitelindelningen 5.1 Språklig representation och 5.2 Geografisk representation motsvarar de induktivt skapade analyskategorierna. Analysen speglas mot den kulturella kontexten och tidigare forskning som har presenterats i kapitel 2 och den teoretiska referensram som har presenterats i kapitel 3. Det analyserade materialet är en del av det sociala rummet, eller det som Rönnlund och Tollefsen (2016) kallar för det imaginär-affektiva rummet, eftersom det beskriver upplevelser av det materiella och det ideologisk-institutionella rummet. Analysens utgångspunkt är att det materiella rummet är Tornedalen och att den språkliga samt geografiska representation som förekommer i materialet artikulerar diskurser och de framförda narrativen till platsen – och på så sätt skapar den. Vad gäller det ideologisk-institutionella rummet är det främst artikulationer av språkpolitik och lokalhistoria som är intressanta i detta sammanhang, men även övriga ideologiska ställningstaganden är en del av den diskursiva verklighet och det sociala rum som skildras i materialet.

5.1 Språklig representation

Språklig representation i form av språklig variation och metaspråkande framkommer i sammanlagt sex låttexter. Dessa låttexter är: *Gii mun lean*; *Rojalist, javisst*; *Olhaan ihmisiiksi*; *Nouse, seiso*; *Sole mikhään*; *Sommarsiken/Kesäsiika*. Eftersom *Gii mun lean* framförs på en varietet av samiska och jag inte har någon kompetens inom de samiska språken utelämnas den texten från mer detaljerad analys. Anmärkningsvärt är dock att The Meänland genom att inkludera samiska på sitt debutalbum synliggör den historiska koppling som finns mellan Tornedalen och samer samt samiska.

Rojalist, javisst (bilaga 8) är den enda låttexten som framförs helt på svenska. Narrativet i låten framförs även ur vad som kan antas vara ett svenskt perspektiv vilket framkommer genom en hänvisning till finska personer som drömmer om monarki och ”vill hit” (1):

(1) *Rojalist javisst ja / han får alla finnar å vilja hit ja / alla finnars våta dröm ja.*

Låten har streamats sammanlagt över 100 000 gånger på Spotify och över 40 000 gånger via YouTube. Utöver att låten musikaliskt hör till genren reggae innehåller den två hänvisningar som artikulerar rastafariansk kultur och religion till Tornedalen och det som framförs i låten. I låten jämförs Sveriges kung Carl Gustav XVI med Etiopiens kejsare Haile Selassie I (1892–1975), som innan han kröntes hette Ras Tafari. Många inom rastafari-rörelsen, som har tagit sitt namn efter kejsaren, såg Haile Selassie som sin messias och förverkligandet av Kristi återkomst. Haile Selassie I beskrivs dock även ofta som en diktator och hans maktperiod som inleddes år 1930 slutade år 1974 i ett myteri som genomdrevs av delar av Etiopiens försvarsmakt. Utöver detta inleds låten med en kommentar som hänvisar till rastafari-rörelsen (2):

(2) I and I in United Swedish kingdom Jah bless.

”I and I” är ett känt uttryck inom rastafari-rörelsen och kan ha en mängd olika betydelser. Det kan till exempel hänvisa till kopplingen mellan den fysiska kroppen och själen samt användas som personligt pronomen. *Jah* är den rastafarianska motsvarigheten till Gud. Den inledande kommentaren framstår dock som ironisk i sitt välsignande av det förenta kungariket Sverige, eftersom det genast i refrängens påföljande konstaterande ”rojalist, javisst, fast en annan kommer sist” framkommer att texten är en kritik mot det svenska kungahuset och monarki som statsskick. Kommentaren ”att en annan kommer sist” artikulerar diskursen om Norrland och norrlänningar som ”en intern annan” (Eriksson 2010) med Tornedalen. Texten fortsätter med att ifrågasätta fördelningen av ekonomiska tillgångar (3):

(3) vem får tillbaks på skatten, vem betalar tills han dör?

Frågorna artikulerar en allmän klassmedvetenhet och kritik mot socioekonomisk orättvisa med rollen som ”intern annan”. Även Rosenbad, den byggnad i centrala Stockholm där Sveriges statsminister har sitt tjänsterum och Sveriges regering sammanträder, omtalas i texten (4):

(4) ett fyrfaldigt leve för vår kung och Rosenbad, vem får betala notan när vårt hov har maskerad.

Att Sveriges kung och styrande politiker inledningsvis hyllas och direkt efterföljs av frågan på vems bekostnad de festar är ett ytterligare exempel på hur ironi används som grepp för att framföra kritik. I kritiken ingår dock ett ytterligare lager genom ordvalet *maskerad*, som

sammankopplar politiker och monarki med förljugenhet, opålitlighet och dolda avsikter. Kommentarer artikulerar den centrum–periferi-diskurs som ofta förekommer i diskussioner om det koloniala förhållandet mellan Norrland och södra Sverige. I diskursen ingår en kritik av exploateringen av norra Sveriges naturresurser, vars vinster och skatteintäkter inte investeras i Norrland utan rinner ner söderut, medan lokalbefolkningens lott blir att tampas med diverse miljöproblem som exploateringen orsakar (till exempel gruvindustrins inverkan på renskötsel, hur fiskbeståndet påverkas i uppdamda älvar och effekterna av kalhyggen på biologisk mångfald och koldioxidutsläpp). Även om narrativet i texten framförs ur ett kritiskt perspektiv fastställs inledningsvis att man är ovillig att opponera sig (5):

(5) rojalist, javisst vi vill inte ha nån tvist.

Ur det kritiska förhållningssättet till centralmakten i södra Sverige kombinerat med undvikandet av direkt konflikt kan man även avläsa det som tidigare forskning har identifierat i norrlänningars och tornedalingars förhållningssätt gentemot statliga auktoriteter och som har benämnts som *motsträvighet* (Hansen 1998) och *den tysta demonstrationens attityd* (Alalehto 2017, 2019a & 2019b). Samtidigt som norra Sverige och dess invånare artikuleras med till exempel ”autenticitet” och ”arbetarklass” framställs det ofta i samband med neoliberala diskurser, där ideal om tillväxt och konkurrens är förhärskande, ur ett utanförperspektiv som en antites till progressiv modern urbanitet (Eriksson 2010, 143–144). Ifrågasättandet av monarkin och den ojämslida fördelningen av tillgångar som kommenteras i Rojalist, javisst artikulerar i stället den norrländska motsträvigheten och den tornedalska demonstrativa attityden med progressivt, modernt tänkande. Det kan även ses som ett uttryck för samma slags *motstånd* och *vemod* som tidigare forskning identifierat som ett särpräglade drag för norrländsk reggae (Arvidsson 2015 & 2017). Anmärkningsvärt är att Rojalist, javisst är den enda låt som genom språkvalet riktar sig till en entydigt svenskspråkig åhörare.

Olhaan ihmisi (bilaga 9) framförs på svenska, engelska och en varietet av finska. Olhaan ihmisi har enligt information på bandets YouTube-kanal publicerats i november 2021. Låten tar ställning för mänskliga rättigheter och alla människors lika värde. Låttiteln *Olhaan ihmisi* kan översättas som ”låt oss vara människor” i bemärkelsen hur vi bör förhålla oss till varandra: det är en uppmaning till gott beteende och välvilja gentemot andra. Stavningen innehåller det för de tornedalska och nordbottniska varieteterna av finska typiska h-uttalet; den standardfinska

motsvarigheten är *ollaan ihmisiksi*. Titeln skapar en intertextuell koppling till Juice Leskinens låt *Olhaan ihmisiksi*, som behandlar liknande teman som *The Meänlands Olhaan ihmisiksi*, till exempel medmänsklighet och allas lika värde. Juice Leskinen (1950–2006) var en av Finlands mest kända kulturpersonligheter; han var diktare, musiker, låtskrivare, översättare och samhällelig debattör. Den intertextuella kopplingen till Leskinens låt artikulerar en tydligt finsk kulturell gemenskap till gränsområdet i Tornedalen. Precis som *Rojalist*, javisst innehåller *Olhaan ihmisiksi* en explicit hänvisning till rastafari, som i refrängen nämns tillsammans med begreppet *Border Pride* (6):

- (6) *Olhaan ihmisiksi, rastafari ja Border Pride / Now hear me saying / Olhaan ihmisiksi, rastafari ja Border Pride.*

Border Pride är Torneå-Haparandas och Kemis gemensamma Pride-evenemang och anordnades för första gången år 2017. Begreppet *Border Pride* artikulerar förutom de värden som förknippas med Pride-rörelsen över lag även regional stolthet över gränsområdet i Tornedalen. Stolthet över hembygden har i Tornedalen även artikulerats med konservatism och protektionistiska ansatser i samband med det som har kommit att kallas ”flyktingkrisen” kring åren 2015–2016. Under perioden flydde många människor från områden utanför Europeiska unionen över Medelhavet för att söka asyl i Europa och många av dessa människor passerade den svensk-finska gränsen i Haparanda-Torneå. Nationalistiska grupperingar anordnade demonstrationer i området där de asylsökande passerar gränsen och framförde krav på att den svensk-finska gränsen skulle stängs för asylsökande. Gränsen påtalas explicit i den sista upprepningen av refrängen genom uppmaningen ”*Rajat auki!*”, direkt översatt ”*öppna gränserna!*”. Detta kan i sammanhanget vara en uppmaning till att inte vara begränsad i sitt tänkande, utan i stället vara öppensinnad.

Om man beaktar lätttextens språkliga och kulturella hänvisningar, som förutom svenska och finska innefattar engelska och rastafari samt reggaens musikaliska migration, artikulerar uppmaningen ett välkomnande budskap inte endast vad gäller LGBTIQA-communityt, utan också gentemot globala kulturella influenser och utomstående personer. Detta kan tolkas som ett ställningstagande för mänskliga rättigheter över lag och som ett ställningstagande mot den fientliga attityd gentemot asylsökande människor som var påtagligt synlig vid gränsområdet i Haparanda-Torneå kring åren 2015–2016. Eftersom låten har publicerats år 2021 kan uppmaningen om öppna gränser även hänvisa till att gränsen inledningsvis stängdes under

coronapandemin. Den stängda gränsen orsakade stora problem i lokalbornas vardag, eftersom många bor på ena sidan av gränsen, men till exempel är grannstatens medborgare eller har jobb, familj eller närmaste mataffär på den andra sidan om gränsen. Låttexten kommenterar även explicit dess flerspråkighet (7):

- (7) Å det här kan en säga på svenska eller engelska eller finska det spelar ingen roll / För alla är vi lika inför Gud och världen och universum.

Detta metaspråkande artikulerar utöver Pride-relaterade diskurser dels diskurser om den lokala språkpolitiska debatten, dels global kulturell migration som sker till området genom musik och människor: alla har ett människovärde oavsett könsidentitet, sexuell läggning, vilket språk man talar eller varifrån man kommer. Ställningstagandet för sexuella minoriteters mänskliga rättigheter och artikulerandet av de progressivitetsdiskurser som förknippas med förespråkare av Pride-rörelsen ställer sig även på tvären med de tornedalska och norrländska stereotypierna om bakåtsträvande, inåtvändhet och en mycket begränsad mansroll.

Metaspråkande påträffas även i låtarna *Nouse, seiso* (bilaga 10) och *Sole mikhään* (bilaga 11). Dessa två låtar har varit ett slags startskott för gruppen: *Nouse, seiso* är bland de första låtar som gruppen framfört; *Sole mikhään* brukar beskrivas som gruppens största hit och/eller genomslagslåt. Båda texterna innehåller dialektala uttryck som är starkt förknippade med de tornedalska varieteterna av finska – och det som inom identitetsforskning har kallats för den tornedalska mentaliteten. *Nouse, seiso* är en översatt cover av Bob Marleys låt *Get up, Stand up*. Låten finns inte tillgänglig på Spotify; på YouTube finns videomaterial från några liveframföranden, det tidigaste från december 2011. De olika live-videorna har sammanlagt streamats över 22 000 gånger. På samma sätt som gruppen i presentationer på sociala medier har hänvisat till språkvarieteteten *patois* och skapat en koppling mellan den och *meänkieli/tornedalsfinska*, skapas innebörden i denna coverlåt på fler plan än det textuella, till exempel genom associationer till originallåten. Bob Marleys *Get up, Stand up* är en av de mest välkända samtida kampsångerna för förtryckta minoriteters rättigheter, och genom att göra en cover på den skapas ett globalt sammanhang som erbjuder lyssnaren ett bredare perspektiv. Originallets refräng består av den explicita uppmaningen ”get up, stand up, stand up for your right, get up stand up, don’t give up the fight”. Detta har i *Nouse, seiso* översatts som en uppmaning till att ’stå upp, tala ditt språk, stå upp, ge inte upp’ (8):

(8) Nouse, seiso, puhu kieltästä, nouse, seiso, älä luovuta.

Nouse, seiso är alltså en explicit språkideologisk kampsång som tar ställning för vikten av och rätten till att tala sitt modersmål. Även om texten inte explicit hänvisar till Tornedalen eller de språkvarieteter som talas där inleds den med en hänvisning till den kulturella kontexten (9):

(9) ruotsalaistunheet sannoo: ei se kannatte

Den inledande kommentaren 'de försvenskade säger: det lönar sig inte' (min översättning) leder lyssnaren in i den kulturella kontexten och artikulerar språkpolitiska diskurser i vilka Tornedalen har varit föremål för en statligt bedriven assimilerande språkpolitik som även brukar kallas för försvenskning. *Ei se kannatte* är ett i Tornedalen välkänt lokalt talesätt som uttrycker ett slags uppgivenhet och underkastelse (se delkapitel 2.1 och underkapitel 2.2.1) och tidigare forskning har framhållit att den uppgivna attityd som talesättet uttrycker inte påträffas i äldre tornedalingars attityder (Alalehto 2021 & 2022). Den explicita uppmaningen *puhu kieltästä* uttrycker ett motstånd mot uppgivenheten och underkastelsen som *ei se kannatte*-mentaliteten förknippas med. Uppmaningen innehåller en för de tornedalska finska varieteterna typisk possessivsuffixböjning. Den standardfinska böjningen för 'ditt språk' är *kieltäsi*, men på den tornedalska finska varieteterna ofta *kieltästä*, det vill säga possessivsuffixet för 2. person singularis som i standardfinska är *-si* är på den tornedalska varieteterna *-sti* (Pohjanen 2022, 125–126). Eftersom varieteterna *meänkieli/tornedalsfinska* inte nämns explicit kan den inledande uppmaningen tolkas som en universell uppmaning till att tala sitt modersmål, men på grund av böjningsformen och användningen av det lokala talesättet även som en specifik uppmaning till att tala *meänkieli/tornedalsfinska*.

Sole mikhään har streamats över 1 500 000 gånger via Spotify och finns uppladdad på YouTube i flera olika versioner som sammanlagt har streamats över 750 000 gånger. I låten förekommer utöver själva låttexten även inspelat tal som har framförts av den från Kemi härstammande skådespelaren och komikern Jope Ruonansuu (1964–2020). *Sole mikhään* är förutom titeln på The Meänlands mest streamade låt ett regionalt uttryck/talesätt som används flitigt i finskspråkiga Tornedalen och finska Lappland. *Sole* är en hopdragning av finskans demonstrativa pronomen *se* (3. person singularis; 'den/det') och negerande presens av verbet *olla* ('vara'), som i 3. person singularis är *ei ole* ('är inte'). *Mikhään* innehåller det för tornedalska och nordbottniska varieteter typiska h-uttalet som ofta förekommer före

efterstavelser (Mantila 1992; Vaattovaara 2009a; Ridanpää 2017). Detta uttal är även något som har uppmärksamrats i det pågående standardiseringsarbetet av meänkieli i Sverige (se Pohjanen 2022). Den standardfinska motsvarigheten är 'mikään'. I negerande satser betyder ordet 'inget' eller 'ingenting'. *Sole mikhään* direkt översatt till svenska blir 'det är ingenting'. Den slutliga innebörden beror på brukskontexten, men uttrycket kan allmänt sammanfattas som ett slags skrytsamt hävdande med betydelsen att något är "lätt som en plätt" eller att man till exempel är fullständigt oberörd av motgångar.

I låttextern artikuleras uttrycket "sole mikhään" med det tornedalska maskulinitetsidealet, där protagonisten hävdar sin manlighet genom upprepad användning av uttrycket. Låttextern är en berättelse om en man som råkar ut för diverse motgångar: hans kvinnliga partner överger honom och flyttar in med granngubben. Den kvinnliga partnern hänvisas till med ordet *vaimo*, som på standardfinska betyder 'fru', men som på tornedalsfinska varieteter även har den allmänna innebörden 'kvinna'. När protagonisten ska hävda sig för grannen åker han på stryk och genom att vara den fysiskt svagare parten skämmer han ut sig. När han hittar en ny kvinna från Thailand visar sig denna vara trans. Protagonisten självmedicinerar med alkohol och super ett par veckor i sträck med en person vid namn Styre ('Sture'), vilket resulterar i att protagonistens lever tar skada. På grund av psykisk ohälsa hamnar protagonisten slutligen på en sluten psykiatrisk avdelning där han hålls i ett vadderat rum. Efter varje uppräknad motgång upprepas uttrycket *sole mikhään*, som i sammanhanget får betydelsen att ingenting berör oavsett hur illa situationen är – men artikulationen ifrågasätter även det tornedalska maskulinitetsidealet och framställer det som vansinnigt och nästintill skrattretande. Genom att narrativet i låttextern artikuleras med uttrycket "sole mikhään" framställs det tornedalska maskulinitetsidealet som toxiskt. Narrativet i sig är alltså ett slags ställningstagande som ironiskt kommenterar det lokala uttrycket "sole mikhään" och som bygger ironin genom att artikulera diskurserna kring det tornedalska maskulinitetsidealet med narrativet. Humor har i samband med tornedalskt plats- och identitetsskapande beskrivits som ett grepp som används i motståndsberättelser som utmanar hegemoniska narrativ och diskurser (Ridanpää 2017). Humor och ironi framkommer i låttextern bland annat genom liknelser (10):

(10)oli pallit ko vaskikello ikhään

Vaski betyder 'koppar' eller 'kopparblandning', alternativt 'brons' eller 'mässing' och ordet används i liknelser som uttrycker att någon/något är orubbligt, principfast, stoisk och så vidare. Sammansättningen *vaskikello* hänvisar till relativt stora, bastanta kyrkklockor av metall. (NS 2021.) Direkt översatt till svenska lyder meningen således 'hade punkulor som en kopparklocka'; mer idiomatiskt uttryckt kunde översättningen till svenska lyda 'hade punkulor av stål' (mina översättningar). Att beskriva den misslyckade protagonisten som någon med "punkulor bastanta som kopparklockor" skapar en löjeväckande bild av denne. Som ovan framförts kan narrativet läsas som en kritisk kommentar på det stereotypa, tornedalska maskulinitetsidealet som i berättelsen går så långt att maskuliniteten blir toxisk: hur illa det än går ska inga känslor visas, inget berör, man självmedicinerar med alkohol. Samtidigt upprepas stereotypin, även om den och maskulinitetsidealet ifrågasätts genom humoristiska och självironiska framställningar. Denna typ av framställning av maskulinitet, som både upprepar stereotyper men samtidigt kritiserar dem, har även identifierats i nordfinsk hiphop (Strand & Lahtinen 2006; Strand 2008).

I *Sommarsiken/Kesäsiika* (bilaga 12), även kallad *Siikareggae*, framförs merparten av låttextern på en varietet av finska, men har delvis översatts till svenska. Låten är publicerad på The Meänlands YouTube-kanal år 2016, där den streamats över 30 000 gånger. I beskrivningen framkommer att låten är gjord på beställning för projektet Tornedalens sommarsik-Tornionlaakson kesäsiika, ett projekt som startades av lokala fiskare som är oroliga över vandringsvikens negativa utveckling (Projekt Sommarsiken, s.d.). Texten är i sina beskrivningar av fiskens 'mörka fjäll på ryggen' och 'spänstiga muskler' ett slags hyllningssång till siken (11):

(11) tumma suomut sölässä, lihakset ko jouset

Sikfiske genom håvning och med nät är en traditionell tornedalsk näring som etablerats för flera århundraden sedan och som fortfarande bedrivs. Sikens vandring upp längs Torneälven är en inväntad händelse som firas med en årlig sikfest på både den svenska och finska sidan av Kukkolaforsten (den del av Torneälven som passerar orten Kukkola) den första helgen efter Jakobsdagen, vilket brukar infalla i slutet av juli. Fisket i Torneälven är dock inte längre en självklarhet: sikfisket med håv och nät har begränsats under senaste år för att minska fiskdödligheten och stärka det vilda beståndet. Under första hälften av 2010-talet drabbades

Torneälven även av en mystisk laxdöd och skadade samt döda laxar upphittades i älven. Ingen entydig förklaring till laxdöden, som upprepats några gånger under åren 2014–2020, har hittats. Till exempel miljögifter, klimatförändringar och vitaminbrist har angetts som eventuella orsaker. (SVT 6.11.2015 & 28.10.2020; HBL 26.7.2019; Statsrådet 2022; Livsmedelsverket 2023.) Att fisket i Torneälven är ett gemensamt kulturarv och oron över det traditionella fiskets framtid är gränsöverskridande uttrycks språkligt i refrängen (12):

(12)kesäsiika, kesäsiika, missä soon, missä soon? Vars är den, vars är sommarsiken?

Sommarsiken/Kesäsiika artikulerar genom det tvåspråkiga framförandet både stolthet över hembygden och dess kulturarv till gränsälven, men också en osäkerhet inför de traditionella näringarnas framtida utveckling. Sommarsiken/Kesäsiika nämner även en hel del platsnamn, vilket gör att den även behandlas i följande delkapitel 5.2 Geografisk representation.

5.2 Geografisk representation

Geografisk representation, alltså explicita hänvisningar till verkliga platser, kan som tidigare konstaterats vara ett medel för att bygga autenticitet i populärmusikaliska sammanhang, särskilt i samband med genren rap (Westinen 2014). Geografisk representation förekommer i följande av The Meänlands låttexter: Sommarsiken/Kesäsiika; Pilkin; Pajala; Länsmannin ammuin och Miksen mie?. Låtarna Pilkin och Miksen mie? är samarbeten med rapartisten Talonpoika Lalli, som också är verksam i det tornedalska gränsområdet men som har profilerat sig mer på den finska sidan om gränsen. Länsmannin ammuin är en översatt cover av Bob Marleys I Shot the Sheriff. Pajala hör till The Meänlands tidiga originalproduktion och är en av gruppens mest streamade låtar. Sommarsiken/Kesäsiika är som redan framkom i föregående delkapitel en tvåspråkig beställningslåt.

Den tvåspråkiga låttexten *Sommarsiken/Kesäsiika* (bilaga 12) nämner platserna Väylä ('Torneälven'), Ahvenanmaa ('Åland'), Turku ('Åbo'), Vaasa ('Vasa'), Kukkolankoski ('Kukkolaforsen') och Oulu ('Uleåborg'). Låttexten skildrar sikens vandring upp från Åland via Åbo, Vasa, Uleåborg och längs Torneälven till Kukkolaforsen. Siken som vandrar upp till Torneälven artikuleras alltså med finska kuststäder. Dock beskrivs åboborna som svenskar (13):

(13) Se heihlouttaa pyrstöä Ahvenanmaan kallioile / Se paiskaa lentopusun Turun ruottalaisile / Se iskee silmää Vaasan kalastajille

Siken viftar med stjärten åt de åländska berghällarna, kastar en slängkyss åt svenskarna i Åbo och blinkar med ena ögat åt Vasas fiskare. Samtliga tre platser utgör viktiga säten för den finlandssvenska kulturen som i Finland likt tornedalingarna i Sverige är en kulturell minoritet. Vad gäller Uleåborg omnämns platsen vid ett senare skede genom kommentaren att det är för borgarna i Uleåborg som siken måste ta sig till Kukkolaforsen och föröka sig (14):

(14) Kukkolankoski sielua silittää / Istahtaa kämmenelle muljauttaa kiiltävää kylkeä / Oulun porvareille lissääntyä häätty / Sillon se jo haistaa Väylän kiimasan kuttun

Att samtliga platser som omnämns i beskrivningen av sikens vandring är finska städer artikulerar Tornedalen, Torneälven och det traditionella fisket med en finsk kulturell gemenskap. Detta stöds av den tidigare behandlade språkliga representationen i låten: den finska texten har endast delvis översatts till svenska.

De lokala fisketraditionerna är det övergripande temat även i låten *Pilkin* ('jag pimplar') (bilaga 13). Låten är ett samarbete med rapartisten Talonpoika Lalli och har publicerats på YouTube och Spotify år 2019. På YouTube har den officiella musikvideon för låten streamats över 300 000 gånger och på Spotify över 630 000 gånger. Låten framförs helt på finska varieteter och platserna som omnämns är Haaparanta, Peräpohjola, Väylä, Käsivarsi och Kilpisjärvi. De svenska motsvarigheterna till dessa platsnamn är Haparanda, Nordbotten, Torne älv och Finska/Lapska armen. Enligt informationen på den på YouTube publicerade musikvideon är låten skapad för 2019 års Vain 2 Kalaa -pimpelfisketävling. Pimpelfisketävlingen har anordnats årligen i Enontekis på Kilpisjärvi sedan år 1986 och går av stapeln i början av maj. Sjön Kilpisjärvi ligger i nordvästra Finland på gränsen mellan Sverige och Finland, nära den norska gränsen. Den svenska delen ligger i Kiruna kommun. Som många andra platser i Tornedalen och norra Norrland har platsen ett namn på finska och samiska (på nordsamiska 'Gilbesjávri'), men ingen svenskspråkig motsvarighet.

I *Pilkin* förs ett slags dialog mellan rapparen Talonpoika Lalli och The Meänlands sångare Adam Huuva, som den förstnämnda inleder med en fråga som besvaras (15) (16):

(15) Aatu Jellona, mistäs solet pois?

(16) Olen mie kotosin tuolta Peräpohjolasta / Tarkemmin sanottuna Haaparannalta / Kasunu Väylän pyörtheissä oon / Missä talvikalastus on poka geeneissä joo

Ordagrant översatt lyder frågan 'vart är du bort ifrån?'. Innebörden av frågan är var man har sitt hem, var man bor. Svaret på frågan lyder på svenska 'Jag kommer från Nordbotten / Mer exakt från Haparanda / Jag har vuxit upp i Torneälvens virvlande strömning / Där vinterfisket sitter i generna'. *Peräpohjola* ('Nordbotten') är den sydliga delen av finska Lappland och sträcker sig från Torneälven i väst till ryska gränsen i öst. De västra delarna av Nordbotten, det vill säga finska Tornedalen, hörde före 1809 års gränsdragning längs Torneälven till det historiska *Länsipohja* ('Västerbotten') som innefattade det som senare delats upp i svenska Västerbotten och Norrbotten samt finska Tornedalen. Haparanda har alltså tidigare hört till det historiska *Länsipohja* (Västerbotten) och numera till Norrbotten. I svaret på frågan om hemorten tecknas således en *motståndskartografi*: på denna alternativa karta ligger Haparanda inte i Sverige, utan i finska Lappland (se kapitel 3.3 och Sjöstedt Landén 2017). Eftersom Haparanda kopplas samman med finska Nordbotten, i stället för med till exempel forna Västerbotten eller dagens Norrbotten, kan narrativet ses som en platsskapande motståndskartografi som närmar sig Finland och finskhet.

Finska Nordbotten är förutom ett geografiskt också ett dialektalt område. En av de geografiska hänvisningarna i svaret på den inledande frågan "vart kommer du ifrån", Väylä, kan även ses som ett uttryck för autenticitet och regional identitet. *Väylä* är det lokala namnet på Torneälven och betyder farled, kanal eller passage. Utöver detta innehåller låttextern även en mängd dialektala uttryck som stärker kopplingen till det geografiska området: det distinkta uttalet med bokstaven h, pronomenet *mie* ('jag'), fyllnadsordet *poka* ('poika', 'grabben'), pluralböjningen *-a* av verb i stället för standardfinskans *-e* (till exempel *tulimma* av verbet *tulla*, 'att komma') och uttrycken *sole mikhään* ('det är ingenting', 'lätt som en plätt') samt *eipä vissiin* ('det menar du inte', uttrycker ett slags självklarhet genom ironi). Förutom att svaret producerar en motståndskartografi där Haparanda ligger i finska Lappland artikulerar det även diskursen om "det nordliga" som glest befolkad ödemark och de långa avstånd som ofta förknippas med livet i norr (17):

(17) Kuulemma Käsivarressa on jotkut pilkkikisat / Eikö kairaahmaan ylös käärin hihat / Matkalla hoen kalamiehen vallaa / Mulle riittää viisi leipää ja vain kaksi kallaa

På svenska: ”Jag hörde om nån pimpeltävling i Lapska armen / Det är bara att kavla upp ärmarna och borra / På vägen upprepar jag fiskarens ed/ För mig räcker det med fem bröd och endast två fiskar”. Avståndet mellan Haparanda och Kilpisjärvi är ungefär 460 kilometer, men narrativet framställer platserna som nära sammanlänkade genom att konstatera att om det är på Kilpisjärvi som en pimpeltävling – som snarast kan liknas vid en inväntad folkfest – anordnas, ja då är det bara att åka dit. Samtidigt som resan upp till Kilpisjärvi påtalas artikuleras även en annan slags diskurs till resan och deltagandet i pimpeltävlingen genom det som i svaret kallas för ”fiskarens ed”. Citatet om fem bröd och två fiskar är en intertextuell Bibel-hänvisning som återfinns i Lukasevangeliet (9: 10–17) och ett uttryck för medmänsklighet och solidaritet. I pimpelfisketävlingssammanhanget kan det även tolkas som ett ideologiskt, både anti-kapitalistiskt och miljövänande, budskap: ta inte mer än du behöver och dela med dig av det du får.

I narrativet upprepas även den med livet i norr förknippade stereotypin om riklig alkoholkonsumtion (18):

(18) Voihan baaritiskilläki fisuja kiskoo (No eipä vissiin)” och ”Laita se Hiluxi käynthiin/Anna silleki ryyppy/ Anna kaasua sille hä!/ Anna kaasua sille poka hä!

Både ”vetää fisuja” och liknelsen ”anna ryyppy/anna kaasua” är ett slags ordlekar. *Vetää fisuja* betyder ordagrant att ’dra fiskar’, men *fisu* kan även hänvisa till en alkoholhaltig dryck där sprit blandas med Fisherman’s Friend-halstabletter. Drycken intas i små mängder åt gången, så kallade shots, ofta direkt vid bardisken. *Anna ryyppy* (’ge en sup’) och *anna kaasua* (’gasa’) bildar en ordlek genom liknelse: i sammanhanget handlar det om en bil som ska startas och uppmaningen är att gasa/ge även bilen en sup. Själva titeln på låten upprepas flitigt och även den utgör en ordlek som kan förknippas med överkonsumtion av alkohol, eftersom *pilkkiä* på finska kan betyda både ’att pimpla’ och den rörelse som någon som håller på att somna i sittande ställning gör med huvudet (och som påminner om den knyckande handrörelse man gör när man pimplar). I låttextern växlar innebörden mellan att pimpla och att slockna på krogen efter att ha ”dragit fiskar” vid bardisken (19):

(19)Joko sie pilkit? / Mie vaan silmiä leppuutan hä poka / Ääh, äläpä ala siinä ettuilla / Mie pilkin ja pilkin ja pimennän vintin / Tulimma tänne ottaan halthuun baarista drinkit / Pilkin, pilkin ja poka ko mie pilkin / Tunnen kurkussani viskin sileän ko silkin / Mie pilkin ja pilkin väsynein silmin / Tämon viiminen fisu joka katkassee filmin

I dessa verser har *pilkin* betydelsen att somna/slockna på grund av överdriven alkoholkonsumtion. I de påföljande verserna återgår betydelsen till att pimpla (20):

(20)Pilkin, joka päivä mie pilkin / Järvellä aamusta ilthaan mie pilkin / Jo vain ja mie pilkin / Välhiin Lallin kanssa lantraama drinkit / Pilkin, joka säällä mie pilkin / Perse jäätyy mutta siltiki pilkin / Jo vain ja mie pilkin / Lopulta nostan sen voithajasinthin

Ordlekarna som bildas av flertydigheten som uttrycken *pilkkiä, vetää fisuja* och *antaa ryyppy* har skapar en humoristisk synvinkel på den skildrade stereotypin om alkoholkonsumtionen i norr.

Stereotypin om överdriven alkoholkonsumtion förekommer även i låten *Pajala* (bilaga 14). I låttextern nämns inga andra platser utöver ortnamnet i titeln. Det är en av gruppens mest streamade låtar: via Spotify sammanlagt över 1 150 000 gånger och på YouTube över 430 000 gånger. Pajala är namnet på både en kommun och en tätort i norra Tornedalen: kommunen har en befolkningsmängd på knappt 6000 och tätortens invånarantal ligger kring 2000. Pajala har satts på kartan redan tidigare och även då i ett slags populärkulturellt sammanhang genom den i inledningen nämnda romanen *Populärmusik från Vittula*, skriven av Mikael Niemi och utgiven år 2000. Romanen skildrar livet i tätorten Pajala; i The Meänlands låt beskrivs omgivningen främst genom natur. Narrativet i låten är humoristiskt genast från de första verserna, som beskriver en lite malplacerad manskaraktär som inledningsvis vaknar upp bakfull på en myr, där han lyssnar på reggae (21):

(21)Pajalassa jänkhältä krapulassa herrään / Kimpsut ja kampsut mukhaani kerään / Alan hoilaan ja panen rekheen soihmaan / Heiooloo alan hoilaan ja panen rekheen soihmaan

Låttextern framförs helt på en finsk varietet, men innehåller den svenska interjektionen *ojsan!* när protagonistens hembränningsapparat av misstag sprängs på myren, vilket resulterar i döda renar längs vägkanterna (22). Som följd blir protagonisten jagad av polisen och efterlyst med beskrivningen ”rastaman som klafsar runt på myren med pannan blöt av svett ropandes jah man!” (23):

(22) Pontikkapanhu räjähti mulla siellä / Nyt ne kerräävät poroja kuolleehta tieltä / Sanoin ojsan! Ja panin rekheen soihmaan / Heiooloo sanoin ojsan! Ja panin rekheen soihmaan

(23) Lööpeissä haetaan nyt rastamiestä / Joka jänkhällä rämpiä otta hiessä / Huutaa jah man! ja panee rekheen soimaan / Heiooloo huutaa jah man! ja panee rekheen soimaan

Interjektionen framställer scenariot som humoristiskt, eftersom protagonistens reaktion framträder nästan som en axelryckning i förhållande till den katastrofala situationen. Även om destilleriet sprängs och han jagas av polisen är det fortfarande reggaemusiken som är det viktiga i situationen. Trots att protagonisten jagas av polisen tar han sig ändå tid att besöka en bar och ragga upp en kvinna (24), men när protagonisten slutligen haffas och förs till häktet är det dock inte avsaknad av sprit eller kvinnor som uttrycks, utan faktumet att han inte längre får lyssna på reggaemusik när han sitter inlåst (25):

(24) Hempukan iskin mie kapakasta tuolta / Kohta saan maistaa naisen parempaa puolta / Alan naihmaan (naihmaan) ja panen rekheen soihmaan / Heiooloo alan naihmaan / Ja panen panen panen rekheen soihmaan

(25) Virkavalta minut piittää / Jänkhältä selhiin siirrethään / Eli putkaan ei rekkee enää soikkaan / Heiooloo eli putkaan ei rekkee enää soikkaan

Den desperata situationen varar inte länge, eftersom domaren i fallet visar sig vara en av protagonistens kunder (26). Domaren har tidigare köpt en dunk hembränt av protagonisten och tycker också om att lyssna på reggaemusik. Berättelsen slutar med konstaterandet att allt åter är frid och fröjd i Pajala eftersom alla ragglar runt alkoholpåverkade och protagonisten har fått återgå till sitt destilleri (27):

(26) Tuomari onneksi ostanu on multa / Lientä jolla se röyhtässee tulta / Koko tonkan ja pannee rekheen soihmaan / Heiooloo koko tonkan ja pannee rekheen soihmaan

(27) Pajalassa nyt rauha on maassa / Ko kaikki heiluu humalassa / Ponua poltan ja panen rekheen soihmaan / Heiooloo ponua poltan ja panen rekheen soihmaan

Narrativet innehåller många stereotypa diskurser förknippade med ”det nordliga”, som till exempel överdriven alkoholkonsumtion och naturvyer bestående av myrmark och renar, men artikulerar dessa med reggae och rastafari, vilka dels är stereotypa framställningar av det jamaikanska, dels kulturella element som vanligtvis inte förknippas med Pajala. Den metamusikaliska kommenteringen om den ständigt spelade reggaemusiken på Pajalas

myrmarker bland renar och hembränningsapparaturl påtalar inte endast den musikaliska migration som reggaemusiken har gjort till platsen – den skapar även ett slags kulturkrock som främmandegör de båda stereotypa framställningarna. Att protagonisten beskrivs som en lite misslyckad hembrännande rastaman som ropar både ”ojsan!” och ”jah man!” samt lyssnar på reggae ute på Pajalas myrmarker bland ett gäng renar kan således ses som ett slags kulturell motståndskartografi. Interjektionen ”ojsan!” är samtidigt en påminnelse om kopplingen till det svenska sammanhanget och livet i gränsområdet i det annars helt på en finsk varietet framförda narrativet. Även om berättelsen framförs med glimten i ögat och narrativet genom den humoristiska tonen utmanar nordliga stereotypier framställs platsen lite som ett slags gråzon och vilda västern, där egna lagar råder och företeelser som hembränning sopas under mattan av den lokala domaren. Pajala och gränsområdet artikuleras med ett slags laglöshetsdiskurs som innefattar det tornedalska kulturella fenomenet *joppaus* (’smuggling över Torneälven’) och förhållandet till gränsen samt auktoriteterna som bevakar den.

Delvis samma tema behandlas i *Länsmannin ammuin* (bilaga 15), som är en coverlåt av Bob Marleys *I Shot the Sheriff*. Låten har streamats över 170 000 gånger på YouTube, där bandets beskrivning av den lyder att det är en parodiöversättning till *meänkieli/Torne Valley Finnish*. Låten framförs helt på en finsk varietet och platsen som nämns i låten är Haaparanta (’Haparanda’). På samma sätt som låten *Nouse, seiso* (se delkapitel 5.1 Språklig representation) genom kopplingen till originallåten artikulerar Tornedalen, dess minoritetsspråk och kulturellt förtryck med de jamaikanska motsvarigheterna, rastafari och patois, skapas i *Länsmannin ammuin* ett narrativ av utsatthet och förföljelse. Översättningen följer originalets berättelse i stora drag: protagonisten skjuter en auktoritär lagens väktare. Narrativet har dock placerats i en lokal kontext och artikuleras med smuggling, vilket uttrycks explicit (28):

(28)Kaikkialla Haaparantaa tullihurtat naakivat

*Tullihurtt*a är en sammansättning av *tulli* (’tull’) och *hurtt*a (’otäck hund’ eller ’hundracka’) och används i Tornedalen som skällsord som hänvisar till tulltjänstemännen på den svensk-finska gränsen. *Naakia* är ett gammalt ord som enligt *Suomen etymologinen sanakirja* (SES) har upptecknats av Elias Lönnrot år 1880 och som förekom på finska sidan av det historiska Västerbotten (’Länsipohja’), senare Nordbotten (’Peräpohjola’), med betydelsen *vaania, hiipiä*

luo, lähestyä ryömien ('ligga på lur', 'lurpassa', 'smyga efter någon' eller 'närma sig någon krypandes') (SES 2023).

I översättningen har sheriffen blivit länsman, vilket inledningsvis skapar en dubbeltydighet: Länsman är även ett efternamn som förekommer i Tornedalen. Länsmannen ges dock ett namn: först "Svaanin Issu" och senare länsman Israel Svan, som enligt släktforskningsdokument har varit länsman i Torne socken under början av 1700-talet (Snell, s.d.). I berättelsen blir protagonisten jagad och hotad till livet av länsman Israel Svan, implicit på grund av att protagonisten gjort sig skyldig till smuggling över gränsen. Protagonisten skjuter länsmannen, men framför att det var i självförsvar samtidigt som han urskuldar sig med att han misstog länsmannen för vilt (29):

(29)Länsmannin ammuin joo / Sunkhaan mie ko itteä puolustin niin niin joo / Mie myönnän Länsmannin ammuin joo / Nyt net meinaa minut vangita joo-o ei / Svaanin Issu oli kannoilla / Sunkhaan mie mie luulin riistaksi

Berättelsens övergripande tema – att jagas av tullmän vid den svensk-finska gränsen – förekommer ofta i tornedalsk kulturproduktion och har skildrats i bland annat opera, litteratur och musik. Både Pajala och Länsmannin ammuin artikulerar platserna Pajala respektive Haparanda med diskurserna och den stereotypa skildringen av det tornedalska gränsområdet som något av ett vilda västern eller som en gråzon där lagar visserligen upprätthålls, men där smuggling är relativt socialt accepterat. Den väsentliga skillnaden mellan de två narrativen är att i låten Pajala ser den lokala auktoriteten mellan fingrarna på lagförbrytelsen eftersom han själv är delaktig, medan i Länsmannin ammuin blir protagonisten dömd – dock inte för smuggling utan för att ha skjutit länsmannen. Det som förenar narrativen förutom smugglingstemat är den stereotypa framställningen av en lite antisocial glesbygdsman som tar lagen i egna händer.

Stereotypin om den ensamma, lite socialt klumpiga glesbygdsmannen förekommer även i den sista av de analyserade låttexterna. Låttiteln består av frågan *Miksen mie?* ('varför inte jag?') (bilaga 16). Låten har streamats drygt 378 000 gånger via Spotify och sammanlagt ungefär 80 000 gånger i olika versioner på YouTube. Låten framförs helt på en finsk varietet och är ett samarbete med rapparen Talonpoika Lalli. Platserna som nämns är Lappi ('Lapland'), Lompola och Pajala. Pajala ligger som tidigare nämnts på svenska sidan om Torneälven i

mellersta Tornedalen. 'Lompolo' betyder sjö, träsk eller del av älv där älven breder ut sig, och har upptecknats 1860 som förekommande i finska Nordbotten och det historiska, gränsöverskridande Västerbotten (SES 2023). Det finns flera *Lompolo*, åtminstone tre i finska Lappland; på den svenska sidan om Torneälven finns också flera byar med efterleden -lombolo. *Lappi* och det anknytande *lapin ukot* ('lappländska gubbar') kan hänvisa till både Sverige och Finland, eftersom Lappland existerar i båda och sammanhanget främst framkallar associationer med "det nordliga" på ett ganska allmänt plan (30):

(30) Kattelen mie ko poropari rykkii / Rakkaus näemmä Lapissa sykkii / On mulla mettät ja on mulla maat /
Ja rahhaaki on vaikka muille jakkaa / Lapin ukot etelästä tyttöjä hakkee / On niillä perät niin mahtavan
makkeet

De inledande raderna introducerar protagonisten, som är en välbeställd skogsägare med både mark och mycket pengar, men som sorgset ser på när brunstiga renar parar sig med varandra och konstaterar att det tydligen finns kärlek i Lappland, men inte för honom. De kärlekskranka "gubbarna från Lappland" måste i stället åka söderut och pröva sin lycka. Protagonisten konstaterar att han har två bilar av märket Mercedes Benz i sitt garage, men att han saknar en ömsint kvinna för gemensamma bastubad (31). Idealkvinnan som eftersöks måste dock även vara bastant för att klara av livet uppe i norr (32):

(31) Mersuja kaks mulla tallista löytyy / Mutta naista mie kaipaisin lautheille jäljyyn / Joka selän pesis ja olis
muutenki hempee / Ko tämä poika aina on anellu lempee

(32) Semmonen tyttö pitäs meikäpojan saaha / Jota tunturin myrskyt ei hevillä kaaja

Fritt översatt till svenska beskrivs idealkvinnan som "en tjej som inte faller omkull när det stormar i fjällen". Bilen, den goda ekonomin och svårigheten att hitta en kvinnlig partner nämns även i Talonpoika Lallis raplyrik (33):

(33) Mersulla kurvaan mie huutaen jihhaa / Matkalla Lompoloon hotellin pihhaan / Käet tärrää vähä päässäki
vikkaa / Ko etin mie vieläki sitä oikeaa flikkaa / Hiki valluu ku kävelen salliin / Naisten katseet kohistuva
Talonpoika Lalliin / Ei auttanu maallinen mammona meikää / Pajahlaan mun on lähettävä pontikat
keithään

Talonpoika Lalli beskriver hur man sladdar fram med "mersan" och hojtar jiihaa! på väg till hotellet i "Lompolo", men lite dum i huvudet är man väl också eftersom man fortfarande orkar leta efter "den rätta". Händerna darrar och svetten rinner av nervositet när man kliver in och

damerna riktar sina blickar mot en, och det hjälps inte: hur mycket pengar man än har så blir man utan sällskap och måste nöja sig med att åka till Pajala för att tillverka hembränd sprit. Kommentaren om Pajala och hembränning är en intertextuell hänvisning till den tidigare behandlade låten Pajala, där protagonisten tillverkar hembränt på en myr i Pajala-trakten. Eftersom här nämns att man först drar till hotellet i Lompolo och därifrån till Pajala är det möjligt att ”Lompolo” är en förkortning av Äkäslompolo (i finska Lappland), som är en känd turistort med flera hotell, belägen knappt 70 kilometer i nordöstlig riktning från Pajala.

I refrängen upprepas ständigt frågan *miksen mie?* (’varför inte jag?’) kombinerat med utsagor om vad protagonisten kommer att göra om han inte snart får en kvinna. Han jämrar sig över att han alltid fegar ur och att han snart är illa tvungen att ty sig till sin egen hand (34). Han kan inte förstå varför han inte klarar av att hitta en kvinna som vill ha honom och säger att han nog måste dra söderut för att leta (35):

(34) Miksen mie uskalla ees yrittää / Miksi mie alan aina jänistään / Jossen mie kohta tähän naista saa / Alan kättä kuluthaan

(35) Miksen mie voi tätä ymmärtää / Miksi mie en löyä täältä emäntää / Johkaan mie lähen täältä veäthään / Ja otan suunnan etelään

Protagonisten frågar sig varför han inte lyckas få till det, varför han inte ens vågar försöka, inte kan få det att fungera. Slutligen funderar han även över om lösningen kanske kunde vara att bli musiker och starta ett band, packa med sig både flaska och dragspel och säga ajöss och dra (36):

(36) Miksen mie saa tätä toimihmaan / Jospa mie alan bänditoimintaan / Pullon kans otan kurtun kainahloon / Ja sanon soronoo

Här byggs den metafiktiva självvironin in i narrativet på två sätt: för det första på ett inomtextuellt plan, eftersom protagonisten själv framhäver att han inte ens vågar närma sig någon kvinna och att han alltid fegar ur, samtidigt som han klagar över att ingen kvinna väljer honom; för det andra sträcker sig den metafiktiva självvironin utanför texten när protagonisten funderar över att lösningen på problemet kunde vara att bli musiker, startar ett band och supa. Framställningen och narrativet använder stereotypa vyer som förknippas med ”det nordliga”: renar, fjäll, skog och mark och kontrasterar dessa med ”det sydliga” genom funderingarna på att åka söderut för att hitta en livspartner. Detta artikulerar diskurser om den ofrivilligt ensamme

glesbygdsmannen med både svenska och finska Tornedalen och Lappi/Lapland över lag. Narrativet artikulerar även stereotyper förknippade med ”nordlig” maskulinitet, till exempel hur viktigt det anses vara att äga skog och mark samt en bra bil, eller egentligen helst fler än en, för att vara en attraktiv partner. Både det inledande komiska scenariot där den självömkande protagonisten avundsjukt ser på hur de brunstiga renarna parar sig och den metafiktiva anspelningen på uppfattningen att musiker får kvinnor är exempel på hur humor och ironi används för att bryta ner stereotypierna.

6 OUTRO – Sammanfattande diskussion

Hur gestaltar man sitt landskap och dess människor när det enda som finns att tillgå är det språk som tidigare använts för att projicera andras föreställningar om det?

(Anders Öhman 2016)

Denna fallstudie har sökt svar på hur Tornedalen skildras i samtida, lokalproducerad populärmusik som initialt har haft ett språkpolitiskt syfte. På grund av The Meänlands uttalade syfte och Tornedalens historik samt den minoritetspolitik som bedrivs i Sverige har studien fokuserat på språkliga och geografiska representationer samt vilka diskurser som artikuleras med Tornedalen i det analyserade materialet. Särskild uppmärksamhet har riktats mot användningen av geografiskt anknutna stereotypier och de olika narrativa grepp som används för att skapa innebörd. Som tidigare populärmusikalisk forskning har påpekat skapas innebörd, i detta fall diskursiv verklighet och det sociala rummet, genom en komplex sammansättning av intertextuella hänvisningar, narrativa grepp och både implicita och explicita artikulationer av diskurser och stereotypier. Frågan som citeras ovan har av Anders Öhman (2016) kallats för en *språklig postkolonial problematik* som berör bland annat anammandet av regionala stereotypier i det litterära norrländska identitetsskapandet. Fenomenet och även det som har kallats för en gemensam estetisk bas för imaginära skildringar av ”det nordliga” (Chartier 2019) kan identifieras i samband med de språkliga och geografiska representationerna som förekommer i The Meänlands låttexter, till exempel i naturbeskrivningar och genom bruket av stereotypier. Framhävandet av regional identitet överensstämmer i detta fall även med det som tidigare forskning har identifierat i populärmusikaliska skildringar av Norrland: den estetiska basen är den samma som används när ”det nordliga” skildras ur ett utifrånperspektiv (Chartier 2019). Även om den estetiska basen är den samma framträder det som är utmärkande för inifrånperspektivet och som tidigare forskning har identifierat i den norrländska reggaemusiken: man tar avstånd från de romantiserande beskrivningarna av till exempel natur och naturnära livsstil och artikulerar i stället kritiska budskap som exploatering av naturresurser och socioekonomisk orättvisa i förhållande till landets sydliga maktcentrum (Fagerheim 2015; Arvidsson 2017).

Kritiken och det snarare realistiska än romantiserande platsskapandet framkommer genom både den språkliga och den geografiska representationen i materialet. Den språkliga representationen artikulerar de förväntade finska varieteterna och svenskan med Tornedalen, men även en samisk

varietet och engelska. De tre förstnämnda speglar den gränsöverskridande mångkulturalitet som redan har funnits i norra Fennoskandien i årtusenden; engelskan och reggaeens musikaliska migration däremot är tecken på nyare kulturella influenser. Materialet som har inkluderats i kategorin språklig representation behandlar språkliga rättigheter, mänskliga rättigheter, historisk flerspråkighet och mångkulturalitet inom norra Fennoskandien, kritik av toxiska maskulinitetsideal, kritik av monarkin som statsskick, exploatering av naturresurserna i norr, oro över klimatförändringar och effekterna på biologisk mångfald. Materialet som har inkluderats i kategorin geografisk representation behandlar det gränsöverskridande kulturarvet, ofta med fisket och gränsälven som motiv, stereotyper om överdriven alkoholkonsumtion, smuggling och ofrivillig ensamhet bland glesbygdsmännen i norr. I likhet med nordfinska skildringar används i de fall där skildringarna framstår som en kritik av stereotypa uppfattningar ofta metafiktiv självvironisering som narrativt grepp (Ridanpää 2005, 2007 & 2014). Att till exempel i låtarna *Pajala* och *Länsmannin ammuin* låta de ”nordliga” och tornedalska stereotypierna krocka med de som kopplas till genren reggae och jamaikansk kultur är ett exempel på hur metafiktiv självvironisering som narrativt grepp vrickar de stereotypa framställningarna.

Något som i dagsläget även kan beskrivas som en tornedalsk, regional stereotypi är det kulturella fenomenet *joppaus* (’smuggling’) som uppstod i och med gränsdragningen år 1809. Att narrativet i *Länsmannin ammuin* artikulerar en verklig plats (Haparanda), en verklig person (länsman Israel Svan), det lokala språket (utmärkande gamla finska ord och dialektala uttryck som ’naakia’ och ’tullihurta’) och lokala, kulturella fenomen (’joppaus’) är ett sätt att skapa autenticitet. Tornedalen beskrivs ofta som gränslöst i till exempel marknadsföring, men gränsen kan även vara påtagligt närvarande för lokalborna på ett sätt som kan vara svårt för utomstående att förstå. Att det finns en lokal acceptans för en viss smuggling över älven är ett exempel på hur det sociala rummet i Tornedalen till en viss grad fortfarande inte erkänner gränsens legitimitet. Diskurserna kring smugglingen över älven som artikuleras till Tornedalen i låttexterna *Pajala* och *Länsmannin ammuin* kan liknas vid ett slags självförsörjningstänk, där sympatierna ofta tillfaller lagförbrytarna så länge förbrytelsen i sig inte är alltför allvarlig och smugglingen gynnar lokalborna eller kringgår tullavgifter som kan upplevas som orättvisa eftersom statsgränsen kan upplevas som icke-existerande. Auktoriteten som man motsätter sig är alltså egentligen inte de lokala tulltjänstemännen eller poliserna: det är i stället det sydliga maktcentrumet som ligger bakom upprättandet av statsgränsen som är föremålet för

misstänksamhet och orsaken till missnöje. Upprätthållandet och framhävandet av det kulturella fenomenet som den småskaliga, lokala smuglingen har utvecklats till är alltså ett slags protest och kritik mot det sydliga maktcentrumet. Att till och med den lokala auktoriteten – domaren i låttexten Pajala – trotsar eller åtminstone kringgår rikets lagar och uttrycker solidaritet med lagförbrytaren genom att dels göra affärer med denne, dels fria denne kan ses som ett uttryck för de tidigare nämnda identitetsdragen den tornedalska *tysta demonstrationens attityd* (Alalehto 2017, 2019a & 2019b) och den norrländska *motsträvigheten* (Hansen 1998).

Även kritiken av toxiska maskulinitetsideal framträder genom metafiktiv självironisering i både *Sole mikhään* och *Miksen mie?* men på olika sätt. Båda hänvisar till stereotyper, men i *Sole mikhään* bygger den metafiktiva självironiseringen främst på den kulturella gemenskapen och kollektiva lokalkännedomen som låttiteln hänvisar till; i *Miksen mie?* snarast på hänvisningen till yrkesvalet som musiker. Protagonisten i *Sole mikhään* kan beskrivas som någon som gör allt i sin makt för att inte framstå som en *knapsu*, alltså det tornedalska maskulinitetsidealets motsats (Alalehto & Sköld 2014), men slutresultatet blir en man som lider psykiskt. *Miksen mie?* kan i stället sammanfattas som en berättelse om en tornedalsk eller nordfinsk version av en *incel*, det vill säga förkortningen för ”involuntary celibate”, eller det som i Sverige och Finland omtalats som ensamma glesbygdsmän som har svårt att hitta en partner i sin hembygd – helt enkelt en man som uttrycker missnöje över att inte få den kvinnliga uppmärksamhet som han känner sig vara berättigad till. Båda narrativen uttrycker en kritik mot de stereotyper som ofta förknippas med maskulinitet i Tornedalen, eller mer allmänt i ”Norden” eller glesbygden: de uppmanar dels till att erkänna svagheter, söka hjälp och ta hand om sin psykiska hälsa, dels till att särskåda den egna kvinnosynen, ta eget ansvar över att (om man så önskar) hitta en partner och inte leva med uppfattningen att en livspartner är något som automatiskt ska uppenbara sig vid gårdsporten.

Kritiken av monarki som statskick och det koloniala förhållandet mellan södra och norra Sverige i *Rojalist, javisst* framkommer också genom bruket av ironi, och delvis genom metafiktiv självironisering när norra Sveriges invånare skildras som missnöjda och misstänksamma, men ovilliga till att opponera sig. Även detta kan ses som ett exempel på det som har benämnts som norrländsk *motsträvighet* (Hansen 1998) eller tornedalsk *tyst demonstrativ attityd* (Alalehto 2017, 2019a & 2019b). *Rojalist, javisst* är även en fortsättning

på de tornedalska protestsångernas tradition. I norra Norrland talas fortfarande visserligen olika varieteter av samiska och finska, men det gemensamma språket är svenska. Att språket som kritiken framförs på är just svenska gör att objektet för kritiken – monarkin, Sveriges styrande politiker, det sydliga maktcentrumet och dess förhållande till norra Sverige – antagligen kan förstå innehållet bättre än om det framfördes på en finsk varietet, men det framställer också kritiken som en för hela norra Sverige gemensam sak. Även *Nouse, seiso* kan ses som en fortsättning på den tornedalska protestsångens tradition, med skillnaden att den genom framförandet på en finsk varietet riktar sig till lokalbefolkningen och är en kampsång där kritiken av den statliga försvenskningsspolitiken främst har syftet att skapa förståelse och historisk medvetenhet bland lokalborna. Detta speglar på ett sätt de delade uppfattningar som lokalborna har om värdet av de finska varieteterna som talas i Tornedalen: låttexten lyfter explicit fram värdet av att tala sitt modersmål, oavsett om man väljer att kalla det för språk eller dialekt. Intressant i sammanhanget är även att denna låttext, som varit ett av startskotten för gruppen, har skapats och/eller framförs för första gången kring början av 2010-talet. Låttexten synliggör de lokala språkkonflikterna på ett sätt som sällan lyfts fram inom svensk språkpolitik och tidsmässigt görs detta alltså när meänkieli redan haft status som nationellt minoritetsspråk i cirka 10 år.

I det analyserade materialet skapas alltså Tornedalen, ”det nordliga” och dess sociala rum bland annat genom speglingar i regionala stereotypier som genom att anammas och upprepas blir förstärkta, men också avvisas genom humoristiska och ironiska framställningar. Ironi kan vara ett potentiellt riskabelt narrativt grepp, eftersom det kan vara svårt att uppfatta. Om de självironiska nyanserna inte uppfattas framstår platsen, dess invånare och den diskursiva verkligheten som skapas i materialet som förstärkande av de regionalt förknippade stereotypierna – om ironin uppfattas blir kritiken dock tydlig. Vid en första anblick kan det verka som att aktörer inom lokalt skapad norrländsk populärkultur endast upprepar stereotypier som har skapats av utomstående om livet och människorna i norr. Norr framställs ofta som simpelt och dess invånare som något av en lite pinsam kusin, som helst inte använder ord med fler stavelser än två, knappt gick ut gymnasiet, och vars kulturella engagemang cirkulerar kring hembränt, skoterkörande och pimpelfisketävlingar. Att likställa uppreparandet av de ”nordliga” stereotypierna med att nedvärdera regionen och dess invånare är dock en förenklad analys av fenomenet. Även om de gång på gång återberättade stereotypa föreställningarna om ”det nordliga” kan ha kommit att bli en delvis självuppfyllande profetia, används de numera för att

markera skillnad och avståndstagande från ”det sydliga” och i förlängningen rikta uppmärksamhet mot till exempel de regionala socioekonomiska orättvisor som konkretiseras genom exploateringen av naturresurser, där vinsterna rinner söderut medan Norrland får handskas med miljökonsekvenserna. Detta framträder i materialet som har behandlats i denna fallstudie och är något som vore värt att undersöka även i samband med populärmusikaliska representationer som skapas ur ett inifrånperspektiv i övriga norra Fennoskandien.

Huruvida bilderna av ”det nordliga” överensstämmer med verkligheten eller inte är egentligen inte en av de intressantare frågorna i sammanhanget. Intressantare är frågan varför de stereotyper som förknippas med ”det nordliga” fortfarande anses underlägsna eller som något som bör motbevisas av regionens invånare. Den kulturella dikotomin ”Norr–Söder”, där det sydliga självutnämnt utgör civilisationen, bildningen, kulturen och det nordliga mer eller mindre ses som dess motsats har diskuterats länge. Stereotypierna om livet i Norr(land) och om dess invånare definieras till stor del av och i förhållande till landets sydliga makt- och kulturcentrum (Eriksson 2010; Chartier 2019). På grund av detta förhållande kan Norr(land) beskrivas som mentalt och kulturellt koloniserat, och begreppet som Öhman (2016) använder för att beskriva hur skildringar av regionen påverkas av detta kunde även utelämnas förleden *post* och omformuleras som en språklig *kolonial* problematik. Livet i norr består ju till stora delar av det som återkommande påträffas i stereotypierna, men att dessa automatiskt är underlägsna, sämre och något skamligt är en definition som har gjorts ur ett sydligt utanförperspektiv. Att automatiskt se stereotypierna som något som bör motbevisas är alltså även ett slags anammande av utifrånperspektivet. Problematiken är inte användningen av eller stereotypierna i sig; problematiken uppstår om utomstående använder stereotypierna till att förlöjliga regionen, eller om det inte finns rum för andra sätt att vara. Som analysen av materialet har visat kan just leken med stereotypa framställningar skapa en diskursiv verklighet som även rymmer kritik – och samtidigt skapa ett socialt rum där både olikhet och det stereotypa ”nordliga” får plats.

Ur det analyserade materialet framkommer även att platsen Tornedalen och dess kulturella gemenskap byggs över nationalstatsgränser och i kontrast till sydliga maktcentrum genom att framhäva dels kopplingarna inom det cirkumpolära Fennoskandien, dels skillnader mellan centrum och periferi. Majoriteten av platserna som omnämns i materialet ligger i svenska

Tornedalen, men i flera av låtarna som nämner platsnamn förekommer platser från både Sverige och Finland. Undantaget en låttext – *Sommarsiken/Kesäsiika* – som framförs på både svenska och en finsk varietet, framförs låttexterna som benämner platser på finska varieteter. Att de finska varieteterna artikuleras med platser i svenska Tornedalen kunde benämnas som en *språklig motståndskartografi* som närmar sig den finska kulturella gemenskapen (jfr. Sjöstedt Landén 2017). Som Sjöstedt Landén (2017) uttryckt det är kartor symboler för kampen om tolkningsföreträde av en plats och har potentialen att framställa scenarier som (o)möjliga, ett synsätt som återfinns även i Lefebvres (1991) platsskapande triader: beskrivningar av det upplevda, imaginär-affektiva, sociala rummet har potentialen att forma materiella och ideologisk-institutionella rum, som i detta fall kan vara till exempel Tornedalens språkliga landskap och den svenska språkpolitiken som berör området.

För en uppmärksam åhörare uttrycks en tydlig *motståndskartografi* i låttexten *Pilkin*. Här ritas kartan helt sonika om genom att explicit placera Haaparanta ('Haparanda') i Peräpohjola ('Nordbotten') – alltså i finska Lapplands län. Att detta görs på en finsk varietet gör dels att åhöraren kanske inte ens noterar det motstånd som det kartografiska skiftet uttrycker – att Haaparanta är en del av finska Lappland framstår i stället som en naturlig självklarhet. Känner man till historien bakom de olika gränserna i området, samt den diskussion som fördes under fredsförhandlingarna år 1809 om huruvida gränsdragningen borde ha gjorts längs språkgränsen vid Kalixälven eller längs länsgränsen mellan det historiska Västerbotten och Österbotten vid Kemijoki, framträder motståndskartografien som en kritik av den kompromiss som gränsdragningen längs Torne-, Muonio- och Könkämäälven var. Om gränsen hade dragits längs Kalixälven, så skulle dagens Haparanda de facto ligga i finska Nordbotten och det är detta som motståndskartografien i *Pilkin* lyfter fram och tar ställning för.

Även skildringarna som påtalar specifikt lokala teman och det tornedalska kulturarvet, till exempel fisket i och smugglingen över gränsälven, kan ses som ett slags motståndskartografier genom de artikulationer som skapas i låttexterna. Att framhäva det tornedalska kulturarvet och samtidigt artikulera det med det finska kulturarvet genom både språkbruk, samarbeten med finska artister och hänvisningar till platser kan ses som en *kulturell motståndskartografi*. Även om forskningen om tornedalsk identitet har framfört att den tornedalska etniska tillhörigheten i dag är övergripande svensk (Alalehto 2021) överensstämmer inte den diskursiva verkligheten i

det analyserade materialet och skildringen av den tornedalska kulturella gemenskapen entydigt med detta. Den gemensamma nämnaren som framstår ur materialet är i stället en regional identitet som närmar sig den finska kulturella gemenskapen och att det specifikt tornedalska egentligen inte är ett *svenskt* kulturarv, utan just ett *tornedalskt* kulturarv som har en närmare koppling till den finska kulturella gemenskapen än den svenska.

Det sociala rummet som skapas i materialet genom språklig och geografisk representation framhäver just kopplingen mellan den tornedalska och den finska kulturella gemenskapen. Samtidigt är den diskursiva verkligheten avståndstagande från svenskhet, södra Sverige och den svenska kulturella gemenskapen. Anmärkningsvärt i materialet är just den starka kopplingen till det finska kulturarvet som skapas bland annat genom att artikulera platser med språkliga val, men också hur de språkliga valen reflekterar den ambivalens som existerar inom Tornedalen. Inom svensk språkpolitik framställs Tornedalen, tornedalingar och meänkieli å ena sidan som separat från finskan och finskhet, å andra sidan poängteras att meänkieli är nära besläktat med finska. Den yngre generationen tornedalingar som är bosatta på den finska sidan upplever ”riktig” meänkieli som ett svenskt fenomen (Vaattovaara 2009a & 2009b), medan den äldre generationen på svenska sidan upplever dagens meänkieli som ”förstört” på grund av att svenskan har blandats in i allt större utsträckning (Tapio 2010). Trots detta beskriver talarna själva ofta sitt talspråk som just meänkieli, även om de upplever att språket kanske avviker från de definitioner av meänkieli som förekommer inom till exempel samtida svensk språkpolitik.

Det tidigare nämnda begreppet *språklig postkolonial problematik* (Öhman 2016) och identitetsforskningens *motsträvighet* (Hansen 1998) samt *demonstrativa attityd* (Alalehto 2017, 2019a & 2019b) kan vara till hjälp vid försök att förklara de konfliktfyllda inställningarna till begreppet meänkieli och den svenska språk- och minoritetspolitik som berör Tornedalen: oavsett om intentionerna bakom den samtida svenska språkpolitiken är välvilliga, utgör de språkpolitiska texterna ofta svenska myndigheters beskrivningar av Tornedalen, tornedalingar och de regionala språkliga varieteterna och de beskriver framför allt det som meänkieli delvis har utvecklats till genom den tidigare assimilerande språkpolitiken som har bedrivits i Tornedalen. Även om talarna själva eventuellt skulle beskriva sitt språk så som de språkpolitiska dokumenten gör, skapar beskrivningarna en konflikt: samtidigt som det unikt tornedalska legitimeras representerar beskrivningarna svenska staten. Att motsätta sig det som

svenska språkpolitiska dokument och skrivelser framför och förespråkar kan ses som ett slags uttryck för den tornedalska *demonstrativa attityden* (Alalehto 2017, 2019a & 2019b) eller norrländsk *motsträvighet* (Hansen 1998). De minoritets- och språkpolitiska beskrivningarna av Tornedalen, tornedalingarna och deras språk kan eventuellt upplevas som en diskursiv förskjutning som närmar sig svenskhet, eller att utomstående ges makten att definiera innebörden av tornedalskhet. Känslan av etnisk tillhörighet som antingen svensk eller finsk, eller ingetdera och både och, kan vara en bakomliggande orsak till att lokaldebatten om meänkieli versus tornedalsfinska, språk versus dialekt fortfarande pågår och kommer till uttryck i den lokalproducerade samtida populärmusiken.

Som Eriksson (2010) identifierat i bruket av de dubbeltydiga norrländska stereotypierna vill man gärna förknippa det ”norrländska” naturnära, genuina, rediga med Sverige och svenskhet, samtidigt som man genom att exploatera naturresurser förstör just naturen och den naturnära livsstil som förknippas med norra Sverige. Att i samband med svensk språkpolitik till exempel beskriva tornedalingar som svenska eller en av ”sina” nationella minoriteter är en motsvarande diskursiv process: det tornedalska naturnära, genuina och rediga artikuleras med svenskhet, samtidigt som artikulationen fördunklar kopplingen till den finska kulturella gemenskapen. Detta skifte kan även kopplas till en diskursiv förskjutning från välfärdsperspektivets tanke om att ”hela Sverige ska leva” till en neoliberalideologisk inställning där ”hela Sverige ska generera tillväxt”, något som enligt Eriksson (2010, 143–145) är viktigt för uppbyggnaden av en svensk nationell identitet. Sedan den svenska minoritetspolitiken gjort allt fler medvetna om frågor som länge varit aktuella inom Norrland, till exempel samernas markrättigheter och effekterna av klimatförändringar samt exploateringen av naturresurser, kan den diskursiva förskjutningen där minoriteterna i norra Norrland framställs som svenska även tolkas som ett försök att legitimera vidare exploatering av naturresurser i norra Sverige.

Det missnöje som i materialet påtalas över upplevd socioekonomisk orättvisa och som länge har sjudit i norra Sverige i förhållande till södra Sverige kan som sagt ha en del i att stereotyper även framhävs i skildringar som skapas ur ett inifrånperspektiv: att framhäva det som anses stereotypiskt norrländskt blir ett tecken för autenticitet och ett slags ställningstagande mot sydliga maktcentrum. Sett ur denna synvinkel kan till exempel det tornedalska uttrycket ”ei se kannate”, som förekommer i den språkpolitiska kampsången *Nouse, seiso*, till och med uttrycka motstånd

i stället för den uppgivenhet som talesättet hittills förknippats med. Uppgivenheten som i dagsläget ofta artikuleras med tornedalsk mentalitet, till exempel just genom det lokala talesättet ”ei se kannate” (Alalehto 2021 & 2022) framkommer heller inte entydigt i materialet – inte ens i den text där uttrycket explicit används. I samband med språkliga rättigheter är den uppgivna mentaliteten i stället något som ifrågasätts och artikuleras med ”de försvenskade”: de försvenskade säger ”ei se kannate” och har redan gett upp. I den enda låttexten som framförs helt på svenska kan dock en viss uppgivenhet inför monarkin och det sydliga maktcentrumet skönjas.

Om en plats har präglats av språkkonflikter i århundraden är förväntningen att narrativ som berör platsen återspeglar detta. I materialet ingår de förväntade språken, finska varieteter och svenska, men även samiska som ofta inte synliggörs så mycket som det borde göras i Tornedalen samt engelska som artikulerar Tornedalen med ett globalt sammanhang. De finska varieteterna i materialet innehåller relativt lite av de svenska låneord som i dagsläget förknippas med meänkieli. Detta är dock inte överraskande: att meänkieli i sig innehåller variation har redan uppmärksammats i svensk språkpolitik genom beskrivning av olika dialekter. Att kommunicera den variation som meänkieli rymmer torde vara en viktig del i att lösa de inre konflikter som berör språket. Samtidigt kan vägen som den svenska språkpolitiken är inne på, där meänkieli och Tornedalen ofta framställs som ganska avskurna från norra Finland och den historiska kulturella gemenskapen, ha andra effekter än att främja och skydda. Om fokus läggs på att revitalisera det som i dagsläget anses vara unikt tornedalskt och det som meänkieli och svenska Tornedalen har utvecklats till efter gränsdragningen år 1809, utan att samtidigt aktivt lyfta fram den finska kulturella gemenskapen och språkhistorien, löper språket och kulturen eventuellt en risk för fortsatt försvenskning.

Tornedalens språkliga historia påtalas både explicit och implicit i det analyserade materialet, men samtidigt framställs Tornedalen inte främst med fokus på språkkonflikt, utan snarare som gränslöst genom samarbete med finska artister och de geografiska hänvisningar som materialet innehåller. Förutom flerspråkigheten och artikulationerna med globala kulturella strömningar uttrycker materialet tydligt det gränsöverskridande som tidigare historisk musikforskning har lyft fram som särdrag för tornedalsk musik. Genom samarbeten med rapparen Talonpoika Lalli, som profilerat sig som en nordfinsk artist, komikern Jope Ruonansuu från Kemi som är känd

för till exempel karaktären "Lapinmies" (den lappländska mannen) som driver med stereotyper som förknippas med maskulinitet i en nordfinsk kontext, och genom intertextuell koppling till finska Juice Leskinen, följer den samtida populärmusiken i detta fall de tornedalska musiktraditionerna. Dessa gränsöverskridande samarbeten kunde beskrivas som en social praktik som uttrycker det mellanförskap som Bengt Pohjanen (2006) i samband med Tornedalen har kallat för *gränsens tredje rum*, ett slags socialt rum där gränsen erkänns och påtalas, men samtidigt suddas ut.

Om tidigare historisk musikforskning har identifierat de gränsöverskridande folkrörelsernas – väckelsens, nykterhetsrörelsens, arbetarrörelsens – inverkan på den norrbottniska musiken (Hedström & Lindqvist 1990, 56–59; Alatalo 2004, 222–233; Mustakallio 2009, 196–212) kan de ideologiska strömningar och teman som kan urskiljas i det analyserade materialet snarast beskrivas som allmänmänskliga och globala: maktobalansen mellan centrum-periferi, mänskliga rättigheter för dels sexuella och språkliga minoriteter, dels människor som flyr för sina liv och söker skydd, kritiken mot trångsynta könsroller och maskulinitetsideal och oro inför konsekvenserna av klimatförändringar och exploatering av naturresurser. Även reggaens musikaliska migration, hänvisningarna till rastafari, de med Bob Marleys låtar intertextuellt skapade innebörderna och hur dessa artikuleras med *meänkieli* och Tornedalen skapar ett globalt sammanhang som legitimerar upplevelsen av språkligt och kulturellt förtryck i Tornedalen. Översättningarna av Bob Marleys låtar skapar innebörd inte endast genom det textuella, utan även genom att hela musikpraktiken, kulturen och religionen som förknippas med genren artikuleras med en annan kulturell kontext. I det analyserade materialet uttrycks i likhet med norrländsk reggae från inlandet (Arvidsson 2015 & 2017) en specifikt regional identitet genom språk, behandlade teman och hänvisningar till lokal kultur och regionala angelägenheter. Faktumet att till exempel rastafari hänvisas till explicit i flera utav de analyserade låtarna kan i likhet med nordnorska och norrländska reggaepraktiker (Arvidsson 2015 & 2017; Fagerheim 2015) ses som en emotionell identifikation och uttryck för solidaritet med förtryckta folk. Eftersom materialet även uttrycker en tydlig regional identitet handlar det snarare om en ideologisk identifikation som transcenderar nationalitet än om kulturell appropriering.

7 LOPUKSI...

Slutligen: enligt Lefebvres (1991) rumsliga teoretisering är platsskapande processer cirkulära och dynamiska. Representation och imaginära narrativ som rör sig någonstans mellan fakta och fiktion och som hör till det sociala rummet kan forma de materiella och ideologisk-institutionella aspekterna av plats och rum, vilka i sin tur har potentialen att vidare forma det sociala rummet. Både de språkliga och geografiska representationerna av platsen Tornedalen som skapas i materialet närmar sig den finska kulturella gemenskapen som historiskt har varit mer påtaglig. Samtidigt skapar representationerna ett gränsöverskridande sammanhang inom norra Fennoskandien som tar avstånd från de sydliga maktcentrumen genom till exempel ideologiska ställningstaganden och identifikation med andra förtryckta folk.

Det Tornedalen som skildras och skapas i det undersökta materialet välkomnar flyktingar, kritiserar stängda gränser, förespråkar mänskliga rättigheter, röstar för en avveckling av monarkin, ifrågasätter toxisk maskulinitet, uttrycker oro över exploatering av naturresurser och effekten av klimatförändringarna samt solidaritet med förtryckta minoriteter globalt. Även om detta emellanåt görs genom att använda mycket stereotypa framställningar av Tornedalen, tornedalingar och ”det nordliga” över lag, utgör skildringarna samtidigt en motståndskraft mot bilderna av ”det nordliga”. Komplexiteten i hur Tornedalen representeras och skapas i populärkulturellt och -musikaliskt material gör ämnesområdet till ett krävande forskningsobjekt: det kräver både en mycket bred och djup insatthet i en stor mängd både finska och svenska kontextuella faktorer, men även specifikt tornedalska kulturella hänvisningar som kan vara svåra för utomstående att uppfatta.

På grund av denna komplexitet skulle det undersökta ämnet och de många infallsvinklarna eventuellt ha passat bättre i en doktorsavhandling, där även ett större material som inkluderar flera artister kunde behandlas. En striktare begränsning av ämnet och infallsvinklarna hade säkerligen gjort att denna pro gradu-avhandling som texthelhet skulle ha blivit tydligare och enhetligare. Dock hade den kunskap som studien producerar även skapat en begränsade och förenklad bild av det som behandlas. Även om den empiriska delen i förhållande till den teoretiska är av det kortare slaget och analysen följaktligen förblir något ytlig, utgör studien en betydelsefull inledning in i det tidigare orörda forskningsfältet om samtida tornedalsk

populärmusik. Studien producerar även ny kunskap om hur Tornedalen och tornedalingar skildras och hur dessa skildringar stärker nordliga, transnationella samband.

Eftersom den tornedalska musiken inte har undersökts utöver historisk kartläggning av folkmusik finns det mycket tornedalsk musik som är intressant ur ett platsskapande perspektiv, men en avhandling pro gradu rymmer endast en kort analys av ett litet material. Analysen och diskussionen kring resultaten kan endast belysa en liten del av all (populär)musik som skildrar livet i Tornedalen – och tvingas utelämna det mesta. Analysen av materialet kan alltså endast svara på vilken plats som skapas i just det materialet och inleda en diskussion om tornedalskt populärmusikaliskt platskapande. Trots detta vill jag avsluta med att konstatera att man måste börja någonstans och förhoppningsvis kan denna fallstudie vara startskottet för vidare akademiskt intresse. Särskild uppmärksamhet borde till exempel fästas vid tornedalska kärlekssånger. Som tidigare historisk forskning om det tornedalska musikeriet har uppmärksammat har kärlekssånger ofta förbisetts, och tyvärr har detta varit fallet även i denna studie. En stor del av materialet som utelämnades genom avgränsningskriterierna språklig och geografisk representation är just kärlekssånger, vilka i sig är viktiga plats- och identitetsskapande narrativ om man beaktar det tornedalska maskulinitetsidealet och stereotyper som berör ”den nordliga” machokulturen. Vidare forskning som berör språklig representation i tornedalskt musikmaterial kunde med fördel till exempel fokusera på vilka teman och ämnen som behandlas på vilka språk.

Även det gränsöverskridande musikaliska samarbetet i Tornedalen är en intressant aspekt av skapandet av det sociala rummet, eftersom den svenska språk- och minoritetspolitik som berör området har en tydligt svensk synvinkel på främjandet och skyddandet av den regionala kulturella utvecklingen. Eftersom populärmusikaliska framställningar är lättillgängliga och viktiga identitetsskapande och kulturellt mobiliserande medel särskilt inom ungdomskultur är detta ett forskningsområde som borde ges större uppmärksamhet när man undersöker frågor som berör revitalisering av de nationella minoriteternas språk och kultur i Sverige. Även faktumet att populärmusikaliska representationer av norra Norrland och delar av Tornedalen under de senaste åren har nått stora framgångar även i södra Sverige och skapat debatt om huruvida artister har ett ansvar att motarbeta stereotyper och vidga den regionala representationen talar för att det finns ett allmänt intresse för och ett behov av kritisk analys av

”den nordliga” populärmusiken. Majoriteten av ”de nordliga” artisterna slår dock inte igenom söderut, men kan njuta stora framgångar på hemmaplan. Dessa narrativ är minst lika viktiga att undersöka. Hur skildras livet norrut ur inifrånperspektiv och har dessa skildringar och de som framför dem ett ansvar att representera sin hembygd eller region på något särskilt sätt?

Även musikteoretisk forskning om den tornedalska populärmusiken fattas. När man tar sig an akademisk forskning som har med musik, låttexter och dessas potentiella innebördsskapande processer att göra stöter man ganska snabbt på det problematiska i att försöka separera musik och (sång)text från varandra. I musik skapas ju innebörd inte enbart genom sångtext och kontext, utan tveklöst även i det rent musikaliska, som till exempel melodi, tempo och tonart. Hur ska man förhålla sig till detta om man som forskare inte har musikteoretisk kunskap och bakgrund, men vill ta sig an ett musikaliskt material? Diskussionen om vad en disciplin ”bör” fokusera på är nog bekant inom de flesta forskningsområden: ska språkvetenskapen till exempel koncentrera sig på att kartlägga inomspråkliga, grammatiska fenomen och litteraturvetenskapen på inomtextuella analyser, och bortse från sociologiska eller kontextuella aspekter, som människors språkbruk och de effekter som berättelser har på världen? Den svartvita synen på att musikforskning alltid måste beakta det rent musikteoretiska kan i sin problematik jämföras med synen på språkvetenskap som något som endast ska undersöka grammatik, eller att litteraturvetenskapen inte ska sträcka sig utanför själva texten. Det rent musikaliska – och hur låttexter och lyrik framförs i samklang med det – är ett kommunikativt element som absolut inte bör underskattas och det musikteoretiska perspektivet kunde onekligen bidra med intressanta insikter även vad gäller materialet i denna studie. Forskningsfältet är alltså öppet för många olika infallsvinklar och förhoppningsvis kommer ämnet att väcka ett större akademiskt intresse i framtiden.

KÄLLOR

- Aho, Marko & Kärjä, Antti-Ville 2007. Johdanto. I: *Populaarimusiikin tutkimus*. Redaktörer: Marko Aho & Ville-Antti Kärjä. Tampere: Vastapaino. S. 7–34.
- Alakoski, Susanna 2006. *Svinalängorna*. Stockholm: Bonniers.
- Alalehto, Tage & Sköld, Tryggve 2014. Knapsu. I: *Tornionlaakson vuosikirja Tornedalens årsbok 2013–2014*. Chefredaktör: Henry Barsk. Redaktörer: Tapio Salo, Kyösti Satokangas och Minna Lehtola. Haparanda-Torneå: Tornedalsrådet och Nordkalottens kultur- och forskningscentrum. S. 30–42.
- Alalehto, Tage 2017. Den tornedalska identiteten i Sverige – finns den? I: *Tornionlaakson vuosikirja 2015–2017: Tornedalens årsbok 2015–2017*. Redaktörer: Henry Barsk, Tapio Salo och Kyösti Satokangas. Haparanda: Tornedalsrådet. Tillgänglig på: urn:nbn:se:umu:diva-138829. S. 12–45.
- Alalehto, Tage 2019a. Identitet och identitetspolitik hos tornedalingar. I: *Tornionlaakson vuosikirja Tornedalens årsbok 2018–2019*. Redaktör: Titta Kallio-Seppä. Haparanda: Tornedalsrådet/Nordkalottens kultur- och forskningscentrum. S. 118–127.
- Alalehto, Tage 2019b. Den tornedalska identiteten – en klasslogisk analys. I: *Tornionlaakson vuosikirja Tornedalens årsbok 2018–2019*. Redaktör: Titta Kallio-Seppä. Haparanda: Tornedalsrådet/Nordkalottens kultur- och forskningscentrum. S. 136–142.
- Alalehto, Tage 2021. *Tornedalsk identitet*. Luleå: Tornedalica.
- Alalehto, Tage 2022. *Försvenskningen av Tornedalen – Dess socioekonomiska och kulturella konsekvenser*. Luleå: Tornedalica.
- Alatalo, Hasse 2004. *Ängens fågel – visor och låtar i Norrbottens finnbygder 1677–1984 / Nurmen lintu – lauluja ja tansikappalheita Pohjoisruottin suomiseutuissa*. Värnamo: Arena.
- Andersson, Daniel 2020. Indigenous Place-Names in (Post)colonial Contexts: The Case of Ubmeje in Northern Sweden. I: *Scandinavian Studies*. 2020, vol. 92, nr 1. S. 104–126.
- Arola, Laura 2006. Asenteellista menoa – tornionlaaksolaiset nuoret ja vähemmistökieli. I: *TUTKIELMIA VÄHEMMISTÖKIELISTÄ JÄÄMERELTÄ LIIVINRANTAAN: Vähemmistökielten tutkimus- ja koulutusverkoston raportti V*. Redaktörer: Olga Haurinen & Helena Sulkala. Oulu: Oulun yliopisto. S. 15–29.
- Arola, Laura; Kunnas, Niina & Winsa, Birger 2010. *Meänkieli in Sweden: An Overview of a Language in Context*. Redaktör: Johanna Laakso. Mainz, Germany: European Language Diversity for all (ELDIA).
- Arvidsson, Alf 2008. *Musik och politik hör ihop – Diskussioner, ställningstaganden och musikskapande 1965–1980*. Etnologiska skrifter, Umeå universitet, nr 46. Umeå: Umeå universitet.

- Arvidsson, Alf 2015. Lokala scener och regionala identiteter Motstånd och vemod som tecken för lokal kultur. I: *Musikk, folk og landskap*. Redaktörer: Paal Fagerheim och Ove Larsen. Stamsund: Orkana Akademisk. S. 51–64.
- Arvidsson, Alf 2017. Vemod och motstånd – fattigdom, friskhet och fjäll: Norrländska subjektpositioner och emotionella landskap inom populärmusiken. I: *Brännpunkt Norrland – Perspektiv på en region i förändring*. Redaktörer: Anders Öhman och Bo Nilsson. Umeå: Bokförlaget h:ström. S. 11–39.
- Arvola, Oiva 2002. Paikallinen kulttuuri ja matkailuvirrat. I: *Tornedalens årsbok 2002*. Chefredaktör: Henri Nordberg. Haparanda: Tornedalsrådet/Tornedalens Landskapsmuseum. S. 70–75.
- Bauer, Jenny 2018. Thirddings, Representations, Reflections: How to Grasp the Spatial Triad. I: *Perspectives on Henri Lefebvre: Theory, Practices And (Re)Readings*. Redaktörer: Jenny Bauer och Robert Fischer. Berlin/München/Boston: Walter de Gruyter GmbH.
- Bennett, Andy 2000. *Popular Music and Youth Culture – Music, Identity and Place*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, London, New York, N.Y.: Macmillan Press Ltd/Inc.
- Bennett, Andy 2004. Music, Space and Place. I: *Music, Space and Place – Popular Music and Cultural Identity*. Redaktörer: Sheila Whiteley, Andy Bennett & Stan Hawkins. Aldershot: Ashgate. S. 2–7.
- Borg, Kristian 2016. Förord: Den finska erfarenheten värker. I: *Finnjävlar*. Redaktör: Kristian Borg. Stockholm: Verbal förlag. S. 14–25.
- Boström, Anders & Ekersund, Jonathan 2020. *MED RÖTTERNA DÄR UPPE: En studie om identitetsförändring hos tornedalingar*. Kandidatuppsats. Umeå: Umeå universitet. Tillgänglig på: urn:nbn:se:umu:diva-174548 [Hämtad: 21.11.2023]
- Burlin, Toivo 2008. *Det imaginära rummet – Inspelningspraxis och produktion av konstmusikfonogram i Sverige 1925–1983*. Doktorsavhandling. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Burlin, Toivo 2015. Musik av Urminnes Hävd Perspektiv på Norrlåtars fonogramproduktion 1974–1994. I: *Musikk, folk og landskap*. Redaktörer: Paal Fagerheim och Ove Larsen. Stamsund: Orkana Akademisk. S. 201–36.
- Catomeris, Christian 2004. *Det ohyggliga arvet: Sverige och främlingen genom tiderna*. Stockholm: Ordfront.
- Chartier, Daniel 2019. Vad är föreställningarna om det nordliga? Etiska principer. Översatt från franska till svenska av Elin Svahn. I: *Mikä on kuviteltu pohjoinen? Eettisiä periaatteita*. Tillgänglig på: <https://nord.uqam.ca/publication/mika-kuviteltu-pohjoinen-eettisia-periaatteita> [Hämtad: 14.11.2023] S. 115–136.

- Clarkeburn, Henriikka & Mustajoki, Arto 2007. *Tutkijan arkipäivän etiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Connell, John & Gibson, Chris 2003. *Sound Tracks: Popular Music, Identity and Place*. London: Routledge.
- Darwin Holmes, Andrew Gary 2020. Researcher Positionality – A Consideration of Its Influence and Place in Qualitative Research - A New Researcher Guide. I: *Shanlax International Journal of Education*, vol. 8, nr 4. Tillgänglig på: <https://doi.org/10.34293/education.v8i4.3232> [Hämtad: 21.11.2023] S. 1–10.
- Dir. 2020:29. Uppgörelse med historiska kränkningar och övergrepp mot tornedalingar, kväner och lantalaiset. Kommittédirektiv från Kulturdepartementet. Publicerad 23.3.2020. Tillgänglig på: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2020/03/dir.-202029> [Hämtad 10.7.2023]
- Dir. 2021:49. Tilläggsdirektiv till Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset (Ku 2020:01). Kommittédirektiv från Kulturdepartementet. Publicerad 24.6.2021. Tillgänglig på: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2021/06/dir.-202149> [Hämtad: 10.7.2023]
- Dir. 2021:103. Kartläggning och granskning av den politik som förts gentemot samerna och dess konsekvenser för det samiska folket. Kommittédirektiv från Kulturdepartementet. Publicerad 4.11.2021. Tillgänglig på: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2021/11/dir.-2021103> [Hämtad: 10.7.2023]
- Dir. 2023:15. Tilläggsdirektiv till Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset (Ku 2020:01). Kommittédirektiv från Kulturdepartementet. Publicerad 1.2.2023. Tillgänglig på: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2023/02/dir.-202315/> [Hämtad: 10.7.2023]
- DN 11.3.23. Motorsåg, älg och öl på lågkulturens temakväll med Hooja i Sundsvall. Musikrecension skriven av Po Tidholm i *Dagens Nyheter*. Publicerad 11.3.2023. Tillgänglig på: <https://www.dn.se/kultur/motorsag-alg-och-ol-pa-lagkulturens-temakvall-med-hooja-i-sundsvall/> [Hämtad 23.10.2023]
- Edlund, Lars-Erik 2013. Språklig mångfald i södra lappmarken. I: *Morfars karta visar vägen. Ett urval språkvetenskapliga texter 1979–2013 av Lars-Erik Edlund*. Festskrift redigerad av Roger Jacobsson. Umeå: Kungl. Skytteanska Samfundets Handlingar 67. S. 363–372.
- Elenius, Lars 2001. *Både finsk och svensk: Modernisering, nationalism och språkförändring i Tornedalen 1850–1939*. Doktorsavhandling. Umeå: Umeå universitet.
- Elenius, Lars; Lantto, Patrik & Enbuske, Matti 2009. *Fredens konsekvenser: samhällsförändringar i norr efter 1809*. Luleå: Luleå tekniska universitet.
- Elenius, Lars 2010. Identitetit Tornionlaaksossa/Identiteter i Tornedalen. I: *Raja 200 – Gränsen 200 Tornionlaakson vuosikirja Tornedalens årsbok 2008–2010*. Chefredaktör:

- Henri Nordberg. Redaktör: Titta Kallio-Seppä. Översättning: Anne Halme. Luleå: Tornedalsrådet & Tornedalens landskapsmuseum. S. 329–354.
- Elenius, Lars; Tjelmeland, Hallvard; Lähteenmäki, Maria; Golubev, Alexey; Niemi, Einar & Salo, Matti 2015. *The Barents Region: a transnational history of subarctic Northern Europe*. Oslo: Pax forlag.
- Elenius, Lars 2016. Statlig minoritetspolitik i Sverige. I: *Mer än ett språk: En antologi om flerspråkigheten i norra Sverige*. Redaktörer Eva Westergren och Hans Åhl. Lund: Studentlitteratur. S. 56–75.
- Eriksson, Madeleine 2010. *(Re)producing a periphery – Popular representations of the Swedish North*. Doktorsavhandling. Umeå: Umeå universitet. Tillgänglig på: urn:nbn:se:umu:diva-36502 [Hämtad: 21.11.2023]
- Fagerheim, Paal 2015. Rap og reggae under nordlyset Populærmusikk, steder og musikalsk migrasjon. I: *Musikk, folk og landskap*. Redaktörer: Paal Fagerheim och Ove Larsen. Stamsund: Orkana Akademisk. S.157–174.
- Fagerheim, Paal & Larsen, Ove 2015. *Musikk, folk og landskap*. Stamsund: Orkana Akademisk.
- Gröndahl, Satu; Hellberg, Matti & Ojanen, Mika 2002. Den tornedalska litteraturen. I: *Litteraturens gränsland: invandrar- och minoritetslitteratur i nordisk perspektiv*. Redaktör: Satu Gröndahl. Uppsala: Uppsala universitet.
- Hall, Stuart 1999. *Identiteetti*. Redaktörer och översättning till finska: Mikko Lehtonen och Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.
- Hansegård, Nils-Erik 2016. En återblick på begreppet halvspråkighet. I: *Mer än ett språk: En antologi om flerspråkigheten i norra Sverige*. Redaktörer Eva Westergren och Hans Åhl. Lund: Studentlitteratur. S. 171–196.
- Hansen, Kjell 1998. *Välfärdens motsträviga utkant: lokal praktik och statlig styrning i efterkrigstidens nordsvenska inland*. Doktorsavhandling. Lund: Lunds universitet.
- HB 2020a. Vi har inte känt oss förtryckta. Opinionsinlägg i *Haparandabladet*. Publicerad 12.5.2020. Tillgängligt på: <https://hbwebben.se/vi-har-inte-kant-oss-fortryckta/> [Hämtad 3.7.2023]
- HB 2020b. Tornedalingar har nog ändå varit förtryckta!. Opinionsinlägg i *Haparandabladet*. Publicerad 19.5.2020. Tillgängligt på: <https://hbwebben.se/tornedalingar-har-nog-anda-varit-fortryckta/> [Hämtad 3.7.2023]
- HB 2020c. STR-T sprider fördomar om tornedalingar. Opinionsinlägg i *Haparandabladet*. Publicerad 22.5.2020. Tillgängligt på: <https://hbwebben.se/str-t-sprider-fordomar-om-tornedalingar/> [Hämtad 3.7.2023]

- HB 2020d. Språkfrågan är inte det centrala. Opinionsinlägg i *Haparandabladet*. Publicerad 26.5.2020. Tillgängligt på: <https://hbwebben.se/replik-sprakfragan-ar-inte-det-centrala/> [Hämtad 3.7.2023]
- HB 2020e. Språket är själva grunden. Opinionsinlägg i *Haparandabladet*. Publicerad 26.5.2020. Tillgängligt på: <https://hbwebben.se/replik-spraket-ar-sjalva-grunden/> [Hämtad 3.7.2023]
- HB 2020f. Fel om skallmätningar och försvenskingsprocessen. Opinionsinlägg i *Haparandabladet*. Publicerad 5.6.2020. Tillgängligt på: <https://hbwebben.se/fel-om-skallmatningar-och-forsvenskningsprocessen/> [Hämtad 3.7.2023]
- HB 2020g. Försvenskningen präglar tornedalingen än idag. Opinionsinlägg i *Haparandabladet*. Publicerad 12.6.2020. Tillgängligt på: <https://hbwebben.se/forsvensknigen-praglar-tornedalingen-an-idag/> [Hämtad 3.7.2023]
- HB 2020h. Replik: Språket var gratisbiljetten. Opinionsinlägg i *Haparandabladet*. Publicerad 30.6.2020. Tillgängligt på: <https://hbwebben.se/replik-spraket-var-gratisbiljetten/> [Hämtad 3.7.2023]
- HB 2020i. Replik: Minoritetspolitiken är ett erbjudande. Opinionsinlägg i *Haparandabladet*. Publicerad 3.7.2020. Tillgängligt på: <https://hbwebben.se/replik-minoritetspolitiken-ar-ett-erbjudande/> [Hämtad 3.7.2023]
- HB 2021a. Kortsiktiga och egoistiska maktambitioner förstör STR-T. Opinionsinlägg i *Haparandabladet*. Publicerad 4.5.2021. Tillgängligt på: <https://hbwebben.se/kortsiktiga-och-egoistiska-maktambitioner-forstor-str-t/> [Hämtad 3.7.2023]
- HB 2021b. Därför lämnar jag STR-T. Opinionsinlägg i *Haparandabladet*. Publicerad 28.5.2021. Tillgängligt på: <https://hbwebben.se/darfor-lamnar-jag-str-t/> [Hämtad 3.7.2023]
- HB 2021c. Vi ska vara stolta över vårt språk. Opinionsartikel i *Haparandabladet* skriven av Örjan Pekka, ledarskribent. Publicerad 2.7.2021. Tillgänglig på: <https://hbwebben.se/vi-ska-vara-stolta-over-vart-sprak/> [Hämtad 3.7.2023]
- HB 2021d. Mystiken kring Tornedalingarnas Triksförbund. Opinionsinlägg i *Haparandabladet*. Publicerad 31.8.2021. Tillgängligt på: <https://hbwebben.se/mystiken-kring-tornedalingarnas-triksforbund/> [Hämtad 3.7.2023]
- HBL 26.7.2019. Laxdöd i Torne älv utreds – de första döda laxarna observerades redan i juni. Artikel i *Hufvudstadsbladet*. Publicerad 26.7.2019. Tillgänglig på: <https://www.hbl.fi/artikel/23a85caa-25c8-4042-bfb3-cbd4d4ad8357> [Hämtad 14.11.2023]
- Hederyd Olof; Alamäki, Yrjö & Kenttä, Matti 1991. *Tornionlaakson historia 1 – Jääkaudelta 1600-luvulle*. [Haaparanta]: Tornionlaakson kuntien historiakirjatoimikunta.

- Hederyd Olof & Alamäki, Yrjö 1993. *Tornionlaakson historia 2 – 1600-luvulta vuoteen 1809*. [Haaparanta]: Tornionlaakson kuntien historiakirjatoimikunta.
- Hedström, Lars & Lindqvist, Svante 1990. *Folkmusiken i Norrbotten*. Luleå: Norrbottens museum.
- Heith, Anne 2012a. Aesthetics and Ethnicity: The Role of Boundaries in Sámi and Tornedalian Art. I: *Whiteness and Postcolonialism in the Nordic Region: Exceptionalism, Migrant Others and National Identities*. Redaktörer: Kristín Loftsdóttir och Lars Jensen. Farnham & Burlington: Ashgate. S. 159–173.
- Heith, Anne 2012b. Platsens sanning: performativitet och gränsdragningar i tornedalsk litteraturhistoria och grammatik. I: *Nordlit*, nr 30. Tillgänglig på: <https://doi.org/10.7557/13.2373> [Hämtad: 18.9.2023] S. 71–86.
- Heith, Anne 2013. Challenging and Negotiating National Borders: Sámi and Tornedalian AlterNative Literary History. I: *Crossing Borders, Dissolving Boundaries*. Redaktör: Hein Viljoen. Amsterdam, New York: Rodopi. Tillgänglig på: https://doi.org/10.1163/9789401209083_005 [Hämtad: 21.11.2023] S. 75–91.
- Heith, Anne 2015. Anticolonial and Postcolonial De-/Constructions of the Nation: Ethnonational Mobilisation in Meänmaa. I: *Battles and Borders: Perspectives on Cultural Transmissions and Literature in Minor Language Areas*. Redaktörer: Petra Broomans, Goffe Jensma, Ester Jiresch, Janke Klok och Roald van Elswijk. Groningen: Barkhuis. S. 153–174.
- Heith, Anne 2016a. Postcolonial, Transnational, Literary Fields: Sámi and Tornedalian Counter-Histories. I: *Joutsen/Svanen: Yearbook of Finnish Literary Research*. Tillgänglig på: <urn:nbn:se:umu:diva-133040> [Hämtad: 18.9.2023] S. 44–57.
- Heith, Anne 2016b. Avkolonisering och väckelse: Laestadianismens roll i nutida samiska och tornedalska texter - presentation av ett RJ Sabbatical-projekt. I: *Tidskrift för litteraturvetenskap*, vol. 46, nr 3-4. S. 119–126.
- Heith, Anne 2016c. Uppgörelsen med skammen över den egna kulturen och negativa självbilder: om kön och etnicitet i samisk och tornedalsk litteratur. I: *Nordisk kvinnolitteraturhistoria på nätet*. Redaktörer: Anne-Marie Mai och Anita Frank Goth. Syddansk Universitet. Tillgänglig på: <urn:nbn:se:umu:diva-128369> [Hämtad: 18.9.2023]
- Heith, Anne 2017. Populärfilm och kulturell homogenisering: Elina, som om jag inte fanns. I: *Brännpunkt Norrland – Perspektiv på en region i förändring*. Redaktörer: Anders Öhman och Bo Nilsson. Umeå: Bokförlaget h:ström. S. 40–64.
- Heith, Anne 2018a. *Laestadius and Laestadianism in the contested field of cultural heritage: a study of contemporary Sámi and Tornedalian texts*. Umeå: Umeå University & The Royal Skyttean Society. Tillgänglig på: <urn:nbn:se:umu:diva-144785> [Hämtad 16.9.2023]

- Heith, Anne 2018b. Ethnofuturism and Place-Making: Bengt Pohjanen's Construction of Meänmaa. I: *Journal of Northern Studies*, vol. 12, nr 1. Tillgänglig på: [urn:nbn:se:umu:diva-152178](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:se:umu:diva-152178) [Hämtad: 18.9.2023] S. 93–109.
- Heith, Anne 2019. Kultur och platskapande: samiska och tornedalska motberättelser. I: *Spaningar i kultursektorn*. Umeå: Umeå universitet. Tillgänglig på: [urn:nbn:se:umu:diva-163609](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:se:umu:diva-163609) [Hämtad 16.9.2023] S. 115–133.
- Heith, Anne 2020. *Experienced Geographies and Alternative Realities: Representing Sápmi and Meänmaa*. Göteborg/Stockholm: Makadam Publishers.
- Hjertström, Lars-Erik 2001. ”I skolen komma in!” – Försvenskningen av Tornedalen. I: *Törnroslandet: om tillhörighet och utanförskap*. Redaktör: Irka Cederberg, Norrköping: Integrationsverket. S. 23–38.
- Huss, Leena 1999. *Reversing Language Shift in the Far North: Linguistic Revitalization in Northern Scandinavia and Finland*. Studia Uralica Upsaliensia 31. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Hyltenstam, Kenneth 2016. Begreppen språk och dialekt och meänkielis status som eget språk. I: *Mer än ett språk: En antologi om flerspråkigheten i norra Sverige*. Redaktörer: Eva Westergren och Hans Åhl. Lund: Studentlitteratur. S. 237–282.
- ISOF 2021. Språklagen. Institutet för språk och folkminne. Uppdaterad 28 maj 2021. Tillgänglig på: <https://www.isof.se/lar-dig-mer/kunskapsbanker/lar-dig-mer-om-sprakpolitik-och-spraklagar/spraklagen> [Hämtad: 25.10.2023]
- ISOF 2023a. Din rätt till meänkieli. Institutet för språk och folkminne. Uppdaterad 21 juni 2023. Tillgänglig på: <https://www.isof.se/nationella-minoritetsprak/meankieli/din-ratt-till-meankieli> [Hämtad 6.7.2023]
- ISOF 2023b. Språket meänkieli. Institutet för språk och folkminne. Uppdaterad 21 juni 2023. Tillgänglig på: <https://www.isof.se/nationella-minoritetsprak/meankieli/lar-dig-mer-om-meankieli/sprak-et-meankieli> [Hämtad 6.7.2023]
- ISOF 2023c. Meänkieli nu och då. Institutet för språk och folkminne. Uppdaterad 21 juni 2023. Tillgänglig på: <https://www.isof.se/nationella-minoritetsprak/meankieli/lar-dig-mer-om-meankieli/meankieli-nu-och-da> [Hämtad 6.7.2023]
- Jama, Olavi 1995. Haaparannan lukkiosta Sipirjaan. Tornionlaakson kirjallisuus kahden kansalliskirjallisuuden marginaalissa. I: *Marginalia ja kirjallisuus: Ääniä suomalaisen kirjallisuuden reunoilta*. Redaktör: Matti Savolainen. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. S. 93–144.
- Jaworski, Adam & Thurlow, Crispin 2011. Introducing Semiotic Landscapes. I: *Semiotic Landscapes: Language, Image, Space*. Redaktörer: Adam Jaworski och Crispin Thurlow. London: Continuum. Tillgänglig på: https://www.academia.edu/9345007/Introducing_semiotic_landscapes [Hämtad: 21.11.2023] S. 1–40.

- Johansson i Backe, Kerstin 1978. *Som om jag inte fanns*. Stockholm: Awe/Gebers.
- Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 2000. *Diskurssianalyysin aakkoset*. 2. upplagan. Tampere: Vastapaino.
- Jukarainen, Pirjo 2000. *Rauhan ja raudan rajoilla: nuorten tilallis- ja identiteettipoliittisia maailmanjäsenyyksiä Suomen ja Venäjän sekä Ruotsin ja Suomen rajojen tuntumassa*. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Junttila, Arto 2003. *Poppia Väylän pyörtheistä – Välähdyksiä Tornion keyyen musiikin historiasta*. [Oulu: Arto Junttila].
- Junttila, Arto 2014. *Poppia Väylän pyörtheistä II: Musiikkijuttuja Tornionlaaksosta 1600-luvun Antti Keksistä 2000-luvun Lordiin*. [Rovaniemi]: Väyläkirjat.
- Junttila, Arto 2018. *Musa-Lappi – Muinaiskaivauksia ja vinyylin rahinaa nuoren rytmin juurilta*. [Torneå: Arto Junttila].
- Karlsson, Ingrid 2006. *Tornedalsk identitet: En studie om identiteter och deras påverkan på synen av den svenska staten*. C-uppsats. Tillgänglig på: urn:nbn:se:kau:diva-618 [Hämtad: 21.11.2023]
- Korhonen, Olavi 2016. Samiska ortnamn. I: *Samiska rötter – Släktforska i svenska Sápmi*. Handbok 12. Redaktörer: Per Axelsson, Elisabeth Engberg, Patrik Lantto och Maria J. Wisselgren. Stockholm: Sveriges släktforskarförbund. S. 89–104.
- Kärki, Kimi 2020. Performing National Identities. I: *Made in Finland: Studies in Popular Music*. Redaktörer: Toni-Matti Karjalainen och Kimi Kärki. New York: Routledge. Tillgänglig på: <https://doi-org.libproxy.tuni.fi/10.4324/9780429277429> [Hämtad: 14.11.2023] S. 201–216.
- Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal 1985. *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. Översatt till engelska av Winston Moore och Paul Cammack. London: Verso Books.
- Lag 2009:742. Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Tillgänglig på: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2009724-om-nationella-minoriteter-och_sfs-2009-724/ [Hämtad: 21.11.2023]
- Ledman, Anna-Lill 2015. Turning the Gaze from 'Them' to 'Us'. Challenging the Mainstream in Indigenous Research. I: *Under the Same Sun: Parallel Issues and Mutual Challenges for Sami and Sami Peoples and Research*. Redaktörer: Peter Sköld, Moa Sandström och Maitseo Bolaane. Umeå: Vaartoe/Centre for Sami Research (CeSam). S. 159–168.
- Lefebvre, Henri 1991. *The Production of Space*. Originaltitel: *La production de l'espace*. Översättning från franska till engelska: Donald Nicholson-Smith. Oxford: Blackwell Publishing.

- Leppänen, Sirpa & Pietikäinen, Sari 2010. Urban Rap goes to Arctic Lapland: Breaking Through and Saving the Endangered Inari Sámi Language. I: *Language and the Market*. Redaktörer: Helen Kelly-Holmes och Gerlinde Mautner. Basingstoke: Palgrave Macmillan. Tillgänglig på: https://doi.org/10.1007/978-0-230-29692-3_13 [Hämtad: 21.11.2023] S. 148–158.
- Livsmedelsverket 2023. Laxdöden i Torne älv. Uppdaterad 10.8.2023. Tillgänglig på: <https://www.ruokavirasto.fi/sv/djur/djurhalsa-och-sjukdomar/djursjukdomar/vilda-djur/laxdoden-i-torne-aly/> [Hämtad: 14.11.2023]
- Ljuslinder, Karin 2017. En åldrande befolkning i Norrland. Nyhetspressens berättelser. I: *Brännpunkt Norrland – Perspektiv på en region i förändring*. Redaktörer: Anders Öhman och Bo Nilsson. Umeå: Bokförlaget h:ström. S. 65–84.
- Lukasevangeliet 9: 10–17. Mat åt fem tusen män. Tillgänglig på: <https://www.svenskbibel.se/luk9/> [Hämtad: 21.11.2023]
- Mantila, Harri 1992. *Ei tääläkhän senthän jokhaishen sanhan hootakhan panna: Jälkitavujen vokaalienvälisen h:n variaatio peräpohjalaisissa murteissa*. Väitöskirja. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Marten, Heiko F., Van Mensel, Luke, & Gorter, Durk, 2012. Studying Minority Languages in the Linguistic Landscape. I: *Minority Languages in the Linguistic Landscape*. Redaktörer: Durk Gorter, Heiko F. Marten och Luke Van Mensel. Basingstoke: Palgrave-MacMillan. S. 1–15.
- Medium 13.7.23. Om Po Tidholm och Hooja. Blogginlägg skrivet av Oscar Sedholm. Tillgänglig på: <https://medium.com/@oscarsedholm/om-po-tidholm-och-hooja-aaf511fe32e> [Hämtad: 23.10.23]
- Merrifield, Andy & Muschamp, Herbert 2006. *Henri Lefebvre: a Critical Introduction*. New York: Routledge.
- Minoritet.se 2022. Meänkieli - ett språk under ständig utveckling. Uppdaterad 20.10.2023. Tillgänglig på: <https://www.minoritet.se/Meankieli-ett-sprak-under-standig-utveckling> [Hämtad: 7.7.2023]
- Mustakallio, Marja 2009. *MUSIIKKIA RAJALLA – Sata vuotta tornionlaaksolaista musiikkielämä*. Suomen Etnomusikologisen Seuran julkaisuja nro 18. Tornio: Arktinen Ajatus.
- Niemi, Mikael 2000. *Populärmusik från Vittula*. Stockholm: Norstedt.
- Nordberg, Henri 2002. *Tornedalens årsbok 2002*. Chefredaktör: Henri Nordberg. Haparanda: Tornedalsrådet/Tornedalens Landskapsmuseum.
- Norran 15.7.23. Banan, melon har Tidholm ätit för mycket citron?. Ledare skriven av Malin Lernfelt för *Norran*. Publicerad: 15.7.2023. Tillgänglig på: <https://norran.se/ledare/artikel/banan-melon-har-tidholm-atit-for-mycket-citron/rgn3eexl> [Hämtad: 23.10.23]

- Norrby, Catrin & Håkansson, Gisela 2015. *Introduktion till sociolingvistik*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- NS 2021. Nykysuomen sanakirja. Näköispainos. Tillgänglig på:
https://www.kotus.fi/nyt/uutistekstit/kotuksen_uutiset/kotuksen_uutiset_2021/nykysuomen_sanakirja_nyt_verkossa.35653.news [Hämtad: 14.11.2023]
- Pekkari, Karl 2016. Meänkieli som hemspråk i skolan genom åren. I: *Mer än ett språk: En antologi om flerspråkigheten i norra Sverige*. Redaktörer: Eva Westergren och Hans Åhl. Lund: Studentlitteratur. S. 145–170.
- Persson, Curt 2018. "Då var jag som en fånge." *Statens övergrepp på tornedalingar och meänkielitalande under 1800- och 1900-talet*. Publicerad den 9 april 2018. Tillgänglig på: <https://str-t.com/da-var-jag-som-en-fange-statens-overgrepp-pa-tornedalingar-och-meankielitalande-under-1800-och-1900-talet/> [Hämtad: 10.7.2023]
- Pettersson, Richard 2021. *Kulturell turism – En historisk översikt och analys om kulturarvsturism i Sverige*. Umeå: h:ström – Text & Kultur.
- Phan, Nhan 2021. Memories and semiotic resources in place-making. A case study in the Old Quarter in Hanoi, Vietnam. I: *Linguistic Landscape*, vol. 7, nr.1. Tillgänglig på: <https://doi.org/10.1075/ll.19005.pha> [Hämtad: 14.11.2023] S. 86–115.
- Poch, Daniela & Poch, Arcadi 2018. *Artivism*. Great Britain: Carpet Bombing Culture.
- Pohjanen, Bengt 2006. *Gränsens tredje rum – Krönikor från Tornedalen*. Överkalix: Barents Publisher.
- Pohjanen, Bengt & Johansson, Kirsti 2007. *Den tornedalsfinska litteraturen – Från Kexi till Liksom*. Överkalix: Barents Publisher.
- Pohjanen, Bengt & Johansson, Kirsti 2009. *Den tornedalsfinska litteraturen – Från Kalkkima till Hilja Byström*. Överkalix: Barents Publisher.
- Pohjanen, Bengt 2022. *Meänkieli – Grammatik, lärobok, historik, texter*. Överkalix: Barents Publisher. Tillgänglig på: <https://www.isof.se/lar-dig-mer/skolwebben/meankieli---grammatik-larobok-historia-texter> [Hämtad 30.8.2023]
- Poromaa Isling, Pär 2020. Tornedalian teachers' and principals' in the Swedish education system: exploring decolonial pockets in the aftermaths of 'Swedification'. I: *Nordic Journal of Comparative and International Education (NJCIE)*, vol. 4, nr 1. Tillgänglig på: DOI: 10.7577/njcie.3535 [Hämtad: 21.11.2023] S. 84–101.
- Projekt Sommarsiken, s.d. Projektets hemsida. Tillgänglig på:
<https://sommarsik.wordpress.com/> [Hämtad: 6.11.2023]
- Prokkola, Eeva-Kaisa & Ridanpää, Juha 2011. Following the plot of Bengt Pohjanen's Meänmaa: narrativization as a process of creating regional identity. I: *Social & Cultural*

- Geography*, vol. 12, nr 7. Tillgänglig på: DOI:10.1080/14649365.2011.615666 [Hämtad: 14.11.2023] S. 775–791.
- Prop. 1998/99:143. Nationella minoriteter i Sverige. Publicerad den 10 juni 1999. Uppdaterad den 2 april 2015. Tillgänglig på: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/1999/06/prop.-199899143> [Hämtad: 5.5.2023]
- Pudas, Petra 2005. *Veteen piirretty viiva. Kansallisen identiteetin diskursseja Tornionlaaksossa*. Pro gradu -tutkielma. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Ridanpää, Juha 2005. *Kuvitteellinen pohjoinen – Maantiede, kirjallisuus ja postkoloniaalinen kritiikki*. Väitöskirja. Nordia Geographical Publications, Volume 34: 2. Oulu: Oulun yliopisto.
- Ridanpää, Juha 2007. Laughing at northernness: postcolonialism and metafictional irony in the imaginative geography. I: *Social & Cultural Geography*, vol. 8, nr 6. Tillgänglig på: DOI:10.1080/14649360701712677 [Hämtad: 24.7.2023] S. 907–928.
- Ridanpää, Juha 2014. Politics of literary humour and contested narrative identity (of a region with no identity). I: *Cultural geographies*, vol. 21, nr 4. Tillgänglig på: DOI:10.1177/1474474014525054 [Hämtad: 14.11.2023] S. 711–726.
- Ridanpää, Juha 2017. Huumori ja meänkielisten tilallinen identiteetti. I: *Elore*, vol. 24, nr 1/2017. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. Tillgänglig på: <https://journal.fi/elore/article/view/79279/40181> [Hämtad: 14.11.2023] S. 1–21.
- Ridanpää, Juha 2018. Why save a minority language? Meänkieli and rationales of language revitalization. I: *Fennia*, vol. 196, nr 2. Tillgänglig på: DOI:10.11143/fennia.74047 [Hämtad: 14.11.2023] S. 187–203.
- Ruotsala, Helena 2014. Rajan asukas keinot keksii. I: *Tornionlaakson vuosikirja Tornedalens årsbok 2013–2014*. Chefredaktör: Henry Barsk. Redaktörer: Tapio Salo, Kyösti Satokangas, Minna Lehtola. Haparanda-Torneå: Tornedalsrådet och Nordkalottens kultur- och forskningscentrum. S. 43–60.
- Rönnlund, Maria & Tollefsen, Aina 2016. *Rum: Samhällsvetenskapliga perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Sandström, Moa 2020. *Dekoloniseringskonst: Artivism i 2010-talets Sápmi*. Doktorsavhandling. Umeå: Umeå universitet.
- SAOL 2015. Svenska Akademiens ordlista. Tillgänglig på: <https://svenska.se/> [Hämtad: 14.11.2023]
- SES 2023. Suomen etymologinen sanakirja. Tillgänglig på: <https://kaino.kotus.fi/ses/> [Hämtad: 20.11.2023]
- Sjöstedt Landén, Angelika 2017. En berättelse om motstånd mot gruvexploatering – en berättelse om Norrland?. I: *Brännpunkt Norrland – Perspektiv på en region i*

förändring. Redaktörer: Anders Öhman och Bo Nilsson. Umeå: Bokförlaget h:ström. S. 165–179.

Skollagen 2010:800. Tillgänglig på: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800/ [Hämtad: 21.11.2023]

Skolverket 2023. Rätt till modersmålsundervisning. Uppdaterad 9.6.2023. Tillgänglig på: <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/ratt-till-modersmalsundervisning> [Hämtad: 6.7.2023]

Smith, Linda Tuhiwai [1999] 2021. *Decolonizing Methodologies: Research and Indigenous Peoples*. Third Edition. London: Zed Books.

Smith, S.J. 1994. Soundscape. I: *Area*, vol. 26, nr 3. S. 232–240.

Snell, Per-Olof, s.d. *Länsmän i Torne socken 1560–1860*. Tillgänglig på: <https://familjenbostrom.se/genealogi/> [Hämtad 1.9.2023]

Soja, Edward W. 1996. *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places*. Cambridge (Mass.): Blackwell.

SO 2021. Svensk ordbok. Tillgänglig på: <https://svenska.se/> [Hämtad: 14.11.2023]

SOU 2002:27. Mål i mun - Förslag till handlingsprogram för svenska språket. Statens offentliga utredningar. Publicerad 2.4.2002. Uppdaterad 02 april 2015. Tillgänglig på: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2002/04/sou-200227/> [Hämtad: 5.5.2023]

SOU 2022:32. Ko ihmisarvoa mitathiin. Då människovärdet mättes Tornionlaaksolaisitten, kväänitten ja lantalaisitten eksklyteerinki ja assimileerinki. Exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset. Statens offentliga utredningar från Kulturdepartementet. Publicerad 1.6.2022. Tillgänglig på: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2022/06/sou-202232/> [Hämtad 10.7.2023]

SOU 2023:68. Som om vi aldrig funnits – exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset. Statens offentliga utredningar från Kulturdepartementet. Publicerad 15.11.2023. Tillgänglig på: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2023/11/sou-202368/> [Hämtad: 20.11.2023]

SR 17.10.2014. Adam Huuva: Då hade jag språkpolitiska grunder. *Sveriges radio*. Publicerad 17.10.2014. Tillgänglig på: <https://sverigesradio.se/artikel/5992424> [Hämtad: 4.7.2023]

SR 6.12.2022. P3 Guld-nominerade: Hooja. *Sveriges radio*. Publicerad 6.12.2022. Tillgänglig på: <https://sverigesradio.se/avsnitt/p3-guld-nominerade-hooja> [Hämtad: 4.7.2023]

Statsrådet 2022. Finland och Sverige enades om kompletteringar av fiskebestämmelserna för årets fiskesäsongs vid Torne älv. Finlands jord- och skogsbruksministerium. Pressmeddelande. Publicerad 30.3.2022. Tillgänglig på: <https://valtioneuvosto.fi/sv/->

/1410837/finland-och-sverige-enades-om-kompletteringar-av-fiskebestammelserna-for-arets-fiskesasong-vid-torne-alv [Hämtad: 14.11.2023]

- STR-T 2018. Seuraava askel – Nästa steg. Skrivelse till kultur- och demokratiminister Alice Bah Kuhnke. Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset. Tillgänglig på: <https://str-t.com/da-var-jag-som-en-fange-statens-overgrepp-pa-tornedalingar-och-meankielitalande-under-1800-och-1900-talet/> [Hämtad: 10.7.2023]
- STR-T 2020. Krav på urfolksstatus för tornedalingar, kväner och lantalaiset enligt Artikel 1 i ILO 169. Pajala 2020-05-28. Skrivelse av Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset. Tillgänglig på: <https://str-t.com/verksamhet/skriftliga-kommentarer/> [Hämtad 7.7.2023]
- Strand, Heini & Lahtinen, Toni 2006. Tuuppa Rolloon! Tulenkantajien paikallinen identiteetti. I: *Ääniä äänien takaa: tulkintoja rock-lyriikasta*. Redaktörer: Toni Lahtinen och Markku Lehtimäki. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print. Tillgänglig på: <https://urn.fi/urn:isbn:951-44-6660-8> [Hämtad: 14.11.2023] S. 147–168.
- Strand Heini 2008, *Rollon kollit. Maskuliininen ja paikallinen identiteetti Tulenkantajien sanoituksissa*. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto. Tillgänglig på: <https://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-17599> [Hämtad: 14.11.2023]
- Suutari, Pekka 2000. *Götajoen jenka: tanssimusiikki ruotsinsuomalaisen identiteetin rakentajana*. Väitöskirja. Helsinki: Suomen etnomusikologinen seura.
- Suutari, Pekka 2005. Populaarimusiikki, identiteetti ja musiikin merkityksellistäminen. I: *Musiikin filosofia ja estetiikka: Kirjoituksia taiteen ja populaarin merkityksistä*. Redaktörer: Juha Torvinen och Alfonso Padilla. Helsinki: Yliopistopaino. S. 315–332.
- Suutari, Pekka 2020. Dying Language, Multi-Identity, and Music for the Young. I: *Cultural mapping and musical diversity*. Redaktörer: Britta Sweers och Sarah M. Ross. Sheffield: Equinox. S. 54–66.
- Svonni, Mikael 2016. Det tveeggade skolsystemet. I: *Mer än ett språk: En antologi om flerspråkigheten i norra Sverige*. Redaktörer Eva Westergren och Hans Åhl. Lund: Studentlitteratur. S. 94–123.
- SVT 6.11.2015. Laxdöd i Norrlandsälvar oroar. *SVT Nyheter*. Publicerad 6.11.2015. Tillgänglig på: <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/norrboten/laxdod-i-norrlandsalvar-orar> [Hämtad: 14.11.2023]
- SVT 28.10.2020. Laxdöden i Torneälven tillbaka: ”Nästan så man blir gråtfärdig”. *SVT Nyheter*. Publicerad 28.10.2020. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/norrboten/laxdoden-i-tornealven-tillbaka> [Hämtad: 14.11.2023]
- SVT 11.7.2023. Hooja har ett ansvar att nyansera bilden av norrländska mannen. *SVT Kultur*. Publicerad 11.7.2023. Tillgänglig på: <https://www.svt.se/kultur/hooja-har-ett-ansvar-att-nyansera-bilden-av-norrlandska-mannen> [Hämtad: 23.10.2023]

- Sykäri, Venla; Rantakallio, Inka; Westinen, Elina & Cvetanović, Dragana 2019. *Hiphop Suomessa: puheenvuoroja tutkijoilta ja tekijöiltä*. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja, 219. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Tano, Jonas 2007. *Webbaserat utbildningsmaterial för meänkieli Internetissä kehitetty meänkielen opetusmateriaalia Web-based educational material for meänkieli*. Examensarbete för civilingenjörsutbildning inom datateknik. Luleå: Luleå tekniska universitet. Tillgänglig på: urn:nbn:se:ltu:diva-50997 [Hämtad: 14.11.2023]
- Tapio, Tarja 2010. *'Meilä on kaikila samanlaiset tarinat': tarinankerrontatutkimus tornionlaaksolaisuudesta vanhimpien aapualaisten arjessa ja tulevaisuudessa*. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Tidholm, Po 2014. *Norrland – Essäer & reportage*. Luleå: Teg publishing.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. E-bok utan sidonummer. Helsinki: Tammi.
- Vaattovaara, Johanna 2009a. *Meän tapa puhua: Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena*. Väitöskirja. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vaattovaara, Johanna 2009b. Språk och identitet i svenska och finska Tornedalen. I: *Fredens konsekvenser: samhällsförändringar i norr efter 1809*. Redaktörer: Lars Elenius, Patrik Lantto och Matti Enbuske. Luleå: Luleå tekniska universitet. S.97–107.
- Waara, Peter 1996. *Ungdom i gränsland*. Doktorsavhandling. Umeå: Borea.
- Wande, Erling 2016. Anteckningar om meänkielens historia. I: *Mer än ett språk: En antologi om flerspråkigheten i norra Sverige*. Redaktörer Eva Westergren och Hans Åhl. Lund: Studentlitteratur. S. 124–144.
- Westergren, Eva & Åhl, Hans 2016. *Mer än ett språk: En antologi om flerspråkigheten i norra Sverige*. Lund: Studentlitteratur.
- Westinen, Elina 2014. *The discursive construction of authenticity: resources, scales and polycentricity in Finnish hip hop culture*. Doctoral thesis. Jyväskylä: Jyväskylä university. Tillgänglig på: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5728-5> [Hämtad: 14.11.2023]
- Whiteley, Sheila; Bennett, Andy & Hawkins, Stan 2004. *Music, Space and Place – Popular Music and Cultural Identity*. Aldershot: Ashgate.
- Winsa, Birger 2016. Tornedalingarna – en språklig minoritet. I: *Mer än ett språk: En antologi om flerspråkigheten i norra Sverige*. Redaktörer Eva Westergren och Hans Åhl. Lund: Studentlitteratur. S. 76–93.
- Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise 2000. *Diskursanalys som teori och metod*. Originalens titel: Diskursanalyse som teori og metode. Översättning från danska: Sven-Erik Thorell. Lund: Studentlitteratur.

- Yle 21.9.2019. Maaailman ainoa meänkielinen reggaebändi syntyi kieliähdistuksesta – Laulaja Adam Huuva: "Muutin Suomeen paranemaan kielisorron traumaista". *Yle uutiset*. Publicerad 21.9.2019. Tillgänglig på: <https://yle.fi/uutiset/3-10884263> [Hämtad: 14.11.2023]
- Ågren, Marja 2006. *"Är du finsk, eller...?": En etnologisk studie om att växa upp och leva med finsk bakgrund i Sverige*. Doktorsavhandling. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Ågren, Marja 2016. Vad sägs om finnar? I: *Finnjävlar*. Redaktör: Kristian Borg. Stockholm: Verbal förlag. S.117–143.
- Öhman, Anders 2001. Vad är en norrländsk identitet? I: *"Rötter och rutter": Norrland och den kulturella identiteten*. Umeå: Umeå universitet. S. 9–16.
- Öhman, Anders 2016. NORRLAND SOM IDENTITET OCH PERIFERI. I: *Tidskrift för litteraturvetenskap*, 2016, nr 3-4. Tillgänglig på: <urn:nbn:se:umu:diva-131784> [Hämtad 24.7.2023] S. 25–34.
- Öhman, Anders 2017. Det "egentliga" Norrland. Att se och se tillbaka. I: *Brännpunkt Norrland – Perspektiv på en region i förändring*. Redaktörer: Anders Öhman och Bo Nilsson. Umeå: Bokförlaget h:ström. S. 119–139.
- Österberg, Oscar 2021. *Minoritet i historien – allmänhetens uppfattningar om sina kunskaper om de nationella minoriteternas historia och dess inställning till historisk rättvisa*. Stockholm: Forum för levande historia. Tillgänglig på: <https://www.levandehistoria.se/publikationer/minoritet-i-historien> [Hämtad: 14.11.2023]

BILAGOR

Bilaga 1

Skärmdump av presentationstext på The Meänlands Instagram-konto. [Tagen 10.10.2023]

themeanlandofficial

Following ▾

Message

223 posts

1,455 followers

498 following

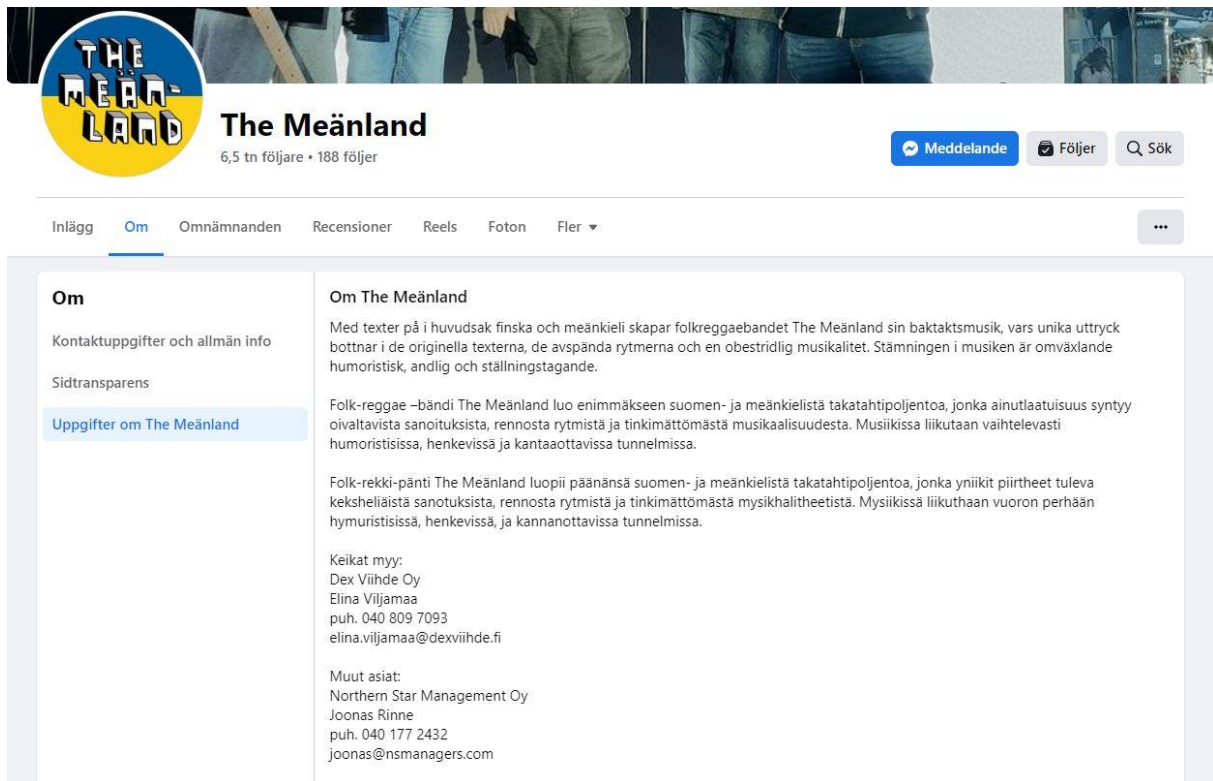
The Meänland

Reggae from Torne Valley sung in local "patois" i.e. Torne valley Finnish. #meänkieli #reggae #fireggae

hypeddit.com/url/281iks

Bilaga 2

Skärmdump av presentationstext på The Meänlands Facebook-konto. [Tagen 10.10.2023]

The screenshot shows the Facebook profile page for 'The Meänland'. The profile picture is a circular logo with the text 'THE MEÄNLAND' in a stylized font. The cover photo shows a group of people. The page has 6,5 thousand followers and 188 likes. The navigation bar includes 'Inlägg', 'Om', 'Omnämmanden', 'Recensioner', 'Reels', 'Foton', and 'Fler'. The 'Om' section is active, showing contact information and a description of the band.

Om

Kontaktuppgifter och allmän info

Sidtransparens

[Uppgifter om The Meänland](#)

Om The Meänland

Med texter på i huvudsak finska och meänkieli skapar folkreggaebandet The Meänland sin baktaktsmusik, vars unika uttryck bottenar i de originella texterna, de avspända rytmerna och en obestridlig musikalitet. Stämningen i musiken är omväxlande humoristisk, andlig och ställningstagande.

Folk-reggae -bandet The Meänland luo enimmäkseen suomen- ja meänkielistä takatahtipoljentoa, jonka ainutlaatuisuus syntyy oivaltavista sanoituksista, rennosta rytmistä ja tinkimättömästä musikaalisuudesta. Musiikissa liikutaan vaihtelevasti humoristisissa, henkeissä ja kantaottavissa tunnelmissa.

Folk-rekki-päntti The Meänland luopii pääänensä suomen- ja meänkielistä takatahtipoljentoa, jonka yniikit piirheet tuleva keksheliäistä sanotuksista, rennosta rytmistä ja tinkimättömästä mysikhalitheetistä. Mysiikissä liikuthaan vuoron perhään hymuristisissä, henkeissä, ja kannanottavissa tunnelmissa.

Keikat myy:
Dex Viihde Oy
Elina Viljamaa
puh. 040 809 7093
elina.viljamaa@dexviihde.fi

Muut asiat:
Northern Star Management Oy
Joonas Rinne
puh. 040 177 2432
joonas@nsmanagers.com

Bilaga 3

Skärmdump av presentationstext på The Meänlands Spotify-sida. [Tagen 10.10.2023]

Sole mikhään, solekko olla menheen!The Meänland oon Ruottissa Haaparannala 2010 perustettu rekkeebändi, jonka pääasiallinen esityskieli oon meänkieli, eli Peräpohjolan murre.Reggaeband grundat 2010 i Haparanda och vars sånger främst framförs på tornedalsfinska.Reggae group founded in 2010 in Haaparanta, Sweden, singing mainly in local Finnish dialect, aka Meänkieli.

Julkaissut The Meänland

Bilaga 4

Skärmdump från bandets Facebook-sida av bandets logotyp med Tornedalens flagga ('Meänmaan flagu', 'meänflagu') som bakgrund. [Tagen 20.11.2023]

Bilaga 5

Skärmdump från bandets Facebook-sida av bandets logotyp med Ukrainas flagga som bakgrund. [Tagen 20.11.2023]

Bilaga 6

Skärmdump från bandets Facebook-sida av bandets logotyp med den samiska flaggan i alternativ färgsättning som bakgrund. [Tagen 20.11.2023]

Bilaga 7

Foto på debutalbumets (The Meänland – The Meänland) omslag.

Bilaga 8

Rojalist, javisst

I and I in united Swedish kingdom Jah bless

Rojalist, javisst annars är det ingen vits
jag säger rojalist, javisst fast en annan kommer sist
Rojalist, javisst sjunger jag på farstukvist
rojalist, javisst vi vill inte ha nån tvist

vem får tillbaks på skatten
vem betalar tills han dör
kom igen en femma eller två
det är väl knappast alltför
mycket för ett stadshuvud som darrar inför
pressens tuffa frågor låt oss sjunga i kör

Rojalist, javisst annars är det ingen vits
jag säger
Rojalist, javisst fast en annan kommer sist
Rojalist javisst sjunger jag på farstukvist
rojalist javisst vi vill inte ha nån tvist

ett fyrfaldigt leve för vår kung och Rosenbad
vem får betala notan när vårt hov har maskerad
en femma till Calle så han får doppa
en femma till Calle å tre till Vickan å Danne

av lojalitet tilleställs veckopeng ja
av solidaritet till hela klanen Bernadotte ja

En femma till Calle, en femma till Calle
han är vår egen Haile Salassie
han är vår egen Haile Salassie

Rojalist, javisst annars är det ingen vits
jag säger rojalist, javisst fast en annan kommer sist
Rojalist javisst sjunger jag på farstukvist
rojalist javisst vi vill inte ha nån tvist

rojalist javisst ja
han får alla finnar å vilja hit ja
alla finnars våta dröm ja
en femma till Calle å tre till Vickan å Danne

vi är alla rojalister (vi är alla rojalister)
också jag är rojalist (också jag är rojalist)
vi är alla rojalister (vi är alla rojalister)
också jag är rojalist, å du är rojalist, vi är alla rojalister

jag är rojalist, du är rojalist, vi är alla rojalister

Bilaga 9

Olhaan ihmisiksi

Olhaan ihmisiksi, rastafari ja Border Pride
Olhaan ihmisiksi, rastafari ja Border Pride

Jos olet mies ja tykkäät toisista miehistä, niin annan mennä ja ala vaikka panna ja
Jos olet nainen ja tykkäät toisista naisista, niin anna mennä saanko kattoo
Jos olet nainen syntynyt miehen kroppaan, on se surkeaa mutta
sie voit silti olla aivan loisto tyyppi joo ja aivan varmasti olet

Olhaan ihmisiksi, rastafari ja Border Pride
Now hear me saying
Olhaan ihmisiksi, rastafari ja Border Pride

Om du e man å du älskar en annan man så är det din ensak kör på för fan
Om du e kvinna å älskar en annan kvinna så tycker jag att det är jävligt skönt ja
Om du e man men e född i en kvinnas kropp ändå, det suger mannen
Men du kan själv va en världens bästa typ det är jag hundra på

Olhaan ihmisiksi, rastafari ja Border Pride
Now hear me saying
Olhaan ihmisiksi, rastafari ja Border Pride

If you're a man in love with another man then go ahead man, go ahead
If you're a woman who prefers other women then, then that's just fine too
If you're a woman born in a man's body then that's, that sucks yeah
But you can still be a really nice person and I'm really sure you are

Olhaan ihmisiksi, rastafari ja Border Pride
Now hear me saying
Olhaan ihmisiksi, rastafari ja Border Pride

Å det här kan en säga på svenska eller engelska eller finska det spelar ingen roll
För alla är vi lika inför Gud och världen och universum
Det spelar faktiskt ingen roll vem du älskar
Kärlek är kärlek, allas rätt i detta livet
Vi är alla lika värda ja

Olhaan ihmisiksi, rastafari ja Border Pride
Now hear me saying
Olhaan ihmisiksi, rastafari ja Border Pride
Ja vielä kerran!

Olhaan ihmisiksi, rastafari ja Border Pride
Now hear me saying
Olhaan ihmisiksi, rastafari ja Border Pride
Rajat auki!

Bilaga 10

Nouse, seiso

Nouse, seiso, puhu kieltästi
Nouse, seiso, älä luovuta (älä luovuta!)
Nouse, seiso, (nouse, seiso) puhu kieltästi (niin)
Nouse, seiso, älä luovuta

Ruotsalaistunheet sannoo, ei se kannatte
Mie en usko että sie tiää
Mikä arvo kielellä on
Älä anna oman kielen väistäää
Puolet sinusta jää verhojen taa

Eli nytkö sie ymmärrät
Puhu kieltästi

Nouse, seiso, puhu kieltästi
Nouse, seiso, älä luovuta
Nouse, seiso, puhu kieltästi
Nouse, seiso, älä luovuta

Melkein kaikki sannoo
Ettei kieli ole ko viestintää
Mutta otappa kaikki poies
Niin sie tiät mitä arvostaa
Jos sie tiät mitä kieli on
Sie tulet löythään oman ravinnon

Eli nytkö sie ymmärrät
Puhu kieltästi

Nouse, seiso, puhu kieltästi (äidinkieltä!)
Nouse, seiso, älä luovuta (älä luovuta!)
Nouse, seiso, (nouse, nouse) puhu kieltästi
Nouse, seiso, älä luovuta

Alkaa kyllästythään kaikki suunnitelmat juonet
Voiko taivaassahkaan ennää puhua äidinkieltä
Kyllä sen vielä ymmärtää
Kuollut kieli ei ole elävää
Voit huijata jonkun joskus
Mutta et voi puijata meitä kaikkia
Eli nyt ko sie ymmärrät
Puhu kieltästi

Nouse, seiso, puhu kieltästi
Nouse, seiso, älä luovuta (älä luovuta!)
Nouse, seiso, puhu kieltästi

Nouse, seiso, älä luovuta

Bilaga 11

Sole mikhään

Vaikka tässä maailmassa mitä yrittää, tyhjä son mikä kätteen jää.

Eukkoki lähti matkhaan naapurin, joten tiesin mihin taloon suuntaisin.
Tahoin naapuria nöyryyttää, kovvaa jätkää vaimon eessä esittää.
Sole mikhään, Eikka turphaan minua veti, sole mikhään.
Sole mikhään, lähti taju multa heti, sole mikhään.
Sole mikhään, vaikka ittensä munas, sole mikhään.
Sole mikhään, Eikka lissää vielä lupas, sole mikhään.

Mutta kohta löysin Thaihmaasta naikkosen, toissa päivänä kothiin hain sen.
Maksoin passit ja kuvat, oleskeluluvat, ja huomasin tällä tytöllä onki munat.
Sole mikhään, sille kapsäkin pakkaan, sole mikhään.
Sole mikhään, ja Thaihmaan konheesheen nakkaan, sole mikhään.
Sole mikhään, vaikka raivossa vellon, sole mikhään.
Sole mikhään, oli pallit ko vaskikello ikhään.

Styyre pyysi matkhaan minut ryyppäähmään,
Mie pullon otin, aloin ryystämhään
Ja nyt on jo toinen viikko menossa ko Styyren kanssa menhään etukenossa.
Sole mikhään vaikka maksaki naukas, sole mikhään.
Sole mikhään, meikä pullon vielä aukas, sole mikhään.

Sole mikhään jua viikko tai kaksi sole mikhään.
Sole mikhään baahriin tilathiinki taksi, sole mikhään.

Sole poka mikhään vaikka joskus vastustaa.
Kaikki halvaa elämältä jothain parempaa
Mutta se häätyy poka tyytyä siihen mitä saa
Ja voihan sitä aina laimentaa

Hullujen huohneele viehään nyt
Ko järki on minut jättänyt
Nyt istun pehmeässä huohneessa
Kuola poskela, taju kankhaala
Sole mikhään vaikka lattaamoonki joutuu, sole mikhään
Sole mikhään, lähtis järkiki kasvhuun, sole mikhään.

Mie en menekhään sanoon tähän lophuun vielä että ei sole mikhään

Bilaga 12

Sommarsiken/Kesäsiika

Se on Väylä aamun kimallus
Kosken hopheinen myllerrys
Kotitekonen kulkuri viaton ko uusi aamu
Kirkas ko päivän säe lissääntyä häätyy
Tummat suomet sölässä lihakset ko jouset
Maailman vallottaja kesäsiika kesäsiika

Missä soon missä soon
Missä soon missä soon missä soon
Vars e den vars e den
Vars e sommarsiken

Se heihlauttaa pyrstöä Ahvenanmaan kallioile
Se paiskaa lentopusun Turun ruottalaisile
Se iskee silmää Vaasan kalastajille
Mörka fjäll på ryggen musklerna spänner
Tar över världen sommarsiken sommarsiken

Missä soon missä soon
Missä soon missä soon missä soon
Vars e den vars e den
Vars e sommarsiken missä soon
Missä soon missä soon
Missä soon missä soon vars e den
Vars e den vars e den

Kukkolankoski sielua silittää
Istahtaa kämmenelle muljauttaa kiiltävää kylkeä
Oulun porvareille lissääntyä häätyy
Sillon se jo haistaa Väylän kiimasen kuttun
Kesäsiika kesäsiika kesäsiika

Missä soon missä soon
Missä soon missä soon missä soon
Vars e den vars e den
Vars e sommarsiken missä soon
Missä soon missä soon
Missä soon missä soon missä soon
Vars e den vars e den

Bilaga 13

Pilkin

Se on Talonpoika Lalli
Ja Aatu Jellona
Ja The Meänland
Alethaan kairaan ja pimphlaan
Laita se Hiluxi käynthiin
Anna silleki ryyppy
Anna kaasua sille hä!
Anna kaasua sille poka hä!

Se on siinä kinthaalla lähtiskö pimphlaan
Ku homma on niin kova että hamphaita särkee
Häätys päässä emännän kanssa kimphaan
Alama tinttaan vaa mikä muu on muka tärkeä
Kilpisen diskoo, jalkoja viskoo
Voihan baaritiskilläki fisuja kiskoo (No eipä vissii)
Joko sie pilkit?
Mie vaan silmiä leppuutan hä poka
Ääh, äläpä ala siinä ettuilla

Mie pilkin ja pilkin ja pimennän vintin
Tulimma tänne ottaan halthuun baarista drinkit
Pilkin, pilkin ja poka ko mie pilkin
Tunnen kurkussani viskin sileän ko silkin
Mie pilkin ja pilkin väsynein silmin
Tämon viiminen fisu joka katkassee filmin
Pilkin, pilkin ja poka ko mie pilkin
En mieti mithään ko päästän arjesta irti

Pilkin, joka päivä mie pilkin
Järvellä aamusta ilthaan mie pilkin
Jo vain ja mie pilkin
Välhiin Lallin kanssa lantraama drinkit
Pilkin, joka säällä mie pilkin
Perse jäätyy mutta siltiki pilkin
Jo vain ja mie pilkin
Lopulta nostan sen voithajasinthin

Aatu Jellona, mistäs solet pois?

Olen mie kotosin tuolta Peräpohjolasta
Tarkemmin sanottuna Haaparannalta
Kasunu Väylän pyörtheissä oon
Missä talvikalastus on poka geeneissä joo
Kuulemma Käsivarressa on jotkut pilkkikisat
Eikö kairaahmaan (Jes!)
Ylös käärin hihat

Matkalla hoen kalamiehen valla
Mulle riittää viisi leipää ja vain kaksi kallaa

Mie pilkin ja pilkin ja pimennän vintin
Tulimma tänne ottaan halthuun baarista drinkit
Pilkin, pilkin ja poka ko mie pilkin
Tunnen kurkussani viskin sileän ko silkin
Mie pilkin ja pilkin väsynein silmin
Tämon viiminen fisu joka katkassee filmin
Pilkin, pilkin ja poka ko mie pilkin
En mieti mithään ko päästän arjesta irti

Pilkin, joka päivä mie pilkin
Järvellä aamusta ilthaan mie pilkin
Jo vain ja mie pilkin
Välhiin Lallin kanssa lantraama drinkit
Pilkin, joka säällä mie pilkin
Perse jäätyy mutta siltiki pilkin
Jo vain ja mie pilkin
Lopulta nostan sen voithajasinthin

Arska porottaa ko jälle jonottaa
Voi viululaukusta pikku naukkuja ottaa
Lokasta pokkaan, sit Kilpiseen rokkaan
Jokhaan se Kuuluttaja käristyksen kokkaa
Ja jakaa paketteja niinkö joulupukki
Maurin kanssa tänne pilkkireiät touhunnukki
Sole mikhään, annamma ajatuksille aikaa
Ja mikäpä se tässä, jaffa höllii ko kairaa

Mie pilkin ja pilkin ja pimennän vintin
Tulimma tänne ottaan halthuun baarista drinkit
Pilkin, pilkin ja poka ko mie pilkin
Tunnen kurkussani viskin sileän ko silkin
Mie pilkin ja pilkin väsynein silmin
Tämon viiminen fisu joka katkassee filmin
Pilkin, pilkin ja poka ko mie pilkin
En mieti mithään ko päästän arjesta irti

Pilkin, joka päivä mie pilkin
Järvellä aamusta ilthaan mie pilkin
Jo vain ja mie pilkin
Välhiin Lallin kanssa lantraama drinkit
Pilkin, joka säällä mie pilkin
Perse jäätyy mutta siltiki pilkin
Jo vain ja mie pilkin
Lopulta nostan sen voithajasinthin

Pilkin, joka päivä mie pilkin
Järvellä aamusta ilthaan mie pilkin

Jo vain ja mie pilkin
Välhiin Lallin kanssa lantraama drinkit
Pilkin, joka säällä mie pilkin
Perse jäätyy mutta siltiki pilkin
Jo vain ja mie pilkin
Lopulta nostan sen voithajasinthin

Arrivaa
No mikäs sua riivaa?
Kilpisjärvi
2019
Aikamoista hä
Näisson poka hä

Bilaga 14

Pajala

Pajalassa jänkhältä krapulassa herrään
Kimpsut ja kampsut mukhaani kerään
Alan hoilaan ja panen rekheen soihmaan
Heiooloo alan hoilaan ja panen rekheen soihmaan

Pontikkapanhu räjähti mulla siellä
Nyt ne kerräyvät poroja kuolleelehna tieltä
Sanoin ojsan! Ja panin rekheen soihmaan
Heiooloo sanoin ojsan! Ja panin rekheen soihmaan

Poliisi ja koirat minua jänkhältä hakkee
Siellä mie keitin ne liemet niin makkeet
Otin huikan ja panin rekheen soihmaan
Heiooloo otin huikan ja panin rekheen soihmaan

Lööpeissä haetaan nyt rastamiestä
Joka jänkhällä rämpiä otta hiessä
Huutaa jah man! ja panee rekheen soimaan
Heiooloo huutaa jah man! ja panee rekheen soimaan

Hempukan iskin mie kapakasta tuolta
Kohta saan maistaa naisen parempaa puolta
Alan naihmaan (*naihmaan*) ja panen rekheen soihmaan
Heiooloo alan naihmaan
Ja panen panen panen rekheen soihmaan

Alan naihmaan
ja panen panen panen rekheen soihmaan
Heiooloo alan naihmaan
ja panen panen panen rekheen soihmaan

Virkavalta minut piättää
Jänkhältä selhiin siirrethään
Eli putkaan ei rekkee enää soikkaan
Heiooloo eli putkaan ei rekkee enää soikkaan

Tuomari onneksi ostanu on multa
Lientä jolla se röyhtässe tulta
Koko tonkan ja pannee rekheen soihmaan
Heiooloo koko tonkan ja pannee rekheen soihmaan

Pajalassa nyt rauha on maassa
Ko kaikki heiluu humalassa
Ponua poltan ja panen rekheen soihmaan
Heiooloo ponua poltan ja panen rekheen soihmaan

Ja rekkee jääpi soihmaan

Bilaga 15

Länsmannin ammuin

Länsmannin ammuin joo
Mutten osunu hanslankariin en en en
Mie myönnän Länsmannin ammuin joo
Sunkhaan mie ko itteä puolustin joo joo niin

Kaikkialla Haaparantaa tullihurtat naakivat
Net haluaa panna minut putkaan niin
Kun satuin ampumhaan mie Länsmannin
Joo no ammuinhan mie Länsmannin ja niin

Länsmannin ammuin joo
Sunkhaan mie ko itteä puolustin niin niin joo
Mie myönnän Länsmannin ammuin joo
Nyt net meinaa minut vangita joo-o ei

Svaanin Issu oli kannoilla
Sunkhaan mie mie luulin riistaksi
Ja joka kerta ko mie katoin taa
Se oli menny jonkun toisen kiven taa
Ja sano tapan jos olet hankala ja niin

Länsmannin ammuin oi voi
Sunkhaan mie ko itteä puolustin niin niin joo
Mie myönnän Länsmannin ammuin joo
Mutta itteä puolustin niin niin joo

Vaphaus koitti onni ei
Haaparannalta jo pakenin niin
Perhään suori Länsman Israel Svan
Ja se tähtäs ja aikoi ampua
Joten ammuin ammuin ammuin ko ennätin ja niin

Länsmannin ammuin myönnän sen
Länsmannin ammuin
Mutten osunu hanslankariin en en en
Mie myönnän Länsmannin ammuin joo
Mutten osunu hanslankariin en en en

Minun vaistot surmas Länsmannin
Siitä saan tuomion jos toisenkin
Joka päivä ennen huoletonna
Sitten satuin painaan liipasinta
Sitten satuin painaan liipasinta ja niin

Mie mie mie Länsmannin ammuin joo
Mutten osunu hanslankariin en en en

Mie myönnän Länsmannin ammuin joo
Mutten koskenu hanslankariin en en en

En koskenu hanslankariin en
Nimismies sai surmansa
Vaan Länsmanni sai saatavansa
Jos saan tuomion niin pankaa linhaan
Olen valmis istuun sen
Olen valmis istuun sen

Bilaga 16

Miksen mie?

Kattelen mie ko poropari rykkii
Rakkaus näemmä Lapissa sykkii
On mulla mettät ja on mulla maat
Ja rahhaaki on vaikka muille jakkaa
Lapin ukot etelästä tyttöjä hakkee
On niillä perät niin mahtavan makkeet

Miksen mie uskalla ees yrittää
Miksi mie alan aina jänistään
Jossen mie kohta tähän naista saa
Alan kättä kuluthaan

Mersuja kaks mulla tallista löytyy
Mutta naista mie kaipaisin lautheille följiyn
Joka selän pesis ja olis muutenki hempee
Ko tämä poika aina on anellu lempee
Semmonen tyttö pitäs meikäpojan saaha
Jota tunturin myrskyt ei hevillä kaaja

Miksen mie voi tätä ymmärtää
Miksi mie en löyä täältä emäntää
Johkaan mie lähen täältä veäthään
Ja otan suunnan etelään

Oh yeah
Mersulla kurvaan mie huutaen jihhaa
Matkalla Lompoloon hotellin pihhaan
Käet tärrää vähä päässäki vikkaa
Ko etin mie vieläki sitä oikeaa flikkaa
Hiki valluu ku kävelen salliin
Naisten katseet kohistuva Talonpoika Lalliin
Ei auttanu maallinen mammona meikää
Pajahlaan mun on lähettävä pontikat keithään
No helevata

Miksen mie uskalla ees yrittää
Miksi mie alan aina jänistää
Jossen mie kohta tähän naista saa
Alan kättä kuluttaan

Miksen mie saa tätä toimihmaan
Jospa mie alan bänditoiminthaan
Pullon kans otan kurtun kainahloon
Ja sanon soronoo

Miksen mie poka hä miksen mie

Miksen mie poka hä poka hä
Miksen mie helevata
Miksen mie uskalla
Kerro mulle miksen mie poka hä
No kerro mulle miksen mie poka hä
Miksen mie uskalla
En uskalla
En tohi lähestyä

SUOMENKIELINEN LYHENNELMÄ

”Olen mie kotoisin tuolta Peräpohjolasta, tarkemmin sanottuna Haaparannalta” – En fallstudie om platsskapande och regional identitet i samtida tornedalsk populärmusik

Johdanto

Tutkimuksessani käsittelen paikan luomista ja paikallista identiteettiä tornionlaaksolaisessa nykypopulaarimusiikissa. Tutkimuksen aineisto koostuu tornionlaaksolaisen The Meänland-nimisen folkreggaeyhtyeen tuotannosta. Yhtye perustettiin noin vuonna 2010 kielipoliittisin perustein (ks. esim. SR 17.10.2014, Yle 21.9.2019). Tarkastelen miten paikka ja diskursiivinen todellisuus rakentuu aineistossa siinä esiintyvien kielellisten ja maantieteellisten representaatioiden kautta. Pääasiallinen tutkimuskysymys on, kuinka Tornionlaaksoa kuvataan nykypopulaarimusiikissa, jonka lähtökohta on ollut kielipoliittinen. Tutkimuskysymystä tarkennetaan kahdella jatkokysymyksellä: minkälaisia representaatioita ja diskursseja aineistossa artikuloidaan Tornionlaaksoon? Ja minkälaisia alueellisia stereotyyppioita ja kerronnallisia keinoja näiden esittämisen yhteydessä aineistossa voidaan havaita?

Tutkimus ammentaa sekä sosiolingvistiikan, etnomusikologian että kulttuurimaantieteen perinteistä ja se pohjautuu sosiaalikonstruktionistiseen ajatteluun sekä tilan ja paikan luomisen teoretisointiin. Yksinkertaistettuna voidaan esittää, että sosiaalikonstruktionistisen kielikäsitteilyn mukaan kieli ei ainoastaan heijasta todellisuutta, vaan se myös luo todellisuutta (Jokinen ym. 2000, Winther Jørgensen & Phillips 2000). Siten kielelliset representaatiot, erilaiset narratiivit sekä diskurssit, joista ne koostuvat, ovat myös eräänlainen tapa luoda niissä esitetty sosiaalinen todellisuus. Tilan ja paikan teoretisointi soveltaa vastaavaa ajattelua paikan luomisen suhteen. Henri Lefebvre (1991) esittää, että paikkaan ja tilaan liittyvät kokemukset ja käsitykset sekä niistä kertominen voivat muovata esimerkiksi paikan fyysisiä ja institutionaalisia ulottuvuuksia. Nämä teoreettiset lähtökohdat irrottavat aineiston tarkastelun tiukasta faktan ja fiktion dikotomiasta. Kiinnostuksen kohteena onkin tarkastella, miten diskursiivinen todellisuus rakentuu sekä faktan, että fiktion ja näiden sekoituksen kautta (Ridanpää 2005). Tämän takia aineiston analyysissä erityisenä tarkastelun kohteena on

paikallisidentiteetin ilmentäminen ja alueellisten stereotyyppien hyödyntäminen sen kielellisissä ja maantieteellisissä representaatioissa.

Aineiston musiikilliset ominaisuudet käsitellään kulttuurisina ja analyysiä kontekstuaalisoina seikkoina. Populaarimusiikin merkitykset rakentuvat useiden tasojen kautta – esimerkiksi globaalien yhteyksien ja kulttuuristen virtausten vaikutuksesta. Populaarimusiikki tarjoaa myös tilan marginalisoiduille äänille: se voi olla tehokas kulttuurituotannon homogenisoinnin vastustamisen muoto ja sen avulla voidaan haastaa sosiaalisia normeja. Tämä ei välttämättä vaadi musiikillista ”vaihtoehtoisuutta”, vaan tapahtuu esittämisen sekä vastaanottamisen sidonnaisuudesta paikallisiin olosuhteisiin. (Connell & Gibson 2003, 15 sekä Smith 1994, Connell & Gibson 2003 viittaamana.) Tutkimuksessani musiikki nähdään paitsi kommunikaationa myös sosiaalisena käytäntönä – tapana luoda (representaatio ja) paikka tietystä kulttuurisessa kontekstissa. Tämä lähestymistapa valaisee miten populaarimusiikilliset narratiivit muovaavat sosiaalista todellisuutta – tässä tapauksessa paikkaa.

Kiinnostukseni aihetta kohtaan johtuu kahdesta seikasta: ensinnäkin, olen kotoisin Tornionlaaksosta ja kotiseutuani koskettavat ilmiöt kiinnostavat. Toiseksi aihe on kiinnittänyt huomioni, koska pohjoisen Fennoskandian ympärillä pyörivät narratiivit tuntuvat lisääntyneen 2000-luvun aikana. Ruotsissa Norrlannin maanosan pohjoisimmat alueet ovat saaneet viimevuosina runsaasti huomiota juuri populaarimusiikillisen representaation kautta. Lisääntyntä huomiota on seurannut vilkas julkinen keskustelu alueellisesti sidonnaisista stereotyyppioista sekä siitä, onko artisteilla ja populaarikulttuurisella tuotannolla velvollisuus luoda tietynlaisia representaatioita, jotka vastustaisivat pohjoiseen liitettyjä stereotyyppioita. (Ks. esim. SR 6.12.2022; DN 11.3.23; SVT 11.7.2023; Medium 13.7.23; Norran 15.7.23.) Musiikin, paikan ja tilan yhteyksien kartoittaminen vaatii paitsi ymmärrystä siitä, miten nämä kietoutuvat toisiinsa myös ymmärrystä siitä, miten musiikin tuottaminen on kytköksissä kollektiiviseen paikallistietoon ja jaettuihin kokemuksiin (Bennett 2004, 2). Tornionlaakson tapauksessa tämä tarkoittaa ennen kaikkea kokemuksia ja seurauksia ruotsalaisesta kielipolitiikasta. Kun Ruotsin ja Suomen välinen raja vuonna 1809 vedettiin Tornion-, Muonion- ja Könkämän jokia pitkin eri puolille rajaa jäävien alueiden kulttuurinen ja kielellinen kehitys lähti eriytymään. Seutu oli lähinnä suomenkielistä ja Suomen puolelle jäävä alue pysyikin sellaisena. Ruotsin puolelle jäävään alueeseen kohdistettiin tietoista assimilaatiopolitiikkaa, jonka tarkoitus oli tehdä alueen

suomen- ja saamenkielisestä väestöstä ruotsinkielinen. (Elenius 2001; Elenius ym. 2009; Elenius ym. 2015; SOU 2022:32; SOU 2023:68.)

Alueen kielipoliittinen historia heijastuu paitsi populaarikulttuurissa myös Ruotsin nykyisessä kansallisia vähemmistöjä koskevassa kielipolitiikassa siten, että sen tavoite on elvyttää niitä kulttuureja ja kieliä, joiden asema on aiemmin harjoitetun assimilaatiopolitiikan takia heikentynyt. (SOU 2002:27; Prop. 1998/99:143.) Euroopan unionin jäsenyyden myötä Ruotsi ratifioi vuonna 1999 Euroopan neuvoston Kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen. Pohjois-Ruotsissa näihin kansallisiin vähemmistökieliin lasketaan saamen kielet, suomi ja meänkieli. *Meänkieli* on lingvistisen määritelmän mukaan kveenin (puhuma-alue Pohjoisnorja) ohella suomen kielen varieteetti, eli kielimuoto, joka kuuluu itämerensuomalaisten kielten kieliryhmään. Kveenin ja meänkielen puhujat ymmärtävät toisiaan; meänkieliset ja suomenkieliset ymmärtävät toisiaan pääpiirteittäin. Johtuen sanaston samankaltaisuudesta on todennäköisempää, että pohjoissuomalaisen varieteetin puhuja ymmärtää meänkieltä kuin eteläisten varieteettien puhuja. Kielitieteellisestä näkökulmasta on siis kuitenkin kyse saman kielen eri varieteeteista, jotka Ruotsin kielipolitiikassa on määritelty erillisiksi kieliksi. Ruotsissa meänkielen standardointityön myötä kieli jaotellaan edelleen kolmeen alueelliseen varieteettiin: Tornionlaakson varieteetti, jonka pääasiallisiin puhuma-alueisiin kuuluvat Pajala, Övertorneå (Matarenki, eli Ruotsin Ylitornio) ja Haaparanta; Jällivaaran varieteetti, puhuma-alueena Jällivaaran seutu; sekä lannankieli, jonka pääasialliset puhuma-alueet ovat Kiiruna, Kurravaara ja Jukkasjärvi. (Tano 2007; Vaattovaara 2009a & 2009b; Minoritet.se 2022; ISOF 2023b, 2023c.)

Ruotsissa meänkieli ja suomi on siis kielipoliittisesta näkökulmasta luokiteltu erillisiksi kieliksi jo yli 20 vuotta sitten. Aiemmin meänkieltä kutsuttiin Ruotsissa myös tornionlaaksonsuomeksi ('tornedalsfinska'), mutta kielipoliittisen suunnanvaihdoksen myötä nykyään suositaan termiä meänkieli. Meänkielen kielistatus aiheuttaa kuitenkin edelleen ajoittain kiivasta keskustelua paikallisväestön kesken. Tiivistäen väittelyssä voidaan todeta olevan kaksi näkökantaa: että meänkieli poikkeaa suomesta niin paljon, että kyseessä on erillinen kieli; ja vastaavasti että meänkieli on niin lähellä suomen kieltä, että kyseessä on sen murre, niin kutsuttu tornionlaaksonmurre. Keskusteluun kietoutuu myös kielimuodon arvoon liittyviä näkökulmia sekä historiallisen assimilaatiopolitiikan kyseenalaistamista: meänkieli nähdään esimerkiksi

tärkeänä kulttuuriperinnön kantajana, jota Ruotsin valtio on tietoisesti pyrkinyt tukahduttamaan tai vajavaisena kahden kielen välimuotona, jota ei kannattaisi pyrkiä ylläpitämään ja joiden puhujiin ei ole kohdistunut Ruotsin valtion assimiloivia pyrkimyksiä. (Ks. esim. Arvola 2002; HB 2020a, 2020b, 2020c, 2020d, 2020e, 2020f, 2020g, 2020h, 2020i, 2021a, 2021b, 2021c & 2021d; Hyltenstam 2016; Ridanpää 2017.)

Populaarimusiikki on paitsi helposti lähestyttävää, myös vähemmistöille ja nuorille tärkeä identiteettiä rakentava väline (Bennett 2000; Suutari 2000, 2005 & 2020). Koska kansallisten vähemmistökielten elvyttämistoimet yleensä suunnataan tulevien sukupolvien potentiaalisille puhujille, on syytä tarkastella minkälaisia alueellisia ja kielellisiä representaatioita he kohtaavat. Tutkimukseni hakee vastauksia kysymyksiin, miten Tornionlaakso kuvaillaan ja luodaan nykypopulaarimusiikissa, jonka lähtökohta on ollut kielipoliittinen. Tarkastelen minkälaisia kielellisiä ja maantieteellisiä representaatioita Tornionlaaksoon artikuloidaan sekä miten alueellisia stereotyyppioita käsitellään erilaisin kerronnallisoin keinoin. Analyysimenetelmänä käytän induktiivista sisällönanalyysiä, eli aineisto seulotaan ja lajitellaan kategorioihin, jotka on luotu aineistosta esille nousevista seikoista. Seulottu aineisto analysoidaan sekä teoreettiseen viitekehykseen, aihepiirin aiempaan tutkimukseen, että kulttuuriseen kontekstiin peilaten.

Teoriatausta

Aiempaa tieteellistä tutkimusta tornionlaaksolaisesta nykypopulaarimusiikista ei ole. Tutkimusta tornionlaaksolaisesta kansanmusiikin historiasta ja sen kytköksistä kieleen sekä aluetta jakavaan valtionrajaan on niukasti. Yhteistä näille musiikinhistoriaa edustaville teoksille on, että niissä kaikissa nostetaan esiin kytkös suomenkieliseen kulttuuriperintöön, myös Ruotsin Tornionlaaksossa kerätyssä aineistossa. (Hedström & Lindqvist 1990; Nordberg 2002; Alatalo 2004; Mustakallio 2009; Burlin 2015.) Tämä on linjassa alueen muun historiallisen tutkimuksen kanssa: alue tunnettiin aiemmin nimellä ”finnbygden” (’suomalaisseutu’), siellä puhuttiin suomea ja sen asukkaita sanottiin suomalaisiksi (Elenius ym. 2015, 154).

Sekä identiteetti että paikka ovat eräänlaisia jatkuvasti kehittyviä kertomuksia, joita kerromme sekä itsellemme että ulkopuolisille ja joiden merkitykset muodostuvat paitsi suhteessa muihin

ihmisiin ja kansakuntiin, myös suhteessa merkityksiin, joita ulkopuoliset meihin projisoivat (Hall 1999; Heith 2012b). ”Pohjolaa” kuvaavat narratiivit hyödyntävät yleensä samaa estetiikkaa riippumatta siitä, tapahtuuko kuvailu ulkopuolisen tai sisäpiiriläisen toimesta (Chartier 2019). Molemmissa perspektiiveissä toistetaan ”Pohjoiseen” liitettäviä stereotypioita sekä stereotypioista ammentavia diskursseja ja näitä esiintyy paitsi populaarikulttuurissa myös uutismediassa ja mainonnassa. Stereotyyppien esittämisessä on tosin havaittu eroja, jotka liitetään kuvauksen luojaan perspektiiviin: ulkopuolisten esityksissä stereotyyppit yksinkertaistavat ja romantisoivat ”Pohjolaa”, kun taas sisältöpäin kumpuavat kertomukset nyrjäyttävät stereotypioita esimerkiksi metafiktiivisen ironian avulla. Paikallisidentiteettiin liitettävät stereotyyppit eivät kuitenkaan ole yksiselitteisen negatiivisia: Pohjoisruotsia ja sen väestöä kuvaillaan usein esimerkiksi viattomana, aitona, luotettavana, rehellisenä ja työteliäänä, mutta myös takapajuiseksi, kehityksessä pysähtyneeksi, vanhanaikaiseksi, sivistymättömäksi autiomaaksi. (Öhman 2001; Eriksson 2010; Ridanpää 2005, 2007, 2014 & 2017.) Koska Tornionlaakso on osa ”Pohjolaa”, nämä alueelliset stereotyyppit vaikuttavat myös sieltä kumpuaviin kertomuksiin.

Tornionlaaksoon liittyy kuitenkin myös omia alueellisia stereotypioita, jotka kytkeytyvät paikalliseen identiteettiin. Näitä ovat esimerkiksi lestadiolaisuus, machokulttuuri ja maskuliinisten ominaisuuksien ihaileva korostus, salakuljetus rajan yli sekä pessimistinen asenne ja kielteinen suhtautuminen auktoriteetteihin ja määräyksiin – etenkin Ruotsin valtioon. Samankaltainen suhtautuminen valtioon ja auktoriteetteihin on liitetty myös norrlantilaiseen identiteettiin yleisesti ja asennetta on kuvailtu käsitteellä *vastahakoisuus* (’motsträvighet’, Hansen 1998); tornionlaaksolaisen identiteetin kohdalla käsitteellä *hiljainen mielenosoitus* (’den tysta demonstrationens attityd’ Alalehto 2017, 2019a & 2019b). Ruotsalaiseen tornionlaaksolaiseen identiteettiin liitetään lisäksi tietynlainen liminaali ulkopuolisuuden tunne: ei olla suomalaisia, mutta ei oikein ruotsalaisiakaan. Tuoreimman identiteetitutkimuksen mukaan Ruotsin tornionlaaksolaisten etninen identiteetti on nykyään kuitenkin ruotsalainen (Alalehto 2021 & 2022). Näiden tornionlaaksolaiseen identiteettiin liitettävien stereotyyppien ympärille on kehittynyt myös sanastoa ja sanontoja. Maskuliinisuuden ihanteen vastakohdalle on termi *knapsu*; salakuljetus rajan yli on *joppaamista* ja ruotsiksi on olemassa sanonta, jonka mukaan ”tornionlaaksolainen on muukalainen Ruotsissa ja vieras Suomessa”. On olemassa myös suomen- ja meänkielisiä sanontoja, joista osa esiintyy laajemmin Suomen pohjoisosissa, esimerkiksi uhoa ja

kyvykkyyttä ilmaisevat *sole mikhään ja eipä vissiin* sekä tornionlaaksolaiseen identiteettiin usein liitettävä, alistuneisuutta ilmaiseva *ei se kannate*. (Elenius 2010; Alalehto & Sköld 2014; Ruotsala 2014; Ridanpää 2014 & 2017; Alalehto 2017, 2019a, 2019b, 2021 & 2022; Heith 2018a.)

Paikan luomisen teoretisoinnissa avainkäsitteitä ovat *paikka* ja *tila*. Eri tutkimusalat määrittelevät nämä omien tutkimusintressien pohjalta hieman eri tavoin. On myös syytä pitää mielessä, että käsiteparin erikieliset vastaavuudet eivät ole täysin toistensa ekvivalentteja: esimerkiksi englannin *place/space*, ruotsin *plats/rum* ja suomen *paikka/tila* voivat merkityksiltään poiketa toisistaan. (Ridanpää 2005; Rönnlund & Tollefsen 2016). Käytän käsiteparia siten, kuten se esiintyy Henri Lefebvren (1991) paikan ja tilan teorioissa: *paikka* on sekä maantieteellinen tosiseikka, että mielikuvamme jostain konkreettisesta paikasta. *Tila* on abstraktio, jota voidaan verrata 'ulottuvuuteen'. *Paikka* on kokonaiskuva, joka koostuu useista eri *tiloista* ja niiden yhteisvaikutuksista. Lefebvre (1991) kehitti useita käsitteistöjä, joissa *paikka* koostuu kolmesta tilasta. Nämä tiivistetään usein *fyysiseen*, *mentaaliseseen* ja *sosiaaliseen* tilaan. Paikan ensimmäinen ulottuvuus, *fyysinen tila*, koostuu aineellisesta ympäristöstä, kuten luonnosta, ilmastosta ja rakennetusta ympäristöstä luoden tietynlaiset puitteet elämälle. Kielitieteellisessä yhteydessä tämä tarkoittaa esimerkiksi perinteistä kielimaisemaa, eli mitä kieliä voidaan havaita fyysisessä ympäristössä vaikkapa kylttien muodossa (ks. esim. Phan 2021). Toinen ulottuvuus, *mentaalin tila*, koostuu fyysisen tilan ideologisista ja institutionaalisista kuvauksista. Näitä ovat esimerkiksi kaupunkisuunnittelu, kartat, tieteellinen tutkimus, lait ym. ohjeistavat sekä poliittiset asiakirjat. Tämän kaltaiset kuvaukset pyrkivät ohjaamaan kehitystä paitsi fyysisen, myös sosiaalisen tilan kohdalla. Kolmas ulottuvuus, *sosiaalinen tila* on "koko eletty tila", johon vaikuttaa fyysisen ja mentaalisen tilan kokemukset sekä niitä kuvaavat kertomukset. Nämä kokemukset ja niistä kertominen voivat puolestaan muovata sekä mentaalista että fyysistä tilaa. *Paikka* koostuu siis dynaamisessa vuorovaikutuksessa olevista *tiloista*. (Lefebvre 1991; Soja 1996; Elden 2004; Merrifield & Muschamp 2006; Rönnlund & Tollefsen 2016.)

Tornionlaaksolaista paikan luomista on tutkittu esimerkiksi kirjallisten vastakertomuksien kautta. Erityisessä tarkastelussa on ollut käsite *Meänmaa*, eli alue joka liitetään meänkielen puhuma-alueeseen. *Meänmaata* voi periaatteessa käyttää synonyyminä Tornionlaaksolle, mutta

se on myös eräänlainen geopoliittinen ideologia, joka viittaa kansakuntaan, kun taas Tornionlaakso viittaa yksiselitteisesti maantieteelliseen alueeseen. Meänmaata luovat narratiivit hyödyntävät paitsi yllä mainittuja paikalliseen identiteettiin liittyviä stereotyyppioita ja diskursseja myös symboleja, kuten lippuja ja karttoja. Kartat ovat representaatioita, joilla esitetään yleensä hegemonisessa asemassa oleva näkemys maantieteellisestä alueesta. Kartan luominen on eräänlainen tulkintaetuoikeus, jota voidaan myös käyttää paikkaa luodessa esittämällä vaihtoehtoinen representaatio ja kartografinen vastakertomus, nk. *vastakartografia* ('motståndskartografi', ks. Sjöstedt Landén 2017). Meänmaan kohdalla vastakartografioita on hyödynnetty esimerkiksi paikallisen kirjallisuushistoriikin ja -kaanonin esittämisen yhteydessä. (Heith 2012a, 2012b, 2013, 2015, 2016a, 2016b, 2016c, 2017, 2018a, 2018b, 2019, 2020; Sjöstedt Landén 2017.)

Etnomusikologiassa identiteetin luomisen kytkökset paikkaan on ollut kasvava tutkimusalue (Bennett 2000; Connell & Gibson 2003; Whiteley m.fl. 2004; Fagerheim & Larsen 2015; Arvidsson 2017). Esimerkiksi *musiikillista migraatiota*, kuten genren siirtymistä kulttuurisesta kontekstista toiseen, sekä paikallisen identiteetin ilmentämistä tämän avulla on tutkittu pohjoisruotsalaisen ja -norjalaisen reggaeen kohdalla. Tutkimuksissa on todettu, että populaarimusiikilliset representaatiot artikuloivat reggaemusikkiin liitettäviä diskursseja yhdenvertaisuudesta ja solidaarisuudesta nostaakseen esille ja kritisoidakseen kotiseutunsa sosioekonomisia ja poliittisia epäkohtia. Samanaikaisesti narratiiveissa tuodaan selkeästi esille oma paikallinen identiteetti esimerkiksi kielimuodon ja ympäristökuvausten kautta. Tätä pidetään erottavana tekijänä kulttuurisen appropriaaation näkökulmasta: vaikka genre on siirtynyt kulttuurisesta kontekstista toiseen, sen myötä ei pyritä imitoimaan tai omimaan toista kulttuuria, vaan luodaan yhteyksien kautta uusia paikallisia merkityksiä. (Fagerheim 2015; Arvidsson 2015 & 2017.)

Menetelmä ja aineisto

Analyysimenetelmäni yhdistelee diskurssianalyysiä ja sisällönanalyysiä. Koska tutkimuksen kohteena olevan yhteen nimi, The Meänland, viittaa maantieteelliseen paikkaan ja/tai geopoliittiseen ideologiaan voidaan koko yhtyeen tuotanto sekä kaikki siihen liitettävä (videomateriaali, logot, kuvat, kirjoitukset, julkilausumat) nähdä osana paikan luomista. Yhtyeen nimi yhdistää myös kolmea (tai kahta) kieltä: englantia, meänkieltä ja

ruotsia/englantia². Tutkimuksen kohteeksi on lähtökohtaisesti määritelty yhtyeen musiikkiäänitteet ja tarkemmin kappaleiden sanoitukset. Tämän aineiston rajaamiseen käyttämäni menetelmä pohjautuu Toivo Burlinin (2008 & 2015) kehittämään representaatiomalliin, joka on musiikkiäänitteille kehitetty laadullinen sisällönanalyysi, jossa äänite nähdään (live)musiikin representaationa. Sovellan Burlinin analyysimenetelmää siten, että analyysissäni musiikkiäänite nähdään paikan representaationa. Menetelmä yhdistelee deduktiivista ja induktiivista sisällönanalyysiä: lähtökohtana on teoreettinen viitekehys paikan luomisesta, mutta aineisto seulotaan ja lajitellaan analyysikategorioihin, jotka luodaan aineistosta esille nousseista asioista.

Johtuen yhtyeen nimestä ja sen perustamisen taustalla olevasta kielipoliittisesta motiivista aineisto seulotaan ja lajitellaan kahteen kategoriaan: kielellinen representaatio ja maantieteellinen representaatio. *Kielellisellä representaatiolla* tarkoitan sekä aineistossa esiintyvää kielellistä variaatiota, että metakieltä, eli kielenkäytön kommentointia. *Maantieteellisellä representaatiolla* tarkoitan eksplisiittisiä viittauksia todellisiin paikkoihin. Rajattu aineisto koostuu yhteensä kymmenestä kappaleesta. Kielellisen representaation kategoriaan sisältyy kappaleet *Gii mun lean*; *Rojalist, javisst* (liite 8); *Olhaan ihmisiksi* (liite 9); *Nouse, seiso* (liite 10); *Sole mikhään* (liite 11) ja *Sommarsiken/Kesäsiika* (tai *Siikareggae*, liite 12). Maantieteellisen representaation kategoriaan sisältyy kappaleet *Sommarsiken/Kesäsiika* (liite 12); *Pilkin* (liite 13); *Pajala* (liite 14); *Länsmannin ammuin* (liite 15) ja *Miksen mie?* (liite 16). Diskurssianalyttisen menettelyn mukaisesti kyse ei kuitenkaan ole pelkästä mekaanisesta tekstin ominaisuuksiin pohjautuvasta lajittelusta, vaan rajattua aineistoa peilataan sen kulttuuriseen kontekstiin, siihen liitettäviin stereotypioihin ja diskursseihin sekä tarkastellaan, millä keinoin aineistossa kommentoidaan näitä. Pyrkimyksenä ei ole tarkastella representaation ja ”todellisuuden” vastaavuutta, vaan minkälaista paikkaa ja diskursiivista todellisuutta representaatioissa luodaan. (Jokinen ym. 2000, 17–32; Winther Jørgensen & Phillips 2000, 28; Tuomi & Sarajärvi 2018, kapitel 4.)

² Sanan ’land’ kirjoitusasu on molemmilla kielillä sama, eikä siitä näin ollen voi suoraa päätellä, kummasta kielestä on kyse.

Keskeiset tulokset

Kielellisen representaation kategorian kappaleissa käsitellään monarkiaa ja vallan keskittymistä etelään, ihmisoikeuksia, (äidin)kielen merkitystä ja yhteyttä identiteettiin sekä itsetuntoon, maskuliinisuuteen liittyviä ihanteita sekä luonnossa tapahtuvia muutoksia. Maantieteellisen representaation kategorian kappaleissa käsitellään myös luonnossa ilmeneviä muutoksia, kalastusperinteitä, liiallista alkoholin kulutusta, rajaseudulla tapahtuvaa rikollisuutta sekä yksinäisyyttä ja rakkauden kaipuuta. Analysoidussa aineistossa toistetaan alueellisia stereotyyppioita ja ”pohjolan” kuvastoa, mutta nämä nyrjäytetään esimerkiksi hyödyntämällä metafiktiivistä ironiaa tai törmäyttämällä eri kulttuureihin liitettäviä stereotyyppioita. Kriittinen suhtautuminen käsitelyihin aiheisiin tuodaan esille myös kielellisten valintojen ja metakielellisen kommentoinnin avulla. Yhteyttä suomalaiseen kulttuuriyhteisöön luodaan paitsi artistiyhteistöiden kautta myös intertekstuaalisilla viitteillä.

Esimerkiksi Ruotsin monarkiaa ja poliittisen vallan keskittymistä etelään käsittelevä *Rojalist, javisst* (liite 8) on ainoa kappale, jonka sanoitukset ovat kokonaan ruotsiksi. Sanoitukset artikuloivat kulttuurisia viitteitä rastafariliikkeeseen, Ruotsin monarkiaan ja valtiopäiviin. Yleisellä tasolla kritisoidaan luokkayhteiskuntaa ja monarkian rahoittamista verovaroin. Sanoitukset artikuloivat Pohjoisruotsin toiseutettuun asemaan: toimitaan hovin ja valtiopäivien maksumiehenä mutta rahoille ei saada mitään vastinetta eli toistetaan keskusta-periferia-diskurssia, jossa Pohjoisruotsi toiseutetaan Ruotsin sisäisesti (Eriksson 2010). Kriittistä näkökantaa esitettyihin aiheisiin rakennetaan kielen avulla myös kappaleissa *Nouse, seiso* (liite 10) ja *Sole mikhään* (liite 11), mutta ei suoraan kielivalinnan kautta, vaan metakielellisellä kommentoinnilla. Molemmissa kappaleissa esiintyy paikallisia sanontoja (”ei se kannate” ja ”sole mikhään”), joiden varaan sanoitusten kriittinen näkökanta rakennetaan, mutta hieman eri keinoin. *Nouse, seiso* ottaa eksplisiittisesti kantaa kielioikeuksien puolesta korostaen äidinkielen yhteyttä yleiseen hyvinvointiin ja yhdistää paikallisen, luovuttamiseen viittavan sanonnan ”ruotsalaistuneisiin”. *Sole mikhään* taas yhdistää uhoamista huokuvan sanonnan kertomukseen miehestä, joka ylläpitää tornionlaaksolaisen vahvuutta palvovan miesihanteen kulissia niin pitkään, että päätyy lopuksi suljetulle psykiatriselle osastolle.

Sekä *Sole mikhään*, *Pilkin* (liite 13) että *Pajala* (liite 14) toistavat pohjoiseen liitettävää stereotyyppiä liiallisesta alkoholin kulutuksesta. *Sole mikhään* liittää stereotyyppian toksiseen

maskuliinisuuteen, jossa alkoholia käytetään itselääkinnällisessä tarkoituksessa tunteiden turruttamiseen. *Pajalassa* stereotypia taas törmäytetään jamaikalaisuuteen ja rastafariin liitettäviin stereotypioihin luoden koomisia mielikuvia joilla nyrjäytetään molemmat. *Pilkin* liittyy alkoholinkulutuksen kansanjuhlanomaisiin pilkkikisoihin ja leikittelee kalastussanaston kaksoismerkityksillä. Tämän lisäksi kappale asettaa ruotsalaisen Haaparannan osaksi Peräpohjolaa, eli Suomen Lappia, luoden eksplisiittisen *vastakartografian*. *Olhaan ihmisiksi* (liite 9) taas luo *vastakartografian* epäsuorasti: kappale on tehty Haaparannan, Tornion ja Kemin yhteistä *Border Pride*-tapahtumaa varten vuonna 2021. Sanoitukset esitetään ruotsiksi, suomeksi ja englanniksi, ja kielenkäyttöä kommentoidaan todeten, ettei esityskielellä ole väliä, kunhan sanoma on sama: eksplisiittinen kannanotto ihmisoikeuksien puolesta. Kappaleen nimi luo lisäksi intertekstuaalisen viitteen Juice Leskisen Ollaan ihmisiksi-kappaleeseen, jossa käsitellään osittain samankaltaisia teemoja. Kappale sisältää myös suoran kehotuksen ”rajat auki!” ja kurottaa näin *Pride*-diskurssien ulkopuolelle vastustamalla sekä koronapandemian rajasulkua että Suomen länsirajalla vuosien 2015–16 nk. pakolaiskriisin aikana lisääntyntä muukalaisvihaa, sekä samalla liittäen Haaparannan Tornioon ja Kemiin.

Myös *Sommarsiken/Kesäsiika* (vaihtoehtoisesti *Siikareggae*, liite 12) liittyy ylijärjestyseen yhteistyöhön ja on kaksikielinen: valtaosa sanoituksista on suomen kielen varieteetilla, mutta sanoitukset on osittain käännetty ruotsiksi. Kappale on tilaustyö Tornionlaakson kesäsiika-projektille, jonka perustajat ovat paikallisia kalastajia, jotka huolestuivat siian heikentyneestä tilanteesta. *Pilkin*-kappaleen tavoin kalastusperinteet liitetään *Siikareggae*ssä vahvasti osaksi paikallista elämää ja kulttuuriperintöä. Näkökulma tosin on tyystin eri: kansanjuhlan sijasta esille nousee syvä huoli ympäristön kehityksestä ja luonnon tilasta. Kappale myös artikuloi Tornionlaakson osaksi suomalaista kulttuuriyhteisöä kuvailemalla siian taivalta viitaten ohikiitäviin paikkakuntiin, jotka kaikki ovat suomalaisia: Ahvenanmaa, Turku, Vaasa, Oulu. Matka päättyy Väylään eli Tornionjokeen ja Kukkolankoskeen, jossa siikaa pyydetään perinteisesti lippoamalla.

Paikalliseen kulttuuriperintöön ja historiaan viitataan myös kappaleen *Länsmannin ammuin* (liite 15) tarinassa. Kappale on käännöscoversi Bob Marleyn *I Shot the Sheriff*-kappaleesta, jossa protagonistina oletetusti on syyllistynyt *joppaukseen* eli salakuljetukseen Tornionjoen yli, koska joutuu sekä ”tullihurttien” että ”länsman Svaanin Issun” takaa-ajamaksi. Israel Svan oli

sukututkimusasiakirjojen mukaan Tornion pitäjän nimismies 1700-luvun alussa (Snell, s.d.). Protagonistin narratiivi esittää tilanteen vainoamisena: aina tämän vapauduttua putkasta nimismies on jälleen hänen perässään. Nimismiehen kuolemaan johtanut ampuminenkaan ei oikeastaan ole protagonistin syytä: se oli itsepuolustusta, vaiko sittenkin virhearviointi jossa nimismiestä luultiin riistaksi. Saman kaltainen, omaan surkeaan kohtaloonsa syytön mieshahmo esiintyy kappaleessa *Miksen mie?* (liite 16). Kuten *Länsmannin ammuin*, myös *Miksen mie?* artikuloi alueellisia stereotypioita ja niitä ympäröiviä diskursseja kappaleessa mainittuihin paikkoihin. Stereotyyppiä eivät kuitenkaan tässä tapauksessa ole paikalliseen kulttuuriperintöön viittaavia, vaan laajemmin jaettuja diskursseja maaseudun yksinäisistä poikamiehistä. Tarina on eräänlainen lappilaiseen kontekstiin asetettu incel-kertomus³, jonka protagonistin ei voi ymmärtää, miksei löydä naista, vaikka hän omistaa metsää, maita, useita autoja ja rahaakin on. Tarinaan liittyy heti alusta lähtien ironian sävyjä, kun yksinäinen ja kateellinen mieshahmo seuraa rykivää poroparia ja toteaa, että Lapissa näemmä sykkii rakkaus. Kertomuksen edetessä käy ilmi, ettei protagonistin varsinaisesti edes uskalla lähestyä naisia, mutta kokee kuitenkin olevansa oikeutettu naisseuralaiseen. Tarina leikittelee myös metafiktiivisellä ironialla, kun protagonistin lopuksi pohdiskelee, että ratkaisu voisi olla bänditoiminnan aloittaminen, viitaten oletukseen, että muusikot saa naisia.

Koko tuotanto on genren kautta esimerkki *musiikillisesta migraatiosta*, mikä artikuloi reggaeen ja rastafariin liitettäviä diskursseja Tornionlaaksoon. Kappaleiden sisällöt korostavat kuitenkin paikallista identiteettiä monipuolisin keinoin. Näin ollen voidaan aiemman, pohjoisnorjalaisen ja -ruotsalaisen reggaeen kohdistuvan tutkimuksen tavoin esittää, että kyseessä on kulttuurisen appropriaaation sijasta osoitus solidaarisuudesta sorrettuja vähemmistöjä kohtaan. (Arvidsson 2015 & 2017, Fagerheim 2015.)

Loppupäätelmät ja keskustelun avaukset

Tutkielma on hakenut vastauksia siihen, miten Tornionlaaksoa kuvataan paikallisesti tuotetussa nykypopulaarimusiikissa, jonka lähtökohta on ollut kielipoliittinen. Tarkemmat tutkimuskysymykset käsittävät representaatioiden ja diskurssien artikulointia Tornionlaaksoon sekä stereotyyppien ja erilaisten kerronnallisten keinojen hyödyntäminen kuvauksissa.

³ Incel: englannin sanoista ”involuntary celibate”. Viittaa mieheen, joka vasten tahtoaan elää selibaatissa ja johon usein liittyy naisvihamielisiä piirteitä.

Tutkimusaihe osoittautui työn edetessä turhan laajaksi ja se olisi soveltunut paremmin esimerkiksi väitöskirjaan. Tekstikokonaisuutena tätä tutkielma olisi varmasti hyötynyt aiheen ja näkökulmien tiukemmasta rajauksesta, mutta vastaavasti tuotettu tieto olisi tässä tapauksessa luonut yksinkertaistetun kuvauksen. Aineistossa esiintyy paljon viittauksia paikallishistoriaan, alueellisiin stereotypioihin ja paikallisiin ilmiöihin. Nämä taas yhdistetään globaaleihin kulttuurisiin ja poliittisiin virtauksiin, jolloin paikalliset ilmiöt asettuvat uuteen valoon. Myös ”Pohjolaan” liitettävää kuvastoa hyödynnetään kerronnassa, mutta vaikka tähän sisältyy stereotyyppien toistamista se ei suoraviivaisesti tarkoita niiden vahvistamista – päinvastoin stereotyyppit nyrjäytetään hyvin systemaattisesti erilaisin kerronnallisoin keinoin.

Tutkielman aihe on siis monimutkainen, kerrostunut ja sen tutkiminen vaatii sekä syvällistä että laajaa paikallistuntemusta, mutta myös ymmärrystä pohjoisen länsi-itä-suuntaisista, ylijarvaisista suhteista laajemmin sekä miten nämä suhteutuvat eri maiden eteläisiin valtakeskukseen. Myös musiikkiteoreettinen näkökulma olisi syytä huomioida, koska musiikillinen ulottuvuus eittämättä on osa merkitysten luomista. Koska aineisto heijastelee alueen historiallista monikulttuurisuutta ja -kielisyttä, eri kielten ja kulttuurien asiantuntijoiden olisi myös hyvä tarttua aiheeseen. Tämän tutkielman aineiston kohdalla yksi saamenkielinen kappale rajautui tarkemman analyysin ulkopuolelle juuri kielisyydestä. Yleisellä tasolla voidaan kuitenkin todeta, että saamen kielen varieteetin sisällyttäminen yhteyden tuotantoon tekee näkyväksi historiallisen kytköksen Tornionlaaksoon.

Vaikka tutkielman analyysi jää lyhkäisyydessään pinnalliseksi, se on kuitenkin merkittävä keskustelunavaus täysin koskemattomaan tornionlaaksolaisen nykypopulaarimusiikin tutkimuskenttään. Se tuottaa myös uutta tietoa siitä, miten Tornionlaaksoa ja tornionlaaksolaisuutta kuvataan nykypäivänä. Lefebvren (1991) tilan ja paikan teoretisoinnissa paikan kuvaukset, olivat ne sitten fiktiota tai faktaa, vaikuttavat paikan muodostumiseen. Analysoidussa aineistossa erityisen huomionarvoinen löydös on kuinka monipuolisia yhteyksiä siinä luodaan suomalaiseen kulttuuriyhteisöön ajassa, jolloin Ruotsin tornionlaaksolaisia kuvataan pääsääntöisesti ruotsalaisiksi. Herää kysymys voisiko paikalliset ristiriidat kielivarieteettien suhteen pohjautua tähän, eli koettuun kulttuuriseen yhteyteen tai kuinka selkeästi ruotsalaisuus ja suomalaisuus erotellaan toisistaan. Jos esimerkiksi kokee kuuluvansa suomalaiseen yhteisöön, kieli voi näyttäytyä herkemmin murteena, mutta jos yhteys ruotsalaisuuteen on voimakkaampi, saatetaan omaksua näkemys suomesta ja meänkielestä

erillisinä kielinä. Tornionlaakson ylijärjestyksistä, musiikillisesta yhteistyöstä voisi näin ollen myös olla mielekästä tutkia esimerkiksi sellaisen populaarimusiikillisen kerronnan kohdalla, joka selkeästi asettuu jommallekummalle puolen rajaa.

Lopuksi on myös todettava, että aineiston rajauksen myötä analyysin ulkopuolelle jäi suuri määrä rakkauslauluja. Tätä on kommentoitava, koska aiemmat tornionlaaksolaista musiikkiperintöä käsittelevät tutkijat ovat erityisesti nostaneet esiin, kuinka Tornionlaakson musiikkihistoriaa kuvaavissa teoksissa ja tutkimuksissa yleisesti ottaen on suosittu muita, esimerkiksi poliittisia aiheita käsitteleviä kappaleita. Ottaen huomioon tornionlaaksolaisen miesihanteen, rakkauslaulut saattaisivatkin olla Tornionlaakson kontekstissa erityisen tärkeää aineistoa paikan ja paikallisen identiteetin luomisen näkökulmasta. Myös niitä olisi siis syytä tutkia.